

Milla Helaakoski

**YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ
PERHEEN ROOLISTA HEIDÄN OMASSA
AIKUISTUMISKEHITYKSESSÄÄN**

Pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2001
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Helaakoski, Milla. YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ PERHEEN ROOLISTA HEIDÄN OMASSA AIKUISTUMISKEHITYKSESSÄÄN. Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2001. 113 sivua. Julkaisematon.

Tutkimuksessa selvitettiin opintojensa loppuvaiheessa olevien yliopisto-opiskelijoiden kokemuksia ja näkemyksiä omasta aikuistumiskehityksestään ja perheen roolista siinä. Lisäksi selvitettiin sitä, minkälaista tukea opiskelijat ovat saaneet perheeltään aikuistumisen vaiheessa. Aikuistumista tarkasteltiin lähinnä itsenäistymisen näkökulmasta.

Nuoruusiän kehitystä tarkasteltiin kehityspsykologisesta näkökulmasta ikävaiheeseen kuuluvien kehitystehtävien kautta. Perhettä lähestyttiin systeemiteorian pohjalta dynaamisena kokonaisuutena, joka muodostuu keskinäisen vuorovaikutuksen kautta toinen toisiinsa jatkuvasti vaikuttavista yksilöistä. Nuoren aikuistuminen ja itsenäistyminen nähdään perheen elämänkaaren yhtenä kehitysvaiheena, johon sisältyy kehitystehtäviä sekä nuorelle että hänen perheelleen.

Tutkimusta varten haastateltiin kuutta 22-25-vuotiasta yliopisto-opiskelijaa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja saatu aineisto analysoitiin laadullisesti.

Opiskelijoiden mukaan perheen rooli heidän omassa aikuistumiskehityksessään on ollut taustatukena olemista sekä mahdollisuuksien ja resurssien tarjoamista. He ovat saaneet perheeltä aikuistuessaan sekä emotionaalista että käytännöllistä tukea. Emotionaalista tukea ovat olleet kannustaminen ja rohkaiseminen sekä omista päätöksissä tukeminen. Tärkeimpänä opiskelijat kuitenkin pitivät perheen antamaa henkistä turvaverkkoa: kokonaisvaltaista turvallisuudentunnetta, joka syntyy yhteisistä lähtökohdista ja menneisyydestä sekä siitä, että tietää perheen välittävän ja huolehtivan. Tällainen henkinen turvaverkko antaa vapautta itsenäistymiseen ja yksilöllisten ratkaisujen tekemiseen, koska aina voi luottaa siihen, että perheeltä on apua ja tukea saatavilla, jos niitä tarvitsee.

Perheen antama käytännöllinen tuki on ollut pääasiassa taloudellista avustamista. Taloudellinen tuki on ollut opiskelijoiden itsenäistymisessä tärkeää. Kuitenkin he ovat kokeneet sen saamisen ristiriitaisena: suurin osa opiskelijoista näkee taloudellisen riippuvuuden vanhempiin rajoittaneen heidän itsenäistymistään. He haluaisivat tulla omillaan toimeen, mutta se ei aina ole käytännössä mahdollista.

Sisaruksilla on ollut myös oma erityinen roolinsa opiskelijoiden aikuistumiskehityksessä. Vanhemmat sisarukset ovat olleet esikuvana ja esimerkkinä. Heiltä on myös saanut neuvoja ja tukea aikuistumiseen liittyviin asioihin. Lisäksi vanhemmat sisarukset ovat toimineet "tienraivaajina" vanhempien suuntaan, jolloin oma aikuistuminen on ollut hieman helpompaa. Nuoremmat sisarukset ovat olleet lähinnä sivustaseuraajan roolissa. Heidän oma roolinsa perheessä on kuitenkin muuttunut vanhempien sisarusten kotoa irrottautumisen jälkeen.

Avainsanat: yliopisto-opiskelijat, aikuistuminen, itsenäistyminen, nuoruus, perhe, kehitystehtävät

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 NUORUUDESTA AIKUISUUTEEN	7
2.1 NUORUUS KEHITYSVAIHEENA	7
2.1.1 Nuoruus on muutosten aikaa	7
2.1.2 Aikuistuminen nykypäivänä	8
2.2 NUORUUSIÄN KEHITYSTEHTÄVÄT	10
2.2.1 Havighurstin teoria	10
2.2.2 Identiteetin kehittyminen nuoruusiässä	14
2.2.3 Perheestä irrottautuminen	18
2.3 YLIOPISTO-OPISKELU ELÄMÄNVAIHEENA	20
3 PERHE - YHDESSÄ KEHITTYVIEN YKSILÖIDEN YHTEISÖ	24
3.1 SYSTEEMITEOREETTINEN NÄKÖKULMA PERHEESEEN	24
3.1.1 Perhe on enemmän kuin osiensa summa	24
3.1.2 Perheen identiteetti ja rituaalit	28
3.2 PERHEEN ELÄMÄNKAARI - KEHITYKSELLINEN NÄKÖKULMA PERHEESEEN	33
3.2.1 Perheen kehitystehtäviä ja kehitysvaiheita	33
3.2.2 Itsenäistyvän nuoren perhe ja sen kehitystehtävät	36
3.2.3 Nuoren aikuisen perhe ja sen kehitystehtävät	39
4 PERHE JA AIKUISTUVA NUORI	41
4.1 NUOREN JA VANHEMPIEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS	41
4.1.1 Nuoren suhteet vanhempiin	41
4.1.2 Ristiriitatilanteet	46
4.1.3 Kasvatustyyleistä	48
4.2 PERHE NUOREN KEHITYKSEN KONTEKSTINA	49
4.2.1 Nuoren kehitystä tukeva vuorovaikutus ja ilmapiiri perheessä	49
4.2.2 Päätöksenteko perheessä ja perheen vaikutus nuoren päätöksiin	51
4.3 SISARUSSUHTEET ITSENÄISTYMISEN TUKENA	52
4.4 NUOREN JA VANHEMPIEN VÄLISEN SUHTEEN MUUTTUMINEN AIKUISTUMISEN MYÖTÄ	54
4.5 PERHEEN TUKI AIKUISTUVALLE NUORELLE	57

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	59
5.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄT	59
5.2 TUTKIMUKSEN KOHDEJOUKKO	59
5.3 TUTKIMUSMENETELMÄ	60
5.4 AINEISTON ANALYSOINTI.....	61
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	63
6.1 PERHE AIKUISTUVAN NUOREN KASVUYMPÄRISTÖNÄ	63
6.1.1 Perheenjäsenet.....	63
6.1.2 Suhteet perheenjäseniin.....	64
6.1.3 Perheen ilmapiiri.....	65
6.1.4 Vuorovaikutus perheessä.....	66
6.1.5 Perheen rituaalit.....	67
6.2 AIKUISTUVAN NUOREN OMA ROOLI PERHEESSÄ	69
6.2.1 Oma paikka sisarussarjassa	69
6.2.2 Oma vaikutus perheeseen	71
6.3 MATKA KOHTI AIKUISUUTTA	72
6.3.1 Päätöksenteko perheessä ja oma rooli siinä	72
6.3.2 Ristiriitatilanteet.....	73
6.3.3 Itsenäistymisen tavat.....	75
6.3.4 Taloudellinen riippuvuus vanhemmista.....	77
6.3.5 Suhteiden muuttuminen muihin perheenjäseniin itsenäistymisen myötä79	
6.3.6 Oman roolin muuttuminen perheessä itsenäistymisen myötä.....	82
6.3.7 Elämän tärkeät valinnat ja sitoutuminen niihin	82
6.3.8 Näkemykset aikuisuudesta	83
6.4 PERHEEN ROOLI NUOREN AIKUISTUMISKEHITYKSESSÄ	86
6.4.1 Perheen suhtautuminen itsenäistymiseen.....	86
6.4.2 Perheen tuki aikuistuvalla nuorella	87
6.4.3 Avun ja tuen pyytäminen perheeltä	90
6.4.4 Perheen vaikutus omiin valintoihin	91
6.4.5 Kasvatustyyli ja elämän eväät.....	92
6.4.6 Yhteenvetoa perheen roolista nuoren aikuistumiskehityksessä.....	95
7 POHDINTA	97
LÄHTEET	102
LIITE.....	112

1 JOHDANTO

”Perhe on ehdottomasti tärkein ryhmä, johon ihminen elämänsä aikana kuuluu. -- Juuri kotoa saadaan ne ’elämän eväät’, joiden avulla nuori voi turvallisesti suunnata aikuisuuteen.” Näin kirjoittaa nimimerkki Tuutikki Helsingin Sanomien Nuorten postissa 2.9. 2000. Myös useissa tutkimuksissa (esim. Hauser 1991; Holahan, Valentiner & Moos 1995; McCarthy, Newcomb & Bentler 1994; Noller 1995; Noller & Callan 1991; Young & Miller 1995) on osoitettu, että perheellä on olennainen merkitys aikuistumiseen liittyvistä kehitystehtävistä selviämisessä.

Nuoren tie itsenäiseen aikuisuuteen on muodostunut viime aikoina hyvin mutkaiseksi (Laaksonen 2001, 94). Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen on ajallisesti pidentynyt ja tullut monivaiheisemmaksi (Oinonen 2001, 110). Koulutuksen pidentymisen ja laajentumisen vuoksi työmarkkinoille siirrytään entistä myöhemmin (Järvinen 2001, 61), ja siksi nuorten taloudellisen itsenäistymisen saavuttaminen on pitkittynyt ja vaikeutunut. Kotoaan pois muuttaneet nuoret ovat usein taloudellisesti pitkään riippuvaisia vanhemmistaan. (Oinonen 2001, 112.) Tilanne on ristiriitainen sekä nuorten että vanhempien kannalta. Vanhempien on annettava nuorille mahdollisuus päättää omista asioistaan itsenäisesti, mutta samanaikaisesti pysyteltävä aktiivisen tukijan roolissa yhä pidempään (Ambert 1997, 58). Nuorilla taas taloudellinen riippuvuus vaikeuttaa itsenäistymiskehitystä (Goldenberg & Goldenberg 1996, 25). Tässä haasteellisessa tilanteessa perheen rooli itsenäistyvän nuoren rinnalla on siis melkoista tasapainoilua.

Tässä tutkimuksessa selvitetään yliopisto-opiskelijoiden, aikuistumisprosessin suurimmaksi osaksi jo läpikäyneiden, kokemuksia ja näkemyksiä siitä, millainen rooli perheellä on ollut heidän omassa itsenäistymis- ja aikuistumiskehityksessään ja minkälaista tukea he ovat saaneet perheeltään aikuistumisen vaiheessa. Nuoruusiän kehitystä tarkastellaan kehityspsykologisesta näkökulmasta ikävaiheeseen

kuuluvien kehitystehtävien kautta. Perhe nähdään dynaamisena kokonaisuutena, systeeminä, joka muodostuu keskinäisen vuorovaikutuksen kautta toinen toisiinsa jatkuvasti vaikuttavista yksilöistä. Nuoren itsenäistyminen ja aikuistuminen eivät siis ole ainoastaan hänen yksilöllisiä kehitystehtäviään, vaan haasteita, jotka koskettavat koko perhettä.

Tutkimusta varten haastateltiin kuutta opintojensa loppuvaiheessa olevaa yliopisto-opiskelijaa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja saatu aineisto analysoitiin laadullisesti. Laadullisen analyysin kautta pyrittiin saamaan kokonaiskuva perheen roolista aikuistuvan nuoren kehityksen rinnalla. Tästä näkökulmasta nuorten itsenäistymistä ja aikuistumista ei ole juurikaan aiemmin tutkittu, vaikka yksittäisistä aikuistumiseen liittyvistä osa-alueista ja perheen osuudesta niissä onkin runsaasti aikaisempia tutkimuksia.

2 NUORUUDESTA AIKUISUUTEEN

2.1 Nuoruus kehitysvaiheena

2.1.1 Nuoruus on muutosten aikaa

Nuoruusikä on yksilön elämänkaaressa lapsuuden täydellisen riippuvuuden ja aikuisuuden täysivaltaisuuden väliin jäävä aika (Uusitalo 1985, 80). Siihen kuuluvat biologiset, psykologiset ja sosiaaliset muutokset sekä niiden mukanaan tuomat monenlaiset uudet roolit ja tehtävät (Rönkä 1992, 1). Nuoruus on myös perheestä yhteiskuntaan siirtymisen vaihe: nuoren on irrottava kasvuperheestään ja löydettävä oma paikkansa yhteiskunnassa (Uusitalo 1985, 86). Nuoruusiän kehitystä ohjaavat monet biologiset, psykologiset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka ovat monin tavoin vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Nurmi 1995, 256).

Brannenin (1996) mukaan nuoruuden ydin ei ole olemista, vaan joksikin tulemista (Brannen 1996, 114). Nuoruus ymmärretään usein vain välivaiheena matkalla kohti aikuisuutta. Uusitalo (1985) toteaaakin, että nuoruuden keskeinen yhteiskunnallinen tehtävä on valmistautuminen aikuisuuteen, itsensä kehittäminen ja kouluttaminen sekä yhteiskunnassa tarpeellisten tietojen, taitojen, asenteiden ja valmiuksien omaksuminen (Uusitalo 1985, 84). Nurmen (1995) mukaan aikuistumiseen kuuluvat lukuisat roolimutokset, irrottautuminen lapsuuden perheestä sekä aikuiselämän rooleihin liittyviä valintoja: koulutus, ammatinvalinta, elämäntapa ja ihmissuhteet. Näitä voidaan pitää eräänlaisina aikuistumisen kriteereinä. (Nurmi 1995, 256.)

Siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen ei onnistu ilman psykologisia ja sosiaalisia muutoksia (Coleman 1989, 47). Ne tuovat mukanaan usein ristiriitaisia tunteita, ajatuksia ja toimintoja. Samaan aikaan nuoret kehittävät uudenlaisia suhteita per-

heeseensä sekä uusiin ja vanhoihin ystäviin. (Hauser 1991, 237.) Tästä huolimatta useimmille nuorille tämä elämänvaihe on melko tasapainoista aikaa (Coleman 1989, 47).

Coleman (1989) on kehittänyt mallin, joka antaa yhden mahdollisen selityksen sille, miten suuri osa nuorista selviytyy nuoruusiän muutoksista ilman kohtuutonta stressiä. Hänen mukaansa nuoruusiässä erilaiset asiat, esimerkiksi suhde vanhempiin tai minäkuva, tulevat käsittelyn kohteiksi - ikään kuin keskipisteeseen - eri aikoina. Aiheet eivät kuitenkaan ole sidoksissa tiettyyn ikään tai kehitysvaiheeseen. Mikään asia ei myöskään liity pelkästään yhteen vaiheeseen, vaan ne ovat myös päällekkäisiä. Nuoret siis selviävät käsittelemällä yhden asian kerrallaan. Tästä seuraa, että uusiin tilanteisiin sopeutumiseen liittyvä stressi jakautuu, eikä kasaannu yhteen vaiheeseen. Jos nuorella on enemmän kuin yksi asia käsittelyn kohteena kerrallaan, on mahdollista, että hänelle tulee ongelmia. Coleman (1989) huomauttaa, että nuoret ovat aktiivisia toimijoita oman kehityksensä suhteen, ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen onnistuu. He voivat myös määrätä oman kehityksensä tahdin. Tällainen omaan kehitykseensä vaikuttaminen onnistuu erilaisten valintatilanteiden ja niissä tehtävien päätösten kautta. (Coleman 1989, 48-54.)

2.1.2 Aikuistuminen nykypäivänä

Nuoruus elämänvaiheena on historiallisesti muotoutunut sosiaalinen "tuote", joka on jatkuvan muutoksen tilassa (Hurrelmann 1989, 3). Nykyään nuoruus alkaa aikaisemmin ja loppuu myöhemmin kuin muutamia vuosikymmeniä sitten. Siksi puhutaankin nuoruuden pidentymisestä. (Ambert 1997, 57.) Koulutusurien pidentymisen vuoksi ammattiin valmistuminen, työelämään siirtyminen ja kotoa itsenäistyminen on myöhentynyt (Buchmann 1989, 83-84). Siirtyminen koulutuksesta työelämään on muuttunut myös laadullisesti: entiset selvät reitit ovat kyseenalaistuneet ja tulleet yhä monimutkaisemmiksi. Työelämään siirrytäänkin usein erilaisten kiertoteiden kautta. (Hurrelmann 1989, 14.)

Nykyään nuoruudesta aikuisuuteen siirrytään monenlaisten reittien kautta, ei ole olemassa yhtä ainoaa tapaa (Hauser 1991, 231). Hendry (1989) toteaaakin, että yhteiskunnassamme ei ole selviä symbolisia aikuisuuden siirtymäriittejä. Matkaa kohti aikuisuutta ei ole merkitty selkein "opastauluin", jotka osoittaisivat edistymistä toivottuun suuntaan. (Hendry 1989, 245.) Siirtyminen aikuisuuteen hajoaa

sarjaksi yksittäisiä siirtymävaiheita, jotka ovat väljästi yhteydessä toisiinsa (Hurrelmann 1989, 22).

Nuoruus on eri ihmisillä eri pituinen elämänvaihe. Pitkä koulutus liittyy pidempään nuoruuteen, varhainen työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen puolestaan lyhyempään nuoruuteen. (Uusitalo 1985, 81.) Pulkkinen (1989) on tutkimuksessaan havainnut saman. Hänen mukaansa nuoren koulutustien pituus vaikuttaa kiinteästi aikuisiän roolisiirtymien järjestykseen ja aikatauluun: mitä vähemmän nuorella on koulutusta, sitä enemmän hän oli kokenut roolisiirtymiä 27 vuoden ikään mennessä. Yliopisto-opiskelijat olivat tuohon ikään mennessä kokeneet vähiten roolisiirtymiä. (Pulkkinen 1989, 325-326.) Eri yksilöt siis toteuttavat aikuistumiseen liittyviä tavoitteita eri järjestyksessä ja noudattavat erilaista aikataulua. Rönkä (1992) huomauttaa, että kaikki eivät myöskään käy läpi kaikkia siirtymiä eli muodosta parisuhdetta, perusta perhettä, opiskele ja siirry työelämään. Kaikilla ei ole tasa-arvoisia mahdollisuuksia toteuttaa näitä tavoitteita. (Rönkä 1992, 6-7.)

Nuori elää nuoruutensa ja aikuistumisensa oman persoonallisuutensa kautta, mutta yhteiskunnan antamissa puitteissa (Uusitalo 1985, 92). Ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa aikuistumiseen erilaisten mahdollisuuksien ja valintojen kautta (esimerkiksi koulutusmahdollisuudet ja työpaikan löytyminen) (Rönkä 1992, 4).

Nuoruusikään liittyy monenlaisia yhteiskunnallisia ristiriitoja. Nuoruuteen kuuluvat itsenäistyminen, aikuistuminen sekä kodista ja vanhemmista irrottautuminen, mutta toisaalta holhouksenalaisena oleminen ja riippuvaisuus. (Uusitalo 1985, 90.) Hurrelmann (1989) huomauttaakin, että riippuvuuden aika on pitkä varsinkin siihen nähden, että nuoret nykypäivänä kypsyvät ja kehittävät yksilöllisen elämäntyylin jo varhain (Hurrelmann 1989, 15). Persoonallisten ja yksilöllisten ratkaisujen tekeminen ja yhteiskunnan tai lähiympäristön tarjoamat vaihtoehdot saattavat olla ristiriidassa keskenään. Opiskelu ja siihen liittyvä suorituskilpailu ja yhteiskunnan korostama nykyhetkessä eläminen ja nautintojen hankkiminen ovat myös usein keskenään ristiriitaisia päämääriä. (Uusitalo 1985, 90.)

2.2 Nuoruusiän kehitystehtävät

2.2.1 Havighurstin teoria

Kehitystehtävän käsitteen on luonut amerikkalainen R.J. Havighurst (Kuusinen 1995, 311). Seuraavassa esitellään hänen määrittelynsä kehitystehtävän käsitteestä sekä teoria yksilön kehityksestä nuoruusiän ja varhaisaikuisuuden osalta.

Havighurstin (1972) mukaan kasvaminen ja koko elämä on oppimista: ihminen oppii uusia asioita läpi elämänsä. Hänen mukaansa pelkällä kypsymisellä on ihmisen kehityksessä vain hyvin pieni osuus. Perimä ja kypsyminen antavat erilaisia mahdollisuuksia kehittymiselle, mutta se, mitä mahdollisuuksia loppujen lopuksi hyödynnetään, riippuu yksilön oppimista asioista. Oppiminen ei ole tasaisesti etenevää, vaan välillä siinä on haastavampia jaksoja, jolloin joutuu tekemään paljon työtä. Välillä taas oppiminen sujuu kuin itsestään. (Havighurst 1972, 1.)

Modernissa yhteiskunnassamme sosiaalinen elämä muuttuu niin nopeasti, että yksilön täytyy koko ajan olla oppimiskykyinen sopeutuakseen muuttuviin olosuhteisiin. Elämä nyky-yhteiskunnassa on pitkä sarja erilaisia oppimistavoitteita, joiden saavuttaminen on palkitsevaa ja tyydyttävää. Epäonnistuminen oppimistavoitteiden saavuttamisessa puolestaan aiheuttaa tyytymättömyyttä ja eikä se ole sosiaalisesti kovin hyväksyttävää. Havighurst nimittää näitä elämän oppimistavoitteita kehitystehtäviksi. Ne muodostavat onnistuneen yksilönkehityksen perustan yhteiskunnassamme. Havighurstin mukaan kehitystehtävät tulevat esille kukin tiettyssä elämänvaiheessa, ja niiden onnistunut selvittäminen tuo mukanaan myönteisiä kokemuksia sekä auttaa seuraavista kehitystehtävistä selviytymisessä. Epäonnistuminen jonkin kehitystehtävän selvittämisessä vaikeuttaa myöhempien kehitystehtävien työstämistä. (Havighurst 1972, 2.)

Kehitystehtävät voivat Havighurstin mukaan olla lähtöisin kolmelta eri taholta. Jotkut perustuvat fyysiseen kypsymiseen, esimerkiksi kävelemään oppiminen tai vastakkaiseen sukupuoleen tutustuminen nuoruusiässä. Toiset kehitystehtävät puolestaan nousevat yhteiskunnan kulttuurisista paineista, esimerkiksi lukemaan oppiminen tai vastuulliseksi kansalaiseksi kasvaminen. Lisäksi kehitystehtävät voivat olla lähtöisin yksilön omista arvoista ja pyrkimyksistä, jotka ovat osa hänen persoonallisuuttaan. Esimerkkeinä tällaisista kehitystehtävistä voisi mainita ammatinvalinnan ja omien elämänarvojen kehittymisen. Havighurst painottaa, että kehitystehtävät perustuvat harvoin vain yhteen näistä kolmesta lähteestä, vaan

ovat useimmissa tapauksissa lähtöisin näiden kolmen tahon erilaisista kombinaatioista. (Havighurst 1972, 5-6.)

Havighurst jakaa kehitystehtävät uusiutuviin ja uusiutumattomiin: jotkut tulevat vastaan vain kerran elämässä, toisten kanssa joutuu työskentelemään läpi koko elämän. Uusiutumattomia kehitystehtäviä ovat esimerkiksi puhumaan ja kävelemään oppiminen. Ne opitaan elämässä vain kerran, eikä niihin sen jälkeen tarvitse palata. Uusiutuvia kehitystehtäviä puolestaan ovat esimerkiksi ikätovereiden kanssa toimeen tuleminen ja maskuliinisen tai feminiinisen roolin oppiminen. Ne ovat jollakin tavalla esillä kaikissa elämänvaiheissa, ja niitä joutuu opettelemaan yhä uudelleen. Havighurstin mukaan uusiutumattomien kehitystehtävien kohdalla voidaan puhua herkkyykskausista (teachable moments), jolloin yksilö on kypsä kyseisestä kehitystehtävästä selviytymiseen. Silloin oppiminen on selvästi helpompaa kuin myöhemmin. (Havighurst 1972, 40-41.)

Havighurst määrittelee nuoruusiän ikävuosien 12 ja 18 välille. Tähän elämänkaaren vaiheeseen kuuluvia kehitystehtäviä hänen mukaansa ovat seuraavat:

Uudenlaisten suhteiden luominen sekä samaa että vastakkaista sukupuolta oleviin ikätovereihin. Tavoitteena on kyetä solmimaan tasaveroisia suhteita omiin ikätovereihin sekä oppia näkemään tytöt naisina ja pojat miehinä.

Maskuliinisen tai feminiinisen roolin omaksuminen. Nuoren tulisi oppia sosiaalisesti hyväksyty miehen tai naisen rooli.

Oman ruumiin ja ulkonäön hyväksyminen. Tavoitteena on "tulla sinuiksi" oman ruumiinsa kanssa ja olla tyytyväinen siihen.

Emotionaalisen riippumattomuuden kehittyminen vanhempiin ja muihin aikuisiin. Nuoruusiässä vapaudutaan vähitellen lapsenomaisesta riippuvuudesta omiin vanhempiin ja muodostetaan heihin kiintymyssuhde, joka ei sisällä riippuvuutta. Myös muiden aikuisten kanssa opitaan muodostamaan tasaveroisia suhteita. Monesti sekä nuoret itse että heidän vanhempansa ovat hämmentyneitä tämän kehitystehtävän edessä. Nuoret halusivat itsenäistyä, mutta aikuisten maailma tuntuu kuitenkin oudolta ja monimutkaiselta. Vanhemmat puolestaan tahtoisivat lastensa aikuistuvan, mutta pelkäävät kuitenkin, miten he kokemattomana selviävät itsenäisesti. Aikuistuvat nuoret kokevat myös ristiriitaisena sen, että joutuvat pitkän opiskeluajan vuoksi olemaan niin kauan taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan.

Valmistautuminen parisuhteeseen ja omaan perhe-elämään. Nuorelle tulisi kehittyä positiivinen asenne perhe-elämää ja vanhemmuutta kohtaan. Asenteet parisuhdetta ja perhe-elämää kohtaan ovat pitkälti lähtöisin niistä kokemuksista, joita

nuori on saanut kotonaan. Parasta valmistautumista omaan perhe-elämään on kahden aiemmin mainitun kehitystehtävän selvittäminen: uudenlaisten suhteiden luominen sekä samaa että vastakkaista sukupuolta oleviin ikätovereihin ja emotionaalisen riippumattomuuden kehittyminen omiin vanhempiin.

Valmistautuminen koulutus- ja ammattiuralle. Omat suunnitelmat ja voimavarat tulisi suunnata tulevaa koulutus- ja ammattiuraa varten. Nuoren pitäisi löytää sellainen ammatti, jossa työskentelemällä voi tulla itsenäisesti toimeen. Ammattissa toimiminen ja oman palkan ansaitseminen ovat yhteiskunnassamme tärkeitä aikuistumisen symboleja. On mahdotonta tuntea olevansa täysin aikuinen ennen kuin pystyy olemaan taloudellisesti riippumaton muista. Suurimmalle osalle nuorista ei ole mahdollista pidentyneen koulutuksen vuoksi olla täysin taloudellisesti itsenäisiä. Tämä viivästyttää heidän siirtymistään nuoruudesta aikuisuuteen ja saattaa myös häiritä muista nuoruusiän kehitystehtävistä selviytymistä.

Käyttäytymistä, toimintaa ja tulevaisuuden suunnitelmia ohjaavien arvojen omaksuminen sekä oman ideologian kehittyminen. Identiteetin kehittyessä nuoruusiässä yksilö joutuu myös pohtimaan omia arvojaan. Niistä muodostuu vähitellen hänen sosio-poliittis-eettinen ideologiansa. Oman ideologian muodostaminen on nykypäivän muuttuvassa yhteiskunnassa paljon vaikeampaa kuin aikaisemmin: nuorille ei ole olemassa valmiita malleja, vaan he joutuvat kriittisesti arvioimaan esimerkiksi vanhempiensa ja opettajiensa tarjoamat vaihtoehdot.

Sosiaalista vastuuntuntoa osoittavien asenteiden kehittyminen. Tavoitteena on osallistua vastuullisena kansalaisena yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan sekä omaksua yhteiset arvot osaksi omaa persoonallista toimintaa. Oman ideologian olisi hyvä olla sopusoinnussa yhteiskunnan arvojen ja todellisuuden kanssa. (Havighurst 1972, 43-82.)

Varhaisaikuisuuden (18-30 v.) kehitystehtävät liittyvät Havighurstin mukaan pääasiassa perheen perustamiseen. Niitä ovat puolison valinta, puolison kanssa eläminen, perheen perustaminen, lasten hoitaminen ja kasvattaminen sekä perhe-elämän taitojen oppiminen. Lisäksi varhaisaikuisuuden kehitystehtäviin kuuluvat ammattiuralle antautuminen, yhteiskuntaelämän velvollisuuksiin osallistuminen ja tyydyttävien sosiaalisten suhteiden luominen. (Havighurst 1972, 83-94.)

Havighurstin teoria syntyi 1940-luvun Yhdysvalloissa, mutta hänen kuvaamansa kehitystehtävien teemat näyttävät sopivan yllättävän hyvin vielä nykypäivän suomalaiseseen tilanteeseenkin. Kehitystehtävien sisällöissä ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia. (Nurmi 1995, 259.) Kuusinen (1995) kuitenkin huomauttaa, että Havighurstin teoria on pikemminkin kuvaileva kuin kehitysprosesseja ja syy-

seuraussuhteita selittävä. Kehitystehtävien luettelo auttaa hänen mukaansa jäsentämään kehitysvaiheiden välisiä eroja, vaikka se vaikuttaakin normatiiviselta, kontekstisidonnaiselta ja jäykältä kehityksen kuvaukselta. Kuusisen (1995) mielestä kehitystehtävän käsite on perusteltu, koska yksilöiden tekemiä elämäntulkua koskevia valintoja säätelevät yhteiskunnan antamat mahdollisuudet, vaihtoehdot, säännöt ja standardoidut elämänmallit. (Kuusinen 1995, 322.) Myös Coleman (1989) on kiinnittänyt huomiota elämänkaarinäkökulman normatiivisuuteen selittäessä nuoruusiän kehitystä. Hän painottaa, että elämänkaarinäkökulma esittelee sarjan tärkeitä periaatteita, mutta ne ovat kuitenkin sovellettavissa kehitykseen vain yleisesti, ei yksittäiseen nuoreen. (Coleman 1989, 47.)

Aikuistumiseen liittyviä kehitystehtäviä ovat myöhemmin esittäneet esimerkiksi Duvall ja Miller (1985). Nuoruusiän kehitystehtävät ovat heidän mukaansa samat kuin Havighurstin teoriassa. Sen sijaan nuoruusiän jälkeiset kehitystehtävät poikkeavat jonkin verran Havighurstin (1972) esittämistä. Duvallin ja Millerin (1985) mukaan nuoruutta seuraava vaihe yksilön elämänkaareissa on nuoren aikuisen elämänvaihe. Se alkaa noin 20-vuotiaana. Nuori aikuinen on muuttanut pois kotoa, mutta ei ole vielä perustanut omaa perhettä. Tämän elämänvaiheen kehitystehtäviä ovat Duvallin ja Millerin (1985) mukaan yksilöllisen autonomian saavuttaminen (esimerkiksi suhteessa vanhempiin, päätöksenteossa ja elämän vaikeuksista selviytymisessä), oman elämän suunnan pohtiminen ja tulevaisuudensuunnitelmien tekeminen, sopivan koulutuksen hankkiminen, ammattia kohti suuntaaminen, rakkaussuhteen muodostaminen, puolison valitseminen, kihlautuminen ja avioituminen. (Duvall & Miller 1985, 265-275.)

Duvallin ja Millerin (1985) esittämät nuoren aikuisen kehitystehtävät viittaavat siis hieman erilaiseen elämänvaiheeseen kuin Havighurstin (1972) varhaisaikuisuuteen liittämät kehitystehtävät. Nykyään on nuoruuden ja aikuisuuden välissä vielä erillinen elämänvaihe, jossa ennen perheen perustamista ja työelämään siirtymistä hankitaan koulutusta, tehdään suunnitelmia omaa elämää varten ja valmistaudutaan parisuhteeseen. Tästä huomaa selkeästi sen, että lapsuuden ja aikuisuuden välissä on nykyään pidempi aika kuin aikaisemmin. Havighurstin (1972) teoriassa nuoruusiän kehitystehtävistä siirrytään suoraan perheen perustamiseen ja ammattiuralle. Duvallin ja Millerin (1985) kuvaamaa nuoren aikuisen elämänvaihetta ei Havighurstin teorian syntyessä ollut olemassa. Ambert (1997) toteaaakin, että nuori aikuinen -käsite on 1900-luvun lopun "keksintöä" (Ambert 1997, 57).

2.2.2 Identiteetin kehittyminen nuoruusiässä

Erikson (1959/1980; 1962/1982) pitää identiteetin muodostumista keskeisenä nuoruusiän kehityksessä. Hänen mukaansa nuoruusiän nopeat fyysiset muutokset aiheuttavat sen, että nuoret asettavat kyseenalaisiksi sellaiset samana pysyneet asiat, joihin ovat aikaisemmin luottaneet. He keskittyvät sosiaalisten rooliensa lujittamiseen ja vahvistamiseen, ja heille on tärkeää se, miltä he näyttävät toisten silmissä verrattuna siihen, minkälaisia itse tuntevat olevansa. Keskeiseksi kysymykseksi muodostuu jatkuvuuden etsiminen: miten yhdistää aikaisemmin kehittyneet roolit ja taidot nykyisiin odotuksiin ja ihanteisiin. Nuoren identiteetti kehittyy siis vähitellen aikaisempia kokemuksia yhdistämällä, mutta kokonaisuudesta tulee kuitenkin erilainen kuin osiensa summa. Esiin tuleva identiteetti yhdistää aikaisemmat lapsuuden kehitysvaiheet sekä luo perustaa myöhempisiin kehitysvaiheisiin. (Erikson 1959/1980, 94-96; 1962/1982, 249.)

Vaarana tässä kehitysvaiheessa on roolidiffuusio, roolien hajaantuminen, ts. nuori ei löydä omaa identiteettiään ja rooliaan. Tämä ilmenee epävarmuuden tunteena omasta itsestään: nuori ei tiedä, kuka on, mitä haluaa ja miten tehdä oikeita päätöksiä. Myös koulutusalan valinta ja ammatillisen suuntautumisen ratkaiseminen saattavat tuottaa vaikeuksia. Eriksonin (1959/1980) mukaan nuoruusikä on identiteettikriisin aikaa, mutta hän korostaa, ettei identiteetin muodostuminen ala eikä loppu nuoruudessa, vaan se on elämänmittainen prosessi. (Erikson 1959/1980, 97-122.)

Marcia (1980) on kehittänyt Eriksonin teoriaa edelleen ja muodostanut mallin erilaisista identiteettistatuksista. Hän määrittelee identiteetin sisäiseksi organisaatioksi tai rakenteeksi, johon kuuluvat tarpeet, kyvyt, näkemys itsestä, uskomukset, yksilöllinen historia sekä sosiaalinen asema. Mitä kehittyneempi tämä rakenne on, sitä paremmin yksilö on tietoinen omasta ainutlaatuisuudestaan ja toisaalta samankaltaisuudestaan toisten kanssa sekä osaa tunnistaa omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Jos identiteetti ei ole vielä kehittynyt, yksilö ei huomaa omia erityispiirteitään ja hänen täytyy luottaa ulkoisiin lähteisiin arvioidessaan itseään. (Marcia 1980, 159.)

Marcian (1980) mukaan identiteetin rakenne on dynaaminen, ei staattinen. Iän ja kokemuksen karttuessa koko identiteetin "hahmo" voi muuttua. Yksilön elämässä on joitakin ikävaiheita, jolloin identiteetti on alttiimpi muutoksille. Nuoruus on yksi näistä ikävaiheista. Identiteetin prosessoiminen ei kuitenkaan rajoitu vain nuoruus-

sikään, vaan koko elämä on identiteetin työstämistä. Kehittynyt identiteetin rakenne on joustava ja avoin muutoksille. (Marcia 1980, 160.)

Tutkiessaan identiteetin muodostumista nuoruusiässä Marcia (1980) on kehittänyt neljän identiteettistatuksen (-tilan) mallin. Identiteettistatuksissa on kaksi oleellista elementtiä: identiteetin työstäminen (erilaisten vaihtoehtojen tutkiminen, identiteettikriisi) ja sitoutuminen valintoihin. Jokaisessa neljässä identiteettistatuksessa nämä elementit ovat joko molemmat ajankohtaisia tai vain toinen niistä. *Selvittelyvaiheelle* on tyypillistä erilaisten vaihtoehtojen kokeileminen ja identiteetin työstäminen. Tässä vaiheessa olevat nuoret elävät parhaillaan identiteettikriisissä. *Selkiytymätön identiteetti* viittaa siihen, että yksilö ei ole lainkaan selvitelty vaihtoehtoja eikä työstänyt identiteettiään. Hän ei myöskään ole sitoutunut minkäänlaisiin vaihtoehtoihin. *Otettu identiteetti* tarkoittaa, että yksilö on sitoutunut tiettyihin identiteettiä koskeviin vaihtoehtoihin (esim. ammatilliset ja ideologiset kysymykset), mutta ne eivät ole hänen itsensä valitsemia, vaan hän on ottanut ne ulkopuolelta, esimerkiksi vanhemmiltaan. *Työskennellyn identiteetin* saavuttaneet ovat kokeneet identiteetin prosessoimisen ja ratkaisujen tekemisen vaiheen, jonka jälkeen he ovat sitoutuneet itsenäisesti tekemiinsä valintoihin. (Marcia 1980, 161-162.)

Waterman (1982) on kehittänyt mallin identiteetin muodostumisesta Marcian (1980) identiteettistatusten pohjalta. Mallissa kuvataan erilaisia mahdollisuuksia siirtyä identiteettistatuksesta toiseen.

Selkiytymättömän identiteetin vaiheesta voidaan siirtyä selvittelyvaiheeseen, jos yksilö alkaa tutkia erilaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Myös otettu identiteetti on mahdollinen siinä tapauksessa, että yksilö hyväksyy ensimmäisen mahdollisen vaihtoehdon, joka tulee esille, arvioimatta muita mahdollisuuksia. Yksilö voi myös jatkaa edelleen selkiytymättömän identiteetin vaiheessa, jos hän ei työskentele ollenkaan identiteettiin liittyvien asioiden kanssa. (Waterman 1982, 342-343.)

Otetun identiteetin statuksesta siirrytään selvittelyvaiheeseen silloin, kun yksilö alkaa kyseenalaistaa aikaisempia sitoutumisiaan ja harkita vaihtoehtoisia mahdollisuuksia niille. Otettu identiteetti voi myös jatkua aikuisuuteen saakka: yksilö on edelleen sitoutunut niihin päämääriin ja arvoihin, jotka ovat kehittyneet ennen nuoruusikää tai sen aikana. Otetusta identiteetistä voi lisäksi siirtyä selkiytymättömän identiteetin tilaan. Tällöin aikaisemmat sitoutumiset tulevat vähitellen mer-

kityksettömiksi, mutta niitä ei kuitenkaan muuteta tai korvata uusilla. (Waterman 1982, 343.)

Selvittelyvaiheen jälkeen voidaan saavuttaa työskennelty identiteetti, jos sitoudutaan merkityksellisiksi koettuihin päämääriin ja arvoihin. Jos yksilö selvittelyvaiheessa luopuu sellaisen sopivan vaihtoehdon etsimisestä, johon voisi sitoutua, hän palaa selkiytymättömän identiteetin tilaan. (Waterman 1982, 343.)

Työskennellyn identiteetin tilakaan ei ole välttämättä lopullinen tai pysyvä. Siitä voidaan palata takaisin selvittelyvaiheeseen, jos aiemmin tehdyt ratkaisut osoittautuvat jollain tavalla epätydyttäviksi. Identiteettikriisi tulee tässä tapauksessa uudelleen ajankohtaiseksi ja identiteetin muodostumisen prosessi jatkuu. Työskennelty identiteetti voi muuttua myös selkiytymättömäksi. Silloin tehdyt sitoumukset menettävät vähitellen merkityksensä, mutta ei kuitenkaan aleta tutkia uusia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Kerran saavutettu työskennelty identiteetti voi toki säilyä aikuisuuteen saakkakin: pidetään yllä sitoutumisia niihin päämääriin ja arvoihin, jotka on työskennelty identiteettikriisin aikana. (Waterman 1982, 343.)

Waterman (1982) korostaa, että hänen kehittämänsä malli on kuvaileva malli, ei varsinainen kehitysteoria (Waterman 1982, 343). Siitä tulee kuitenkin selkeästi esille identiteetin muodostumisen monimuotoisuus ja prosessimaisuus. Identiteetin muodostumisessa on lukuisia vaihtoehtoisia reittejä, ei yhtä ainoaa tapaa.

Perheellä on tärkeä rooli nuoren identiteetin muotoutumisessa. Nuoren kyky tutkia perheen ulkopuolista maailmaa riippuu perhesuhteiden laadusta. (Grotevant & Cooper 1986, 85-86; Noller & Callan 1991, 2.) Identiteetin kehittymisen kannalta on olennaista se, tarjoaako perhe sellaisen ympäristön, jossa nuori voi tutkia erilaisia vaihtoehtoja ja keskustella toiveistaan, pyrkimyksistään, epäilyksistään ja peloistaan (Noller 1995, 84). Tärkeää on siis hyväksyä ilmapiiri perheessä (Noller 1994, 69). Identiteetin kehitystä edistävät myös avoin kommunikaatio perheessä, demokraattinen kontrollointi (Noller 1995, 85), perheen erilaisuuden sietokyky (Grotevant & Cooper 1986, 96; Noller 1995, 85), rohkaisu yksilöllisiin mielipiteisiin (Grotevant & Cooper 1986, 96) sekä itsenäiseen päätöksentekoon vanhempien tukemana (Noller 1995, 85). Tärkeää on lisäksi se, että perheessä korostetaan sekä yksilöllisyyttä että yhteenkuuluvuutta (Grotevant & Cooper 1986, 94; Noller 1995, 87; Noller & Callan 1991, 18).

Hyvin läheiset tai hyvin etäiset perhesuhteet aiheuttavat ongelmia nuoren identiteetin muodostumisessa. Jos perhe on nuorelle erittäin läheinen, nuori ottaa vanhempien näkemykset omikseen tutkimatta riittävästi erilaisia vaihtoehtoja. Hyvin etäiset perhesuhteetkin ovat ongelmallisia, koska identiteetin saavuttaminen edellyttää ainakin vähäistä vanhempien hyväksyntää ja ymmärrystä. (Noller 1994, 53.)

Samansuuntaisia tuloksia on saatu tutkittaessa, minkälaiset perhesuhteet ovat kunkin identiteettistatuksen taustalla. Otettuun identiteettiin liittyy vahva emotionaalinen side vanhempiin ja liiallinen riippuvuus vanhemmista sekä näiden seurauksena vähäinen itsenäisyys (Campbell, Adams & Dobson 1984, 522; Noller & Callan 1991, 17). Työskennellyn identiteetin taustalla on riippumattomuus vanhemmista, mutta kuitenkin side äitiin. Selvittelyvaiheessa olevat nuoret ovat emotionaalisesti kiintyneet vanhempiinsa melko vahvasti, mutta ovat kuitenkin jo riippumattomia perheestään. (Campbell ym. 1984, 523.) Kaikista etäisimpiä perheeseensä ovat selkiytymättömän identiteetin vaiheessa olevat nuoret. He näkevät vanhempansa välinpitämättöminä heitä kohtaan ja ajattelevat, etteivät vanhemmat ymmärrä heitä. He eivät koe oloaan turvalliseksi perheessä, heidän itseluottamuksensa on vähäinen eikä heillä ole paljoakaan myönteisiä ihmissuhteita. (Campbell ym. 1984, 523; Noller & Callan 1991, 17.)

Myös vanhempien kasvatustyyliillä on merkitystä nuoren identiteetin kehittymisen kannalta. Vanhempien liiallinen vallankäyttö voi johtaa siihen, että nuori ei tutki lainkaan erilaisia vaihtoehtoja identiteetin suhteen. Lisäksi hänen itseluottamuksensa ja itsetuntonsa voivat olla alhaisia. Nämä seikat yhdessä vaikuttavat siihen, että identiteetti ei pääse kehittymään normaalisti. Jos taas vanhempien kasvatustyyli on demokraattinen, nuorella on mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä ja suunnitelmia. Kuitenkin nämä ovat usein vanhempia miellyttäviä ratkaisuja; vanhempien arvot ja säännöt ovat sisäistyneet, ja ne ohjaavat nuorta hänen tehdesään valintoja. (Noller & Callan 1991, 17.)

Tietty määrä konflikteja vanhempien kanssa on siis tarpeellista identiteetin kehittymisen kannalta (Noller 1994, 54; Noller & Callan 1991, 18). Kriittisyys vanhempien mielipiteitä kohtaan liittyy nuoren omien, yksilöllisten näkemysten etsimiseen (Noller 1994, 54). Noller & Callan (1991) toteavatkin, että konfliktit vanhempien kanssa ovat tyypillisimpiä selvittelyvaiheessa ja työskennellyn identiteetin vaiheessa. Jännitteet vanhempien kanssa ovat osoitus nuoren yksilöllistymisestä. (Noller & Callan 1991, 17.)

Allatt (1996) tuo esille vanhempien erityisen roolin nuoren identiteetin kehittymisen kannalta: vanhemmat ovat nuoren identiteetin "arkistonhoitajia". Nuoren lapsuudesta ja perheen historiasta kertomalla he luovat kehittyvälle identiteetille perustaa. Nuori saa tietoa siitä, kuinka hänestä on tullut sellainen kuin on. (Allatt 1996, 135.)

Campbell, Adams ja Dobson (1984) ovat havainneet, että äidillä ja isällä on erilaiset roolit heidän tukiessaan nuoren identiteetin kehitystä. Äidit tarjoavat nuorelle turvallisuuden tunnetta positiivisen emotionaalisen kiintymyssuhteen kautta. Tämä on tarpeellinen perusta nuorelle hänen etsiessään omaa identiteettiään. Isät puolestaan rohkaisevat itsenäisyyteen ja itsevarmuuteen, jotka ovat välttämättömiä erilaisten vaihtoehtojen tutkimisessa ja arvioimisessa. (Campbell ym. 1984, 523.)

2.2.3 Perheestä irrottautuminen

Identiteetin muodostumisen ohella keskeinen nuoruusiän kehitystehtävä on itsenäistyminen ja perheestä irrottautuminen. Nuoruusiässä perhesiteetit ryhmittelevät uudella tavalla ja ne myös määritellään uudelleen. Itsenäistymisen ja yksilöllistymisen myötä nuori kehittää selkeämmän tunteen itsestään psykologisesti erillisenä vanhemmistaan. (Steinberg 1990, 255, 257.)

Steinbergin (1989, 273) mukaan itsenäisyyttä on kolmenlaista: 1) emotionaalinen itsenäisyys - itsenäisyyttä suhteessa yksilön läheisiin ihmissuhteisiin, 2) itsenäisyys käyttäytymisessä - kykyä tehdä itsenäisiä ratkaisuja ja toimia niiden mukaan ja 3) itsenäisyys arvoissa - omat periaatteet oikeasta ja väärästä. Pardeck ja Pardeck (1990) huomauttavat, että nämä kolme näkökulmaa itsenäisyyteen liittyvät toisiinsa ja myös vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi käyttäytymisessä näkyvään itsenäisyyteen vaikuttavat myös nuoren emotionaalinen kypsyyden sekä hänen arvoperustansa. (Pardeck & Pardeck 1990.)

McCulloch ja Rutenberg (1989) korostavat, että emotionaalinen itsenäistyminen perheestä on tärkeää ennen fyysistä irrottautumista, muuten tulee todennäköisesti ongelmia (McCulloch & Rutenberg 1989, 295). Noller (1995) esittääkin, että liian varhainen fyysinen irrottautuminen kotoa voi aiheuttaa sen, että kaveripiirin paine ajaa nuorta ongelmakäyttäytymiseen (Noller 1995, 81). Toisaalta "liian pitkään" - kauemmin kuin muut samanikäiset - kotona asuva nuori saattaa saada

aikaan ongelmia perheessä, koska hänen elämäntyyliinsä on ristiriidassa vanhempien perheenjäsenten elämäntyylin kanssa (Glick & Lin 1986, 111).

Perheestä irrottautumisen muodot ovat muuttuneet huomattavasti viimeisten vuosikymmenien aikana. Ennen mentiin lapsuudenperheestä suoraan avioliittoon, nykyään asutaan ensin kavereiden kanssa ja ennen avioliittoa saattaa olla myös useita avosuhteita (Noller & Callan 1991, 7). Hurrelmann (1989) toteaa, että nykyään perheestä irrottautumisesta on tullut monimutkainen prosessi. Pidentynyt koulutus aiheuttaa pitkäaikaisen taloudellisen riippuvuuden vanhemmista, ja sen vuoksi perheestä irrottautuminen kestää kauemmin kuin sukupolvi sitten. (Hurrelmann 1989, 15.) Lisäksi taloudellinen riippuvuus vanhemmista vaikeuttaa nuoren itsenäistymiskehitystä (Goldenberg & Goldenberg 1996, 25). Noller ja Callan (1991) väittävätkin, että nuori ei voi olla täysin itsenäinen ennen kuin tulee taloudellisesti toimeen omillaan (Noller & Callan 1991, 4).

Nuorten pitkäaikainen taloudellinen riippuvuus vanhemmistaan ei ole vanhempien eikä nuorten toiveiden mukaista. Tällainen tilanne saattaa aiheuttaa nuorten ja vanhempien välillä jännitteitä ja ristiriitoja. (Ambert 1997, 49.) Nuoren suhteet perheeseen tulevat monimutkaisiksi, kun perheestä irrottautumisen prosessi tapahtuu eri alueilla eri aikaan (Hurrelmann 1989, 15).

Toisaalta nuoren taloudellinen riippuvuus ei ole vanhempien kannalta pelkästään kielteinen asia. Vanhemmilla on halutessaan mahdollisuus vaikuttaa nuoren kotoa muuttamisen ajankohtaan sillä, tarjoavatko he taloudellista apua vai eivät. Taloudellisin keinoin he siis voivat joko rohkaista nuorta muuttamaan kotoa tai painostaa häntä vielä jäämään sinne. Kotoa muuttaminen ei näin ollen ole pelkästään nuoren oma päätös, vaan myös vanhemmat vaikuttavat siihen. (Goldscheider & Goldscheider 1993.)

Kotoa pois muuttamisen ajatellaan liittyvän tiettyyn ikävaiheeseen. Settersten (1998) sekä Veevers, Gee ja Wister (1996) ovat tutkineet kotoa muuttamiseen liittyviä ikänormeja ja saaneet hyvin samankaltaisia tuloksia. Haastateltavien mielestä kotoa olisi hyvä muuttaa pois 18-25-vuotiaana. Vanhimmat vastaajat olivat joustavampia ikänormien suhteen kuin nuorimmat. Nuoret asettivat ikärajoja useammin kuin vanhemmat sekä myöskin alhaisempia ikärajoja kuin vanhimmat vastaajat. Kehitystehtävien normatiivinen järjestys tuli molemmista tutkimuksista esille: haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että elämän siirtymävaiheet tulevat tietynlaisessa järjestyksessä. Setterstenin (1998) tutkimuksessa vastaajat

perustelivat ikänormeja myös kehityksellisestä näkökulmasta käsin. Kotoa irtautuminen oli heidän mukaansa tärkeää oman identiteetin ja persoonallisuuden kehittymisen kannalta. Veevers, Gee ja Wister (1996) huomasivat, että saman perheen jäsenillä oli yhteneväisiä käsityksiä kotoa muuttamiseen liittyvistä ikänormeista. Heidän olettavat sen johtuvan sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta: käsitykset ikänormeista siirtyvät sukupolvien välillä.

Itsenäistyminen nuoruusiän kehitystehtävänä on eräänlainen paradoksi: irrottautua perheestä ja samalla liittyä siihen uudella tavalla (Hauser 1991, 3). Perheen ihmissuhteet ovat nuorelle sekä emotionaalisesti että sosiaalisesti erittäin tärkeitä. Samanaikaisesti nuoruusiän kehitystehtävänä on irrottautua emotionaalisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti tästä tärkeästä viiteryhmästä. (Hurrelmann 1989, 15.) Tästä haasteellisesta tehtävästä selviytyäkseen nuoret tarvitsevat perheen tukea, hyväksyntää ja rohkaisua, mutta myös sallivuutta (Preto 1989, 262).

2.3 Yliopisto-opiskelu elämänvaiheena

Yliopisto-opiskelun aloittaminen on selkeä siirtymävaihe nuoren aikuisen elämässä (Lafreniere & Ledgerwood 1997). Siihen liittyvät irrottautuminen kotiympäristöstä ja ystävistä sekä uuden elämän aloittaminen opiskelupaikkakunnalla (Aittola 1986, 1). Tästä siirtymävaiheesta selviytymisessä perheen tuki on nuorelle aikuiselle tärkeää. Lafrenieren ja Ledgerwoodin (1997) tutkimuksen mukaan ne ensimmäisen vuoden opiskelijat, jotka kokivat saaneensa perheeltään tukea, sopeutuivat yliopistoon paremmin kuin ne, jotka eivät.

Opiskelu-aika on suhteellisen pitkäaikainen ja monivaiheinen prosessi, joka sisältää useita perustavia elämänmuutoksia ja tulevaisuuteen vaikuttavia ratkaisuja. Opiskelu-aikana tehdään tulevaa elämää ja ammattiuraa koskevia valintoja sekä rakennetaan omaa identiteettiä. Yliopisto-opiskelu on myös aikuistumisen aikaa: opiskelijat käyvät läpi aikuistumiseen liittyvän kriisivaiheen ja siihen liittyvät elämänmuutokset, joskin jonkin verran eri muodossa kuin ne nuoret, jotka siirtyvät työelämään lyhyemmän koulutuksen kautta. (Aittola 1986, 1-6; 1992, 29.) Opiskelijoiden elämänvaiheet ja keskeiset elämäntapahtumat rytmittyvät pidentyneen opiskeluajan vuoksi eri tavoin kuin samanikäisten palkkatyössä olevien nuorten aikuisten elämä. Pidemmän koulutuksen vuoksi esimerkiksi perheen perustaminen ja lasten hankkiminen saattavat viivästyä. (Aittola 1992, 27.)

Aittolan (1992) mukaan opiskeluaika jakautuu selvästi toisistaan poikkeaviin vaiheisiin. Opintojen alkuvaiheessa painottuvat opiskelijaelämän aloittaminen, uusien ystävyyssuhteiden solmiminen ja oman paikan löytäminen yliopistoyhteisössä. Asumiseen, taloudelliseen tilanteeseen ja ihmissuhteisiin liittyvien muutosten vuoksi opiskelujen alkuaika on uudenlaisen elämäntavan opettelua sekä erilaisten uudelleenarviointien tekemistä. Ensimmäisen vuoden opiskelijat ovat yliopistoon tullessaan vielä vahvasti sidoksissa kotiympäristöönsä ja siellä asuviin ystäviinsä. Opintojen alkuvaihe onkin monille matkalaukkuelämää kotipaikkakunnan ja opiskelukaupungin välillä sekä totuttelua kodin ja opiskelupaikan sekä lukion ja yliopiston välisiin eroihin. Opiskelun alkuvaiheen ongelmat liittyvät yleensä kotiympäristöstä irrottautumiseen, itsenäistymiseen ja oman elämän aloittamiseen. Kuitenkin tämä aika koetaan usein toiveikkaana uuden elämän alkuvaiheena. Myönteisiä elämänmuutoksia ovat kotoa lähtemisen tuottama vapaus, uudet ihmissuhteet, opiskelupaikkakunnan tarjoamat vapaa-ajanviettomahdollisuudet sekä yliopistoon pääsyn tuoma statuksen kohoaminen. Opiskelujen aloittaminen on siis hyvin antoisa, mutta myös hyvin rasittava vaihe, koska siihen sisältyy niin monia perustavanlaatuisia elämänmuutoksia. (Aittola 1986, 25-61; Aittola & Aittola 1988, 54; Aittola 1992, 49-77.)

Opintojen keskivaiheessa ollaan jo irrottauduttu kotiympäristöstä ja sopeuduttu yliopisto-opiskeluun. Tässä vaiheessa opiskelijat ovat kaikkein eniten kiinni opiskelussa ja opiskelijaelämässä. Kuva yliopistosta ja opiskelusta muuttuu arkisemmaksi ja opiskeluun liittyvät "lumoukset" haihtuvat. Tämä aiheuttaa kriisin, jonka ratkaiseminen edellyttää henkisiä ponnisteluja ja monia uudelleenarviointeja. Opiskelutapa muuttuu valmiiksi muokatun tiedon kuluttamisesta uuden tiedon tuottamiseen. Tärkeitä asioita tässä elämänvaiheessa ovat läheisten ihmissuhteiden hoitaminen, opiskelussa menestyminen ja oman maailmankatsomuksen selkiennyttäminen. Elämäntilanteessa ja ihmissuhteissa tapahtuu usein muutoksia, sillä tähän vaiheeseen sijoittuvat omaan elämäntapaan ja parisuhteisiin liittyvät kokeilut. (Aittola 1986, 35-61; 1992, 75-78.)

Opintojen loppuvaihe on seestymisen aikaa, jolloin opinnot pyritään saamaan valmiiksi. Opiskelijat alkavat henkisesti irtautua yliopistosta ja valmistautua työelämään siirtymiseen. Yliopistolla ei tunnu olevan tarjottavana mitään uutta, ja sen vuoksi huomio kiinnittyy muihin elämänalueisiin, esimerkiksi perheen perustamiseen tai pysyvän asunnon hankintaan. Opiskelijat pyrkivät pääsemään takaisin "normaaliin yhteiskuntaan", aloittamaan työuran ja useimmat myös perhe-elämän. Opiskelu on itsenäistä työskentelyä, gradutyön tekemistä ja viimeisten opintojak-

sojen suorittamista. Tähän vaiheeseen sijoittuvat kaikkein syvällisimmät tieteelliset ja maailmankatsomukselliset pohdinnat. Elämä on monilla tasapainoilua työssäolon ja opintojen kesken. Ihmissuhteet ovat yleensä jo vakiintuneet, seurustellaan vakituisesti tai asutaan yhdessä puolison kanssa. (Aittola 1986, 45-61; Aittola & Aittola 1988, 54; Aittola 1992, 51-78.)

Opiskelijaelämän vapauden kääntöpuolena opiskelijat joutuvat hyväksymään monia ongelmia puutteita ja epäkohtia: taloudellinen epävarmuus, kova opiskelutahti, opintojen putkimaisuus, ystävyysuhteiden hoitamisessa esiintyvät vaikeudet, asuntoon liittyvät ongelmat, riittämättömyyden tunne ja epävarmuus omista valinnoista. Nämä aiheuttavat opiskelijoille ylimääräistä stressiä. Tärkeimpänä voimavarana stressitilanteissa opiskelijat pitävät läheisiä ihmissuhteita: toisten opiskelijoiden kanssa jaetaan monet opiskelijaelämän ilot ja surut ja niiden varassa jaksetaan kohdata opiskelussa ilmeneviä ongelmia. Opiskeluaika onkin yksi kaikkein aktiivisimmista sosiaalisen kanssakäymisen ajanjaksoista koko elämän aikana. (Aittola 1986, 11; 1992, 37-66; Liuska 1998, 80-116.) Aittola (1992) huomasi tutkimuksessaan, että opiskelijat sietivät erilaisia puutteita ja epäkohtia elämässään, koska heidän mielestään opiskelijana oleminen edellytti sopeutumista vallitseviin olosuhteisiin. Opiskeluaikaa pidettiin myös jollakin tavalla väliaikaisena olo-tilana. Aittola tiivistää, että opiskelijoiden elämäntilannetta ja koko elämäntapaa leimasi välttämättömään tyytyminen. (Aittola 1992, 65-67.)

Opiskeluaika on maailmankatsomuksellisten pohdintojen aikaa, jolloin opiskelijat työstävät käsityksiään itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Opintojen aikana tapahtuvien nopeiden muutosten vuoksi tämä elämänvaihe vaikuttaa merkittävästi nuoren aikuisen identiteettiin. Opiskelijat olivat yleensä yliopistoon tullessaan sidoksissa kotiympäristön ja lapsuuden perheen piirissä rakentamaansa identiteettiin. Opiskeluaikaisten muutosten vuoksi he joutuvat kuitenkin työstämään identiteettiään ja maailmankatsomustaan. (Aittola 1992, 52-53.)

Yliopisto-opiskelijoiden elämässä ongelmallista on sosiaalisen ja taloudellisen aseman epävakaisuus. Opiskelijat ovat joutuneet sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti ikään kuin keskenkasvuisen rooliin. Heillä on runsaasti vapautta oman elämänsä organisoimisessa, mutta vähän taloudellisia resursseja toteuttaa itseään. Tällainen jännite biologisen "täysi-ikäisyyden" ja sosiaalisen "keskenkasvuisuuden" välillä vaikeuttaa opiskelijoiden identiteetin muodostumista. Heidän on vaikea rakentaa aikuisen identiteettiä, koska ovat taloudellisesti riippuvaisia joko vanhemmista tai

opintotuesta. Tällainen epämääräinen sosiaalinen asema tekee usein myös itse-
näistymisprosessin vaikeaksi. (Aittola 1986, 62; 1992, 49-56, 100; 1993, 23.)

Aittola (1992) väittää, että opiskeluaika ei nykyään enää muodosta samanlaista
selvärajaista elämänvaihetta kuin aikaisemmin. Hänen mukaansa opiskelu, vapaa-
ajan harrastukset, työssäkäyminen, läheiset ystävät ja perhe-elämä lomittuvat
toisiinsa niin, että yliopisto ei enää ole keskeisin elämää määrittävä tekijä. Yli-
opiston ulkopuoliset elämänalueet suuntaavat opiskelijoiden toimintoja pois yli-
opistosta. Opiskelijana oleminen on nykyään hyvin epämääräinen roolikasauma,
johon sisältyvät erilaiset roolit opiskelijana, osa-aikaisena palkkatyöläisenä, har-
rastuksissa jne. Opiskeluaika on elämistä selvärajaisten elämänvaiheiden väli-
maastossa. (Aittola 1992, 54, 93-100.) Aittolan (1993) mukaan nykypäivän opis-
kelijoiden suhde yliopistoon on instrumentaalinen. Opiskelusta on tullut palkka-
työn kaltainen välttämättömyys, jonka vastapainoksi muut elämänalueet ja vapaa-
ajan toiminnat tarjoavat mahdollisuuksia toteuttaa omia pyrkimyksiä. (Aittola
1993, 24.) Myös Silvonen, Häyrynen, Perho ja Kuittinen (1990) ovat havainneet,
että yliopisto menettää merkitystään opiskeluajan keskeisenä kulttuurisena jä-
sentäjänä. Samanaikaisesti suorituspainheet opiskelun aikana kuitenkin lisääntyvät.
(Silvonen, Häyrynen, Perho & Kuittinen 1990, 40.)

3 PERHE - YHDESSÄ KEHITTYVIEN YKSILÖIDEN YHTEISÖ

3.1 Systemiteoreettinen näkökulma perheeseen

3.1.1 Perhe on enemmän kuin osiensa summa

Systemiteoreettisesta näkökulmasta perhe nähdään dynaamisena kokonaisuutena, sosiaalisena systeeminä, joka muodostuu toisiinsa yhteydessä olevista yksilöistä, jotka keskinäisen vuorovaikutuksen kautta jatkuvasti vaikuttavat toinen toisiinsa (Dallos 1995). Yksilöt ovat yhteydessä toisiinsa vahvoilla, kestävillä ja vastavuoroisilla tunnesiteillä sekä lojaalisuudella. Se saattaa vaihdella voimakkuudeltaan ajan kuluessa, mutta pysyy siitä huolimatta koko perheen eliniän. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 3; Terkelsen 1980, 23.) Suhteet perheenjäsenten välillä perhesysteemissä ovat syvällisiä sekä monikerroksisia, ja ne perustuvat pitkälti yhteiseen menneisyyteen, yhteisiin näkemyksiin ympäröivästä todellisuudesta sekä yhteisiin päämääriin (Goldenberg & Goldenberg 1996, 3).

Perhe on enemmän kuin yksittäisten osiensa summa, se ei ole vain joukko yksilöitä, jotka jakavat tietyn fyysisen ja psyykkisen tilan (Carter & McGoldrick 1989, 4; Goldenberg & Goldenberg 1996, 3, 42). Perhesysteemillä on sellaisia ominaisuuksia, jotka ovat enemmän kuin kombinaatio yksilöistä ja heidän ominaisuuksistaan (Henry & Sager 1996). Näitä ovat esimerkiksi roolit, säännöt, valtarakenne, kommunikaation muodot ja ongelmanratkaisun tavat (Goldenberg & Goldenberg 1996, 3).

Perhesysteemi on luonteeltaan dynaaminen. Tällä viitataan siihen, että kukin systeemin jäsen muuttuu vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja vuorostaan muuttaa toisia perheenjäseniä. Tämän vuoksi perhettä tutkiessa on keskeistä prosessien tarkastelu, eivät yksisuuntaiset syy-seuraussuhteet. (Hurme 1995, 141.)

Muutos yhdessä osassa systeemiä on yhteydessä muutoksiin myös muissa systeemin osissa (Dallos 1995; Goldenberg & Goldenberg 1996, 41).

Perhesysteemiin liitytään syntymän, avioliiton tai adoption kautta, ja siitä erotaan ainoastaan kuoleman seurauksena (Carter & McGoldrick 1989, 5; Goldenberg & Goldenberg 1996, 3; Terkelsen 1980, 23). Sosiaalisena systeeminä perhe on ainutlaatuinen, sillä avioliittoa lukuunottamatta systeemiin liittymistä ei voi valita. Perhesuhteet eivät myöskään ole korvattavissa toisilla suhteilla. Esimerkiksi vanhemman kuoltua vanhemmuuden tehtävää hoitaa joku, mutta hän ei voi korvata vanhempaa. (Carter & McGoldrick 1989, 5-7.)

Perhe on osa laajempaa systeemiä, yhteiskuntaa. Perhe itsessään voidaan jakaa pienempiin alasysteemeihin, esimerkiksi aviopuolisoiden ja sisarusten muodostamiin systeemeihin. Nämä eri kokoiset systeemit muodostavat keskenään hierarkkisen organisaation, jonka osat ovat keskenään vuorovaikutuksessa. (Niemi 1988, 59.) Jokainen perheenjäsen kuuluu moneen alasysteemiin yhtä aikaa, ja niissä jokaisessa hänellä on erilainen rooli ja häneen kohdistuu erilaisia odotuksia. Myös vuorovaikutuksen mallit vaihtelevat alasysteemien välillä. Perheen alasysteemit ovat dynaamisessa suhteessa keskenään, ne vaikuttavat jatkuvasti toinen toisiinsa. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 54-55.)

Olson (1993, 18) tarkastelee perhesysteemiä kolmesta näkökulmasta. Nämä ovat perheen koheesio, sopeutumiskyky ja kommunikaatio. Hän määrittelee perheen koheesion perheenjäsenten väliseksi tunnesiteeksi ja yhteenkuuluvuudeksi. Hänen mukaansa koheesion määrällä on merkitystä perheen toimivuuden ja perheenjäsenten hyvinvoinnin kannalta: sopiva ja kohtuullinen määrä koheesiota on perheen tasapainon kannalta paras, hyvin suuri tai hyvin pieni koheesio saattaa aiheuttaa ongelmia. Kun perheen koheesio on näiden ääripäiden keskivaiheilla, perheenjäsenet yksilöinä voivat olla sidoksissa perheeseensä, mutta eivät kuitenkaan liian riippuvaisia siitä. Heillä on mahdollisuus kokea tasapainoa yksilöllisyyden ja perheeseen kuulumisen välillä. Jos perheessä on liian paljon koheesiota, perheenjäsenten yksilöllisyydestä ja riippumattomuudesta on jouduttu paljon luopumaan. Silloin perheen lojaalisuus ja yksimielisyys estävät perheenjäsenten yksilöllistymistä. Yksilöiden energia kohdistuu pääasiassa perheen sisäpuolelle, ja perheen ulkopuolisia ihmissuhteita ja toimintaa on vähän. Jos taas perheessä on hyvin vähän koheesiota, yksilöt eivät ole juurikaan kiintyneitä ja sitoutuneita perheeseensä, vaan elävät kukin omaa elämäänsä. (Olson 1993, 18-21; Olson 1988, 60.)

Olsonin (1988) mukaan koheesio vaihtelee perheen elämäntilanteen mukaan. Se on korkeimmillaan silloin, kun perheessä on pieniä lapsia. Koheesio on alhainen silloin, kun perheen lapset ovat nuoruusiässä, alhaisimmillaan se on nuoren muuttaessa pois kotoa. Tällöin nuori on irrottautumassa perheestä, ja saavuttaakseen tämän kehitystehtävän hänen on välttämätöntä nähdä perheensä koheesio alhaisempana. (Olson 1988, 65-66.)

Perheen sopeutumiskyvyn Olson (1993) määrittelee perhesysteemin kyvyksi muuttaa valtarakenteitaan, roolisuhteitaan sekä suhteiden säännönmukaisuuksia ja tapoja kohdatessaan stressi- tai ristiriitatilanteita. Olsonin mukaan perheet tarvitsevat sekä pysyvyyttä että muutosta, ja kyky muuttua tai mukautua tarvittaessa on hyvin toimivan perhesysteemin tunnusmerkki. Kohtuullisuus on kuitenkin tässäkin tärkeää: liian suuri alttius muutokselle tai toisaalta liiallinen jäykkyys ja mukautumiskyvyttömyys eivät kumpikaan ole perhesysteemin toiminnan kannalta hyviä. Perheen olisi kyettävä olemaan tasapainossa pysyvyyden ja muutoksen välillä. (Olson 1993, 21-22.) Tarve sopeutumiseen ja muuttumiseen tulee usein yhdeltä perheenjäseneltä. Kun yksi perheenjäsenistä toivoo muutosta, perheen täytyy jollakin tavalla käsitellä asiaa. Tällainen tilanne tulee esimerkiksi silloin, kun itsenäistyvää nuori haluaa enemmän vapautta, autonomiaa ja valtaa perheessä. (Olson 1988, 65.)

Olson (1988) sekä Noller ja Callan (1986) ovat huomanneet, että nuorilla ja heidän vanhemmillaan on erilaisia käsityksiä ja toiveita perheen koheesiosta ja sopeutumiskyvystä. Vanhempien mielestä perheen koheesio on suurempi kuin nuorten mielestä. Nuoret puolestaan haluaisivat koheesio-olevan vähäisempi kuin mitä heidän vanhempansa haluaisivat. Perheen sopeutumiskykyyn ja joustavuuteen nuoret olivat tyytymättömämpiä kuin vanhempansa. He arvioivat perheen sopeutumiskyvyn huonommaksi kuin vanhemmat ja toivoivat perheiltään parempaa mukautumiskykyä ja suurempaa joustavuutta. (Noller & Callan 1986, 103-105; Olson 1988, 67.) Nollerin ja Callanin (1986) mukaan nuorten käsitykset kertovat halusta itsenäistyä; perheen ei haluta asettavan sille rajoituksia (Noller & Callan 1986, 105).

Kommunikaatio on Olsonin (1993) mukaan kolmas tärkeä näkökulma tarkasteltaessa perhettä systeeminä. Kommunikaatio toimii perheen koheesiossa ja sopeutumisessa edesauttavana ja helpottavana tekijänä, eräänlaisena työkaluna. Hyvät kommunikaatiotaidot, esimerkiksi empatia, kuuntelemisen taito ja myönteinen palaute auttavat perhettä käsittelemään erilaisia tarpeita, valintoja ja vaihtoehto-

ja. Vastaavasti heikot kommunikaatiotaidot haittaavat tunteiden ja tarpeiden ilmaisemista sekä perheen toimintakykyä. (Olson 1993, 25; 1988, 61.)

Perheenjäsenten vuorovaikutus seuraa vakiintuneita käytäntöjä ja malleja, jotka perustuvat perheen rakenteeseen. Vuorovaikutuksen mallit sisältävät sekä avoimia että implisiittisiä käyttäytymisodotuksia perheenjäseniä kohtaan: minkälainen käyttäytyminen on sallittua ja mitä yksilöltä perheessä odotetaan. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 44; Henry 1994.) Tällaisia vuorovaikutuksen malleja ja käytäntöjä nimitetään perheen säännöiksi. Ne heijastavat perheen arvoja, tuovat säännöllisyyttä ja jatkuvuutta perhesuhteisiin, vaikuttavat perheen roolien muodostumiseen sekä luovat perustaa perheen traditioiden kehittymiselle. Perheen säännöt ovat piiloisia, ei julkilausuttuja, mutta kuitenkin kaikkien perheenjäsenten tiedossa olevia. Hyvin toimivassa perhesysteemissä säännöt auttavat pitämään yllä järjestystä ja tasapainoa, mutta samaan aikaan antavat mahdollisuuden muutoksille, jos olosuhteet sitä vaativat. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 44-45.) Noller (1994) huomauttaakin, että perheen roolit ja säännöt eivät saisi olla joustamattomia, vaan niiden pitäisi pystyä mukautumaan perheenjäsenten tarpeiden ja kykyjen sekä myös yksilöllisten olosuhteiden mukaan (Noller 1994, 62). Joustavuus perheen sääntöjen suhteen auttaa pitämään yllä jatkuvuuden tunnetta perheessä, vaikka vuorovaikutuksen tavat ja muodot muuttuvatkin perheen kehityksen myötä (Henry 1994).

Perhesysteemille on ominaista pyrkimys saavuttaa uudelleen tasapainoinen tila muutoksen jälkeen. Tätä kutsutaan perheen homeostaasin periaatteeksi. Esimerkiksi aikuistuvan nuoren vaatiessa itselleen lisää vapauksia ja oikeuksia ja kyseenalaistaessa perheen tapoja, arvoja ja normeja perhe joutuu eräänlaiseen epätasapainon tilaan. Perheeseen kohdistuu muutosvaatimuksia, jotka sen on jollakin tavalla käsiteltävä päästäkseen takaisin tasapainoon. Yleensä perhe pyrkii pitämään totutuissa tavoissa ja käytänteissä, muuttumaan niin vähän kuin mahdollista. Kuitenkin perhesysteemin uusi tila epätasapainon jälkeen on aina hieman erilainen kuin aikaisempi, koska systeemi muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 47-49.)

Perheelle on tärkeää säilyttää tasapainonsa, mutta kuitenkin sen tulisi pyrkiä edistämään jäsentensä ja koko systeemin kasvua ja muutosta. Perheen elämä on tasapainoilua näiden kahden asian välissä. Kehityksen mukanaan tuoma muutos on perheen jatkuvuuden edellytys - perheen tasapaino on ikään kuin juurrutettu muutokseen. Perheen täytyy sietää muutosta, jotta se voi säilyttää jatkuvuutensa.

Perheet siis toisaalta etsivät mutta toisaalta vastustavat muutosta. Tämä tulee ilmi esimerkiksi vanhempien ja nuorten välisissä ristiriitatilanteissa. Niissä on usein kyse siitä, että perheessä kamppaillaan sen suhteen, miten paljon muutosta säännöissään perhe kestää pystyäkseen edelleen säilyttämään tasapainonsa ja jatkuvuutensa. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 50.)

3.1.2 Perheen identiteetti ja rituaalit

Yksilöiden tavoin myös jokaisella perheellä on oma identiteettinsä. Sillä tarkoitetaan perheen subjektiivista tunnetta omasta jatkuvuudestaan, tämänhetkisestä tilanteestaan ja olemuksestaan. Siihen sisältyvät ne ominaisuudet ja piirteet, jotka tekevät perheestä ainutlaatuisen ja erottavat sen muista perheistä. Perheen identiteetti perustuu jaettuihin uskomuksiin eli implisiittisiin oletuksiin niistä rooleista, suhteista ja arvoista, jotka hallitsevat vuorovaikutusta perheessä. Sitä ei siis tuoda sanallisesti esiin. Perheen identiteettiin vaikuttavat monenlaiset tekijät, esimerkiksi perheen historia. (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 212-214.)

Perheen identiteetti muodostuu puolisoitten lapsuudenperheiden identiteettien pohjalta. Kummallakin puolisoilla on perhettä perustaessaan valmiina oman lapsuudenperheensä identiteetti. Niiden pohjalta alkaa muotoutua identiteetti omalle perheelle. Se integroi kaksi lapsuudenperheen identiteettiä ja aina jollain tavalla heijastaa niitä. On kuitenkin tärkeää, että perheen identiteetti ei ole pelkästään heijastumaa edelliseltä sukupolvelta, vaan että sille alkaa muodostua omia, yksilöllisiä piirteitä. Jos pariskunta ei onnistu muodostamaan perheelleen omaa identiteettiä, tulee ennen pitkää ongelmia. (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 214.)

Erilaisissa perhe-elämän siirtymävaiheissa perheen identiteetti tulee enemmän näkyväksi ja avoimeksi. Tällaisissa yksilöiden kasvuun ja kehitykseen liittyvissä muutoksissa perheen identiteetti voi lievittää muutokseen liittyviä stressitekijöitä ja rohkaista jatkuvuuteen muutosten keskellä. (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 215, 231.)

Perheen muuttumisen myötä myös perheen identiteetti muuttuu. Kun perhesuhteisiin tai perheen rooleihin tulee muutoksia, ei perheen identiteettikään voi pysyä samanlaisena kuin ennen. Myös yhteiskunnalliset ja sosiaaliset muutokset vaikuttavat perheen identiteettiin. Se ei siis ole kiinteä ankkuri, vaan ikään kuin peräsin,

jota perhe käyttää ohjatakseen itselleen suuntaa, johon on matkalla. (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 231-232.)

Itsenäistyvät nuoret usein kyseenalaistavat perheen identiteetin ja oman sitoutumisensa siihen. Kuitenkin perheen identiteetillä on tärkeä rooli nuoren elämässä, kun hän muuttaa pois kotoa ja vielä tärkeämpi asema hänen perustaessaan omaa perhettä. Toisaalta jotkut nuoret eivät kyseenalaista oman perheensä identiteettiä, vaan hyväksyvät perheensä kulttuuriset mallit ja toistavat niitä ilman kritiikkiä. (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 230-231.)

Perheen identiteetti tulee ilmi esimerkiksi perheen rituaaleissa. Ne ovat systemaattisesti toteutettavia perheen kommunikaation muotoja, joilla on perheenjäsenille symbolinen merkitys (Wolin & Bennett 1984, 401). Siksi ne ovat erityisen keskeisiä perheen elämässä (Schuck & Bucy 1997). Bossardin ja Bollin (1950, 29) mukaan rituaalit ovat perheen vuorovaikutukseen liittyviä ennaltamäärättyjä käyttäytymisen malleja ja menettelytapoja, joilla on erityinen tarkoitus ja joille on ominaista toistuvuus ja täsmällisyys. Imber-Black (1989, 149) puolestaan määrittelee rituaalit perheen sääntöjen metaforiksi.

Perheen rituaaleja on hyvin monenlaisia. Ne vaihtelevat uskonnollisten tapojen noudattamisesta päivittäisiin rutiineihin, joista esimerkkinä voisi mainita tavan, jolla kotiin saapuvia perheenjäseniä tervehditään. Rituaalit siis säätelevät perheen käyttäytymistä päivittäin. (Sameroff 1994, 209.)

Wolin ja Bennett (1984) jakavat perheen rituaalit kolmeen kategoriaan: perheen juhlat, perheen traditiot ja päivittaiset vuorovaikutuksen mallit. Perheen juhlat ovat sellaisia tilanteita, jotka ovat koko kulttuurille ominaisia. Näitä ovat esimerkiksi siirtymäriitit (häät, hautajaiset ja kastejuhlat) sekä vuosittaiset juhlapyhät (joulu, pääsiäinen, uusivuosi, itsenäisyyspäivä). Perheen juhliin liittyvät rituaalit ovat samantyyppisiä koko kulttuurissa, ja niihin liittyy universaaleja symboleja. Siirtymäriiteillä on tärkeä merkitys perheen kohdatessa erilaisia roolimutoksia ja siirtyessä kehitysvaiheesta toiseen. (Wolin & Bennett 1984, 404; ks. myös Bennett, Wolin & McAvity 1988, 215-216.)

Perheen traditiot eivät ole niin kulttuurisidonnaisia kuin perheen juhlat, vaan ne ovat yksilöllisiä jokaisessa perheessä. Perheen traditiot eivät toistu vuosittain samaan aikaan, mutta tapahtuvat kuitenkin säännöllisesti useimmissa perheissä. Näitä ovat esimerkiksi syntymäpäivät, sukulaisten luona vierailut ja loma-aikojen

viettotavat. (Wolin & Bennett 1984, 405; ks. myös Bennett, Wolin & McAvity 1988, 216.)

Useimmin toistuvia rituaaleja perheessä ovat päivittäiset vuorovaikutuksen mallit, esimerkiksi ruoka-ajat, iltarutiinit ja tervehtimisen tavat. Niitä ei suunnitella tietoisesti etukäteen. Perheen päivittäiset vuorovaikutuksen mallit ovat keinoja organisoida jokapäiväistä elämää. Ne myös auttavat määrittelemään perheenjäsenten rooleja ja vastuuta perheessä. (Wolin & Bennett 1984, 406; ks. myös Bennett, Wolin & McAvity 1988, 216.)

Rituaalit koskettavat jokaista perheenjäsentä, ja ne edellyttävät yhteistyötä perheenjäsenten välillä toteutuakseen (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 217). Perheen rituaaleilla on symbolinen merkitys, jonka vain perheenjäsenet ymmärtävät. Ne myös siirtyvät yleensä perintönä sukupolvelta toiselle. (Hurme 1995, 148.) Perheenjäsenet ovat hyvin tietoisia perheensä rituaaleista ja pystyvät kertomaan niistä ulkopuolisille (Hurme 1995, 148; Schuck & Bucy 1997). Usein rituaaleista ollaan myös ylpeitä. (Hurme 1995, 148.)

Raja rituaalin ja ei-rituaalin välillä ei ole selkeä (Wolin & Bennett 1984, 402). Symbolinen merkitys erottaa rituaalit rutiineista: rutiinit ovat instrumentaalisia, rituaalit symbolisia toimintoja. Rituaalit voivat ajan myötä muuttua rutiineiksi, jos ne menettävät symbolisen merkityksensä tai eivät ole perheen elämäntilanteessa enää tarkoituksenmukaisia. Rituaalit ja rutiinit ovatkin jatkumon kaksi vastakkaista päätä, eivät selkeästi toisistaan erillisiä kategorioita. (Schuck & Bucy 1997.)

Rituaaleilla on useita erilaisia funktioita perheessä, ja ne ovat tärkeitä perhesysteemin psykologisen hyvinvoinnin kannalta (Baxter & Clark 1996; Schuck & Bucy 1997). Rituaalit toimivat perheen ankkurina tekemällä perheen elämän ennustettavaksi, antamalla sille rakennetta, tasapainottamalla muutoksissa ja edistämällä jatkuvuutta (Wolin & Bennett 1984, 412). Lisäksi ne välittävät perheen uskomuksia ja arvoja, antavat perheelle vakauden ja tasapainoisuuden (Schuck & Bucy 1997) sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta (Wolin & Bennett 1984, 402). Rituaalit myös vahvistavat ja suojelevat perheen identiteettiä (Wolin & Bennett 1984, 401).

Rituaaleilla on myös säännöstelevä funktio: ne antavat perheenjäsenille rooleja sekä selkiyttävät niitä ja edistävät niiden jatkuvuutta (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 215; Sameroff 1994, 210; Sameroff & Fiese 1990, 128; Wolin & Bennett

1984, 401, 412). Rituaalit myös määräävät perheen identiteettiä ja määrittelevät perheen sääntöjä (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 215).

Lisäksi rituaalien funktiona on vähentää elämänkaaren muutoksiin liittyviä pelkoja. Ne mahdollistavat yksilön muutoksen roolista toiseen yhdistämällä vastakkaisia elementtejä (vanhojen roolien menetys ja uusien alkaminen esimerkiksi häissä). Rituaalit ovat aika- ja paikkasidonnaisia, joten ne tarjoavat turvallisen ja hallittavissa olevan kontekstin suurien tunteiden ilmaisemiseen elämän siirtymävaiheissa tai perhesysteemin muutostilanteissa. (Imber-Black 1989, 149-150.) Perheen rituaalit luovat myös jatkuvuutta sukupolvien välille. Ne yhdistävät menneen, nykyisen ja tulevan siirtämällä perheen kulttuuria sukupolvelta toiselle. (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 217; Fiese 1992, 151; Imber-Black 1989, 150; Wolin & Bennett 1984, 412.)

Rituaaleihin suhtautuminen vaihtelee suuresti perheiden kesken sen suhteen kuinka paljon rituaaleja on, miten tärkeinä niitä pidetään (Wolin & Bennett 1984, 413) sekä miten paljon symbolisia ja emotionaalisia merkityksiä rituaaleilla on (Schuck & Bucy 1997). Perheet myös painottavat eri tyyppisiä rituaaleja eri tavoin (Wolin & Bennett 1984, 406).

Perheet, joissa ollaan vahvasti sitoutuneita rituaaleihin, kiinnittävät huomiota menneisyyteen ja pitävät historiallista perspektiiviä tärkeänä (Baxter & Clark 1996; Wolin & Bennett 1984, 414.). Perhe-elämälle on ominaista järjestys ja ennakoitavuus. Perheenjäsenillä on selkeät roolit perheessä, ja hierarkiset suhteet jäsenten kesken pyritään säilyttämään. (Wolin & Bennett 1984, 414.) Rituaaleihin vahvasti sitoutuneilla perheillä on myös kiinteät suhteet perheenjäsenten kesken. Perheen ilmapiiri on tukea antava ja perheenjäsenet ovat emotionaalisesti läheisiä keskenään. Lisäksi vahva sitoutuminen rituaaleihin on yhteydessä keskustelemaan vuorovaikutustapaan perheessä: ajatuksia ja tunteita tuodaan esille avoimesti sekä arvostetaan vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta. Toisaalta vahva rituaaleihin sitoutuminen voi liittyä myös toisenlaiseen vuorovaikutuksen tapaan, vanhempien dominoivuuteen perheessä. Silloin rituaalit auttavat säilyttämään perheen valtarakenteita. (Baxter & Clark 1996.)

Perheet, joille on ominaista vähäinen sitoutuminen rituaaleihin, ovat nykyhetkeen orientoituvia - menneitä tai toistuvia tapahtumia ei pidetä tärkeinä. Niillä rituaaleilla, joita perheessä on, ei ole syvällistä symbolista merkitystä perheenjäsenille. (Baxter & Clark 1996; Wolin & Bennett 1984, 415.) Tällaisille perheille on tyypil-

listä tasavertainen roolijako ja vallankäyttö, eivätkä sukupolvien väliset rajat ole kovin selkeitä (Wolin & Bennett 1984, 415).

Rituaalit ovat tärkeitä perheen toimivuuden ja hyvinvoinnin kannalta, mutta ne eivät voi pysyä koko ajan samanlaisina (Schuck & Bucy 1997). On tärkeää, että perheessä osataan mukauttaa rituaalit perheen muuttuviin olosuhteisiin ja tarpeisiin. Jos tällaiseen joustavuuteen ei kyetä, rituaalit menettävät vähitellen merkityksensä, niistä tulee tyhjiä. (Baxter & Clark 1996; Wolin & Bennett 1984, 414-416.) Rituaalien joutaessa perheen olosuhteiden ja tarpeiden mukaan rituaalit itsessään muuttuvat, mutta niiden symbolinen merkitys säilyy (Schuck & Bucy 1997; Wolin & Bennett 1984, 416). Bennettin, Wolinin ja McAvityn (1988, 217) mukaan joustamattomuus rituaalien suhteen on yhteydessä perheen hierarkisiin roolisuhteisiin ja vanhempien dominoivaan asemaan. Joustavuus ja rituaalien muuttaminen puolestaan ovat tyypillisiä sellaisille perheille, joissa roolisuhteet ovat tasa-arvoisempia.

Rituaalit ovat ikkuna perheen perustana olevaan yhteiseen identiteettiin, ja ne antavat ulkopuoliselle pääsyn siihen käytökselliseen ja emotionaaliseen sisältöön, joka kullekin perheelle on tyypillistä (Wolin & Bennett 1984, 401). Rituaalit heijastavat ihmisten ajatuksia itsestään ja ympäröivästä maailmasta, perheen hierarkiaa, sukupuoleen liittyviä asioita, rajoja, julkilausumattomia sääntöjä sekä perheen organisaatiota ja rakennetta. Lisäksi ne ovat tärkeitä perheen hyvinvoinnin ja kehityksen barometrejä (Mackey & Greif 1994). Tutkijan kannalta rituaalit antavat siis monenlaista tärkeää tietoa perheestä. Kuitenkin ne ovat luonteeltaan kaksitahtoisia: toisaalta huomiota herättäviä ja läpinäkyviä, toisaalta herkkiä ja mysteeriisiä (Wolin & Bennett 1984, 401).

Itsenäistyvällä nuorella on mahdollisuus valita, mitä rituaaleja ja tapoja hän ottaa "perintönä" mukaansa perheeltään, mitä jättää taakseen ja minkälaisia uusia rituaaleja luo omassa tulevassa perhe-elämässään (Carter & McGoldrick 1989, 13). Kuitenkin perheen suhtautumisella rituaaleihin on suuri merkitys nuoren valintojen kannalta. Jos perheessä on oltu hyvin tiukkoja ja joustamattomia rituaalien suhteen, jäykät uskomukset ja vanhempien kyseenalaistamaton auktoriteetti rajoittavat nuoren valintojen tekemistä. Perheen identiteetin siirtyminen sukupolvelta toiselle on tällaisissa tapauksissa ota tai jätä -tyylistä. Jos taas perheessä on ollut vain vähän rituaaleja ja niistä on joustettu liikaakin, perheen identiteetin siirtyminen on siinäkin tapauksessa vaikeaa. Silloin nuoret eivät kasvaessaan ja itsenäistyessään "tunne" perhettään. (Bennett, Wolin & McAvity 1988, 217.) Fiese (1992,

153) huomauttaakin, että perheen säännöllisillä ja merkityksellisillä rituaaleilla on nuoren kehityksen kannalta positiivinen vaikutus.

3.2 Perheen elämänkaari - kehityksellinen näkökulma perheeseen

3.2.1 Perheen kehitystehtäviä ja kehitysvaiheita

Useimmat perheet käyvät läpi tiettyjä, ennustettavissa olevia vaiheita ja tapahtumia. Jokainen vaihe sisältää tietyn elämäntapahtuman, joka vaatii perheeltä muutosta ja uudenlaista sopeutumista. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 18.) Näitä perhe-elämän vaiheita kutsutaan perheen elämänkaaren vaiheiksi tai perheen kehitysvaiheiksi.

Tunnetuimman jaottelun perheen elämänkaaren vaiheista ovat esittäneet Duvall & Miller (1985). He jakavat perheen elämänkaaren kahdeksaan vaiheeseen: 1) pariskunta ilman lapsia, 2) vauvaikäisen lapsen perhe, 3) alle kouluikäisen lapsen perhe, 4) kouluikäisen lapsen perhe, 5) murrosikäisen perhe, 6) kotoa pois muuttavan nuoren aikuisen perhe, 7) keski-ikäiset vanhemmat, "tyhjän pesän" vaihe ja 8) ikääntyvät vanhemmat.

Perheet siis kehittyvät ja siirtyvät kehitysvaiheesta toiseen lastensa mukana. Perheen elämänkaaren ja kehityksen vaihe määritellään vanhimman lapsen mukaan (Falicov 1988, 5; Olson ym. 1983, 21). Useamman lapsen perheessä eri vaiheet menevät useiden vuosien ajan päällekkäin, "yksinkertaisena" perheen elämänkaari toteutuu vain yhden lapsen perheissä. (Duvall & Miller 1985, 26-27.)

Lisäksi perheen elämänkaaren vaiheiden määrittelyssä on käytetty seuraavanlaisia kriteerejä: muutokset perheen koossa; vanhempien statusmuutokset työn suhteen; muutokset perheen rooleissa (Falicov 1988, 5); tarvittavan muutoksen määrä, jotta perhe voisi vastata perheenjäsenten muuttuviin kehityksellisiin tarpeisiin sekä muutokset perheen päämääräorientaatiossa (Olson ym. 1983, 21).

Jokainen perhe elää siis jatkuvasti muuttuvassa kontekstissa (Goldenberg & Goldenberg 1996, 18). Perheet muuttuvat muodoltaan ja funktioltaan elämänkaarensa aikana ja tekevät sen tiettyssä kehitysvaiheiden mukaisessa järjestyksessä

(Falicov 1988, 5). Kaikkiin perheen elämänkaaren vaiheisiin liittyy useita kehitystehtäviä (Goldenberg & Goldenberg 1996, 21).

Perheen kehitystehtävä syntyy, kun yhden tai useamman perheenjäsenen tarpeet lähestyvät niitä odotuksia, joita sosiaalisella ympäristöllä on perhettä kohtaan. Yksilöiden kehittyessä ja vastatessa kehityksen mukanaan tuomiin haasteisiin he odottavat perheen tukevan heitä näissä uudenlaisissa tilanteissa. Yksilön perheeseen kohdistamat odotukset ja jopa vaatimukset saavat perheessä aikaan sisäistä painetta muuttumiseen. (Duvall & Miller 1985, 61.) Yksilön ja perheen kehitystehtävät ovat siis kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Yksilölliset elämänkaaret kulkevat perheen elämänkaaren sisällä ja molemmat ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa keskenään (Carter & McGoldrick 1989, 4; Goldenberg & Goldenberg 1996, 21).

Perheenjäsenten yksilölliset kehitystehtävät voivat olla samansuuntaisia (samantapaiseen päämäärään suuntaavia), jolloin heidän on helppo tukea toinen toisiaan. Joskus ne taas ovat ristiriitaisia keskenään, ja se aiheuttaa kitkaa ja mahdollisesti konfliktitilanteita perheessä. Esimerkiksi murrosiässä nuori pyrkii vapautumaan vanhempien auktoriteetista, kun taas vanhemmat koettavat tukea, opastaa ja valvoa lastaan, joka ei kuitenkaan ole vielä aikuinen. (Duvall & Miller 1985, 53.)

Perheen kehitystehtävien tarkoitus on turvata perheen hyvinvointi ja jatkuvuus kussakin perheen elämän vaiheessa (Duvall & Miller 1985, 60). Perheen yleinen kehitystehtävä on tehdä kuhunkin elämänkaaren vaiheeseen tarvittavat rooli-muutokset (Goldenberg & Goldenberg 1996, 21). Lisäksi kaikkia perheen elämänkaaren vaiheita koskevana kehitystehtävänä on edistää sekä perheenjäsenten yksilöllisen että perheen yhteisen identiteetin kehittymistä (Sabatelli & Bartle 1995, 4).

Kehitysvaiheesta toiseen etenevälle perhesysteemille on ominaista sekä jatkuvuus että muutos. Muutokset voivat olla rauhallisia, vähitellen tapahtuvia ja jatkuvia tai yhtäkkiä, häiritseviä ja epäjatkuvia. Joka tapauksessa ne vaativat mukautumista ja sopeutumista perheessä. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 18.)

Jokainen perheen kehitysvaihe edellyttää muutosta ja uutta sopeutumista sekä tuo mukanaan uudenlaisia velvollisuuksia ja vastuuta. Samaan aikaan se kuitenkin avaa erilaisia mahdollisuuksia ja antaa haasteita. (Duvall & Miller 1985, 61; Olson ym. 1983, 114.) Siirtymävaiheet aiheuttavat perheessä stressiä (Carter &

McGoldrick 1989, 4; Goldenberg & Goldenberg 1996, 20), mutta tarjoavat myös mahdollisuuden kehittää uusia toimivampia toimintamalleja muutoksista selviämiseen. Edellisistä kehitystehtävistä selviytymisellä onkin merkittävä vaikutus siihen, miten seuraavista selvitään. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 18, 20.)

Perheen on oltava joustava, jotta se voi rohkaista ja tukea perheenjäsenten persoonallista kehitystä. Jos perhe ei pysty mukautumaan kehityksen mukanaan tuomin muutoksiin elämänkaarensa vaiheissa, syntyy ongelmia. Silloin perhe saattaa juuttua tiettyyn kehitysvaiheeseen kykenemättä jatkamaan eteenpäin. Stressin alaisena perhe voi myös taantua aikaisempaan siirtymävaiheeseen. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 21-22.)

McGoldrick ja Gerson (1989) vertaavat perheen kehitysprosessia musiikkiin: yksittäisten nuottien merkitys riippuu niiden rytmistä ja yhteydestä toisiinsa, muistoista, jotka liittyvät vanhoihin melodioihin sekä tulevaan liittyvistä odotuksista (McGoldrick ja Gerson 1989, 164). Perheen elämä ei näin ollen ole lineaarista, vaan syklistä. Samanlaisten asioiden kanssa ollaan tekemisissä useassa eri elämänvaiheessa. (Combrinck-Graham 1988, 110.) Perheen kehityksen kaksi perusdualismia ovat samanaikainen tarve jatkuvuudelle ja muutokselle sekä toisaalta läheisyydelle ja eriytymiselle (Shapiro 1988, 168).

Perheen elämänkaaren näkökulma tarjoaa positiivisen näkemyksen perheen kapasiteetista säilyttää tasapainonsa ja vakautensa samaan aikaan kun se kehittyy ja muuttaa rakennettaan uudenaikaisissa tilanteissa (Goldenberg & Goldenberg 1996, 17). Lisäksi elämänkaaren näkökulma perheen kehitykseen yhdistää monen tieteenalan näkemyksiä perheestä (esimerkiksi sosiologia ja psykologia) (Duvall & Miller 1985, 16).

Mallia perheen elämänkaaresta on kritisoitu liian normatiiviseksi ja siitä, ettei se ota huomioon viime aikoina tapahtuneita muutoksia perheen rakenteessa ja elämäntyyliin (Goldenberg & Goldenberg 1996, 24-25). Duvall ja Miller (1985) kuitenkin huomauttavat, että perheiden yksilöllisyys on otettava huomioon mallia tulkitessa. On olemassa erilaisia tapoja edetä perheen elämänkaareissa. (Duvall & Miller 1985, 21.) Goldenberg ja Goldenberg (1996, 21) painottavat, että malli kuvaa perheen kehitystä vain yleisesti ja että kaikki perheet eivät välttämättä käy läpi kaikkia vaiheita. Perheen elämänkaareen ja sen vaiheisiin vaikuttavat myös sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset tekijät (Carter & McGoldrick 1989, 9-10).

Carter ja McGoldrick (1989) myöntävät, että "normaalin" perheen elämänkaaren määrittely on nykypäivänä yhä vaikeampaa. Kuitenkin he painottavat, että perhesuhteet ja elämänkaareen liittyvät teemat ovat edelleen tuttuja, niiden rakenne, vaiheet ja muoto ovat vain muuttumassa. (Carter & McGoldrick 1989, 10-12.)

3.2.2 Itsenäistyvän nuoren perhe ja sen kehitystehtävät

Nuoruusikä vaikuttaa sekä nuoreen itseensä että hänen perheeseensä. Monenlaisia jännitteitä ja ongelmia ilmestyy uudella ja odottamattomallakin tavalla. Kasvavassa nuoressa tapahtuvat kognitiiviset, biologiset ja sosiaaliset muutokset aiheuttavat sen, että vakiintuneet perheen käytännöt saattavat horjua, ja perhesuhteet sekä perheen traditiot joutuvat kyseenalaisiksi. (Hauser 1991, 4.) Nuoruusiän kehitystehtävät eivät siis kohtaa ainoastaan nuorta, vaan koko hänen perhettään. Tässä vaiheessa perheen rooli on olla sekä vaikuttajana että vaikutuksen kohteena. (Jurkovic & Ulrici 1985, 227.) Perhe ei ainoastaan vaikuta nuoren kehitykseen, vaan nuoren kehitys vaikuttaa myös perheen elämään (Hauser 1991, 17).

Nuoruusiässä perhesysteemissä tapahtuu suuria muutoksia: perhe muuttuu lasta suojelevasta ja kasvattavasta yksiköstä "valmistelupaikaksi", josta nuori voi astua aikuisuuteen liittyvien vastuiden ja sitoumuksien maailmaan. Sukupolvien välisiin suhteisiin tulee muutoksia ja perheen roolit on määriteltävä kokonaan uudella tavalla. (Preto 1989, 255-257.)

Itsenäistyvän nuoren perheen keskeisenä kehitystehtävänä on löysentää perhesiteitä, jotta nuori voi saada enemmän vastuuta ja vapautta, sekä valmistautua nuoren kotoa pois muuttamiseen (Duvall & Miller 1985, 239). Perhe kohtaa uusia itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen liittyviä haasteita: vanhemmat eivät voi enää säilyttää täydellistä valtaa perheessä, mutta toisaalta eivät voi kokonaan luopuakaan siitä (Goldenberg & Goldenberg 1996, 27). Perheen on siis irrotettava otettaan aikuistuvasta nuoresta. Siihen liittyen tulee käsiteltäväksi monenlaisia asioita, esimerkiksi taloudellinen tuki, nuoren asumiseen liittyvien rajojen ja yksityisyyden kunnioittaminen sekä nuoren asuinpaikan valinta. Erityisesti koulutusvalinnat ovat haaste perhesysteemille. Epätavallisen koulutusalan valinta tai väli vuoden pitäminen voidaan perheessä tulkita myönteisesti vaihtoehtojen tutkimisena ja identiteetin selkiyttämisen aikana tai pitää sitä epälojaalina, vahingollisena ja hyökkäyksenä perhettä vastaan. (Aylmer 1989, 194.)

Nuoruusikä on sellainen vaihe perheen elämässä, jonka aikana perhesuhteet läpikäyvät kauaskantoisia muutoksia. Nämä muutokset asettavat suuria vaatimuksia kaikille perheenjäsenille. (Seiffge-Krenke 1999, 325.) Lasten asema perheessä ja vanhempien rooli suhteessa lapsiinsa on määriteltävä uudelleen (Carter & McGoldrick 1989, 17). Nuoren ja vanhempien välisen suhteen muuttuminen on mukautumista: perhe sopeutuu yhden jäsenenä muuttuviin ominaisuuksiin (Collins 1990, 86). Nuorilla ja heidän vanhemmillaan on usein erilaiset käsitykset perheestä; nuoret näkevät perheen negatiivisempänä kuin vanhempansa. Tämä saattaa aiheuttaa ongelmia perhesuhteiden muuttumisessa ja roolien uudelleenmäärittelyssä. (Noller 1995, 78.)

Tärkeä kehitystehtävä itsenäistyvän nuoren perheessä on kommunikaation säilyttäminen nuoren ja vanhempien välillä. Vanhempien pitäisi osata kuunnella nuorta sekä osoittaa kiinnostusta, hyväksyntää ja kunnioitusta nuorta ja hänen asioitaan kohtaan. Vanhempien tehtävänä on edelleen asettaa rajoja ja suojella nuorta potentiaalisilta katastrofeilta, mutta kuitenkin tukea hänen vapauttaan kasvaa ja kehittyä. Perheen tulisi säilyttää oma tasapainonsa ja keskeiset arvonsa, mutta samalla rohkaista nuorta itsenäistymään ja yksilöllistymään. (Duvall & Miller 1985, 254-258.)

Nuoren itsenäistyminen on vanhemmille hyvin haasteellista aikaa. Joissakin asioissa heidän täytyy antaa nuorelle vapaus päättää omista asioistaan itsenäisesti aiemmin kuin aikaisemmin on ollut tapana (esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa), mutta samanaikaisesti pysytellä aktiivisen tukijan roolissa sekä moraalisesti että taloudellisesti yhä pidempään. Tällainen tilanne aiheuttaa vapauden ja riippuvuuden ristiriitaa sekä nuorille että heidän vanhemmilleen, ja saattaa olla monien konfliktien taustalla. (Ambert 1997, 58.)

Nuorten rooli perheessä on usein eräänlainen tutkimusassistentin rooli. He viettävät muita perheenjäseniä enemmän aikaa perheen ulkopuolella ja kokeilevat monenlaisia sosiaalisia ryhmiä. Tämä luonnollisesti johtaa jossain määrin perheen totuttujen ja hyväksytyjen tapojen kyseenalaistamiseen. (Dallos 1995.) Nuoret myös avaavat perheen uusille ideoille, arvoille ja asenteille (Carter & McGoldrick 1989, 18; Preto 1989, 261). Jos nämä uudet ideat ja arvot koetaan perheessä uhkaaviksi ja niitä yritetään liikaa kontrolloida, on se ongelmallista sekä nuoren että vanhempien kannalta (Carter & McGoldrick 1989, 14). Perheen kehitystehtävänä on siis suhtautua oikealla tavalla siihen, että nuori kyseenalaistaa perheen vaikiintuneita käytäntöjä ja tuo perheeseen uudenlaisia asioita.

Nuoruus on erityisen stressaavaa aikaa perheelle (Noller 1995, 78). Tyytyväisyys perhe-elämään on vähäinen nuoruusiän vaiheessa. Lisäksi perheen joustavuus ja koheesio arvioidaan alhaisimmaksi juuri tässä perheen elämänkaaren vaiheessa. Osa perheen stressistä johtuu nuoren muuttuvista tarpeista ja mieltymyksistä, jotka liittyvät perheestä irrottautumiseen. (Olson ym. 1983, 180, 219-220.) Vanhemmat eivät haluaisi muuttaa hyvin toimivia perheen sääntöjä, nuori puolestaan haluaisi muuttaa ne kaikki kerralla (Noller & Callan 1991, 5). Perheenjäsenillä on myös usein erilaiset käsitykset perheen dynamiikasta, vuorovaikutuksesta, perhesuhteista ja muista perheeseen liittyvistä asioista. Nuori ja hänen vanhempansa elävät tässä suhteessa aivan erilaisissa maailmoissa. (Olson ym. 1983, 220.)

Perheet vaihtelevat suuresti sen mukaan, miten paljon ne sietävät jäsentensä eriytymistä ja itsenäisyyttä. Tällainen erilaisuus on erityisen huomattavaa nuoruusiässä. Jatkumon toisessa päässä ovat perheet, jotka hyväksyvät uudet kehityksen askeleet (fyysiset tai psyykkiset) nuorelta perheenjäseneltä. Nuoren itsenäistyessä ja tullessa yhä riippumattommaksi perheestään tällaiset muutokset hyväksytään ja niissä rohkaistaan eteenpäin. Itsenäistyvän nuoren uusia mielipiteitä ja näkemyksiä tuetaan, vaikka ne olisivat poikkeavia perheen omista näkemyksistä. (Hauser 1991, 17-18.)

Toinen ääripää on sellainen perhe, jossa jatkuvasti estetään nuoren elämässä tapahtuvia muutoksia hänen valmistautuessaan lähtemään perheestä, koska muutokset voivat horjuttaa koko perhettä. Läheiset emotionaaliset siteet voivat vaarantua, jäykkä valtarakenne ei ehkä enää toimi tai perheen ankarat moraalikäsitykset saattavat horjua, kun epäilevä nuori kyseenalaistaa niitä. Kun perheellä tulee odottamattomia erimielisyyksiä nuoren kanssa, niistä ollaan yllättyneitä ja pelästyneitä, ja haasteet tuntuvat uhkaavilta. Perhe reagoi aliarvioimalla uusia näkemyksiä tai jopa vetäytymällä "mahdottoman" nuoren luota. (Hauser 1991, 17-18.)

Nuoren aikuistumiseen liittyvien perheen kehitystehtävien ratkaiseminen edellyttää perhesysteemiltä kykyä sietää eriytymistä ja itsenäistymistä sekä erilaisuutta ja epäselvyyttä aikuistuvien lasten koulutusvalinnoissa. Lisäksi perheen olisi hyväksyttävä sen ulkopuolelle suuntautuva elämäntyyli ja emotionaaliset liittymiset. (Aylmer 1989, 195.) Perheen koheesio, keskinäinen tuen antaminen ja joustavuus ongelmien ratkaisemisessa auttavat tästä kehitysvaiheesta selviämisessä (Seiffge-Krenke 1999, 326).

Nuoruusikä on kasvun ja kehityksen aikaa myös nuoren vanhemmille. He tarvitsevat aikaa sopeutua nuoren muuttuvaan käyttäytymiseen. (Goldenberg & Goldenberg 1996, 28.) Vanhemmille tulee usein tyhjyyden tunne nuoren itsenäistyessä, koska heitä ei enää tarvita samalla tavalla kuin ennen, ja huolehtimisen laadun täytyy muuttua (Preto 1989, 264). Vanhemmilla on usein tässä vaiheessa myös oma keski-ikänsä kriisinsä, johon liittyy erilaisten elämänvalintojen arvioiminen ja kyseenalaistaminen (Carter & McGoldrick 1989, 18; Goldenberg & Goldenberg 1996, 28). Aylmer (1989, 195) huomauttaa, että vanhempien onnistuminen omassa itsenäistymiskehityksessään vaikuttaa siihen, miten paljon he sallivat autonomiaa omien lastensa kohdalla.

3.2.3 Nuoren aikuisen perhe ja sen kehitystehtävät

Nuoren aikuisen muuttaessa pois kotoa perheen keskeinen kehitystehtävä on päästää hänet elämään omaa elämäänsä. On tärkeää, että perhe tukee nuoren aikuisen itsenäisen elämän aloittamista, mutta toisaalta olennaista on myös perheen jatkuvuuden ylläpitäminen: säilyttää koti sellaisena, että myös muut perheenjäsenet saavat tukea omiin kehitystehtäviinsä. (Duvall & Miller 1985, 264, 276.)

Perheen täytyy hyväksyä nuoren aikuisen riippumattomuus ja hänen mahdollinen perheen perustamisensa (Goldenberg & Goldenberg 1996, 28). Uudenlaisten, kypsempien roolien kehittäminen tulee perheessä ajankohtaiseksi (Duvall & Miller 1985, 278). Vanhempien ja lapsen välinen suhde muuttuu kahden aikuisen väliseksi tasavertaiseksi suhteeksi (Goldenberg & Goldenberg 1996, 28). Carter ja McGoldrick (1989) huomauttavat tässä perheen kehitysvaiheessa ongelmia syntyvän yleensä siitä, että joko nuori aikuinen tai hänen vanhempansa eivät ole huomanneet suhteessaan tarvetta siirtyä vähemmän hierarkiseen muotoon, joka perustuu siihen, että molemmat osapuolet ovat aikuisia. Muutos suhteen laadussa edellyttää molemminpuolista kunnioitusta. Silloin nuoret aikuiset osaavat arvostaa vanhempiaan sellaisina kuin nämä ovat, eikä heidän myöskään tarvitse täyttää vanhempiensa toiveita ja odotuksia omalla kustannuksellaan. (Carter & McGoldrick 1989, 14.)

Kommunikaation ylläpitäminen on tärkeä kehitystehtävä perheelle tässäkin vaiheessa. Mahdollisista erimielisyyksistä huolimatta pitäisi säilyttää yhteys perheen ja nuoren aikuisen välillä. Jos vanhemmilla on vaikeuksia päästää lapsensa irti

perheestä, kommunikaatio sukupolvien välillä on erityisen vaikeaa. (Duvall & Miller 1985, 279.)

Siinä vaiheessa, kun lapset eivät enää asu kotona ja vanhemmuuteen liittyvät vastuut ovat väistyneet, vanhemmat joutuvat arvioimaan uudelleen avioliittonsa ja keskinäisen suhteensa (Carter & McGoldrick 1989, 19; Goldenberg & Goldenberg 1996, 28). Ambertin (1997) mukaan parisuhde voi parantua lasten muutettua pois kotoa. "Tyhjän pesän ongelma" vanhemmilla ei olekaan nykyään niin yleistä kuin ennen. (Ambert 1997, 59.) Monet vanhemmat kokevat tämän vapauttavana aikana: on taloudellisesti helpompaa ja voi kokeilla uudenlaisia asioita. Joissakin perheissä tätä vaihetta pidetään valmiiksi saamisena sekä toisena mahdollisuutena lujittua tai laajentua uusien mahdollisuuksien ja roolien kautta. Toisissa perheissä se johtaa eräänlaiseen häviöön, tyhjyyden ja menetyksen tunteisiin sekä masennukseen. (Carter & McGoldrick 1989, 19.)

4 PERHE JA AIKUISTUVA NUORI

4.1 Nuoren ja vanhempien välinen vuorovaikutus

4.1.1 Nuoren suhteet vanhempiin

Suhteet vanhempiin ovat nuoruusiässäkin tärkeitä. Noller (1994) on huomannut, että nuoret haluavat läheisen ja lämpimän suhteen vanhempiinsa. He myös edelleen tarvitsevat tällaista suhdetta. (Noller 1994, 69.) Yleisesti nuoret ja vanhemmat pitävätkin keskinäistä suhdettaan hyvänä (Collins 1990, 91; Collins & Repinski 1994, 7-8), ja sukupolvien välinen kuilu on pienempi kuin on ajateltu (Niemi 1988, 128).

Nuoren suhde äitiin on erilainen kuin hänen suhteensa isään. Youniss ja Smollar (1985, 89) havaitsivatkin tutkimuksessaan, että nuoret eivät kuvanneet yhdenlaista suhdetta vanhempiin, vaan kahta eri suhdetta: toista äitiin ja toista isään. Äiti on nuorten mielestä auktoriteetti, mutta myös neuvonantaja, empaattinen ja luottamuksellinen keskustelukumppani. Suhde äidin ja nuoren välillä on siis molemminpuolinen ja se perustuu persoonalliseen tuntemiseen, ei ainoastaan erilaisiin rooleihin. (Youniss & Smollar 1985, 91.) Äitiä pidetään positiivisempana ja tunteikkaampana kuin isää. Nuorten mukaan äiti on myös enemmän saatavilla kuin isä, ja äiti on heille isää läheisempi. (Niemi 1988, 115, 131, 216.)

Äidit pitävät yllä säännöllistä kontaktia nuoreen ja osallistuvat nuoren intresseihin. He ovat kiinnostuneita nuoren hyvinvoinnista ja nykyhetkeen liittyvistä asioista. Nuoret kertoivat keskustelewansa äidin kanssa ajatuksistaan ja tunteistaan useammin kuin isän kanssa. (Youniss & Smollar 1985, 75, 90-91.) Äidit aloittavat keskustelun nuoren kanssa useammin kuin isät. He myös tunsivat paremmin

nuorten mielipiteitä ja hyväksyivät ne. Tämän vuoksi nuoret ovat enemmän vuorovaikutuksessa äidin kuin isän kanssa. (Noller & Callan 1990, 349-350.)

Nuoret kuvailivat äitiä hyväksyväksi ja ymmärtäväiseksi (Youniss & Smollar 1985, 74). Heidän mielestään äidit ymmärtävät heitä paremmin kuin isät (Noller & Callan 1991, 45-46). Äidit siis toimivat yhteistyössä nuoren kanssa, mutta voivat auktoriteettiasemansa perusteella toimia myös yksipuolisesti. Nuoret ovat tekemisissä äidin kanssa erityisesti persoonalliseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. (Youniss & Smollar 1985, 74.)

Tyttöjen ja äitien välinen suhde on yhdistelmä valtaa ja tasa-arvoisuutta sekä läheisyyttä ja konfliktia. Äiti on tytöille auktoriteettihahmo, mutta ei kuitenkaan etäinen. Äidit täyttävät sekä emotionaaliset että materiaaliset tarpeet. Äidit ja tyttäret keskustelelevat monenlaisista asioista, mutta kommunikaatio ei ole laadultaan aina parasta mahdollista. Tyttöjen mielestä äitiin voi luottaa, mutta hänen kanssaan myös riidellään. Suhteelle on ominaista molemminpuolinen avunanto. (Youniss & Smollar 1985, 51.) Niemi (1988) puolestaan luonnehtii tyttöjen suhdetta äitiin ystävyuden kaltaiseksi (Niemi 1988, 105).

Pojilla ja äideillä on läheiset suhteet, jotka perustuvat avoimuuteen ja luottamukseen. Kuitenkin myös tähän suhteeseen liittyy valtaa: äiti on sääntöjen asettaja, joka edellyttää tottelevaisuutta ja kunnioitusta. Poikien mukaan äiti on rakastava ja huolehtivainen, ja he kertovat asioistaan ja ongelmistaan hänelle. Ongelmat poikien ja äitien välisissä suhteissa liittyvät useimmiten suhteen kaksitahoiseen ja ristiriitaiseen luonteeseen: äiti on läheinen ja luotettava, mutta toisaalta tiukka auktoriteettihahmo. (Youniss & Smollar 1985, 70.)

Isät ovat nuorille äitejä etäisempiä, erityisesti tytöille (Youniss & Smollar 1985, 87; Niemi 1988, 115). Isän rooli suhteessa nuoreen on instrumentaalisempi, ja hänen asemansa perheessä on marginaalisempi kuin äidin (Niemi 1988, 216). Nuorilla ja isillä on yhteistä vain pieni osa jokapäiväisistä asioista. He eivät tunne toisiaan yksilöllisinä persoonina, vaan roolien kautta ja käytännöllisellä tasolla. (Youniss & Smollar 1985, 90.) Tästä huolimatta nuoret kaipaavat isän aikaa ja huomiota (Niemi 1988, 115).

Isät tunsivat nuorten näkemyksiä vähemmän kuin äidit ja aloittivat nuorten kanssa harvemmin keskusteluja. Tämän vuoksi nuoret alkavat usein minimoida vuorovaikutustaan isän kanssa. (Noller & Callan 1990, 359.) Nuorten mielestä keskus-

teluihin isän kanssa liittyy varuillaanoloa ja epäluottamusta. Lisäksi heidän mukaansa isät toimivat heitä kohtaan yksipuolisesti ja ovat tuomitsevia. (Youniss & Smollar 1985, 74-75.)

Isän kanssa ollaan tekemisissä erilaisiin suorituksiin liittyvissä asioissa (esimerkiksi yhteiskuntaan sosiaalistuminen ja erilaiset objektiiviset suoritukset). Nuorten isäsuhteen funktiona onkin tarjota pitkän tähtäimen päämääriä: tulevaisuuteen orientoituminen on keskeistä suhteessa isään. (Youniss & Smollar 1985, 74, 90.)

Tytöt näkevät isät auktoriteettihahmoina, joilta saa neuvoja käytännön asioihin sekä käyttäytymistä koskevia ohjeita. Tyttöjen ja isien välinen vuorovaikutus on epäsäännöllistä, ja siitä puuttuu läheisyys, ymmärrys ja hyväksyntä. Heillä ei ole juuri ollenkaan yhteisiä keskusteluja tai kiinnostuksen kohteita. (Youniss & Smollar 1985, 51, 87.) Tyttöjen ja isien suhde ei kuitenkaan ole negatiivinen, pikemminkin hyvin etäinen suhde ("non-relation") (Niemi 1988, 105; Youniss & Smollar 1985, 51). Tytöt kertovat, että jos isät antavat tukea, se annetaan etäisyyden päästä, eikä siinä ole emotionaalista sisältöä. Joskus etäisyys isään vähentyy myöhäisnuoruudessa. (Youniss & Smollar 1985, 51, 89.)

Pojilla ja isillä on usein yhteisiä vapaa-aikaan tai työhön liittyviä aktiviteetteja. Kuitenkin suhde on etäinen, epäsymmetrinen ja yksipuolinen. Keskustelut rajoittuvat useimmiten objektiivisiin asioihin ja käytännön ongelmiin. Isä voi olla pojalle myös neuvojen ja tietojen lähde. Suhteen ongelmakohtia ovat pojan koulumenestys, isän käyttäytymisodotuksiin vastaaminen ja molemminpuolinen kunnioitus. (Youniss & Smollar 1985, 53, 70.)

Vanhemmilla on siis hyvin erilaiset roolit perheessä ja suhteessa nuoreen. Youniss ja Smollar (1985) selittävät tätä sillä, että perhesysteemissä kahdella vanhemmalla on erilaiset, mutta toisiaan vahvistavat funktiot. Ne auttavat nuorta siirtymään aikuisuuteen, mutta samalla ylläpitävät hänen suhdettaan perheeseen. Isäsuhde ei siis olekaan niin etäinen miltä vaikuttaa, koska äitisuhde toimii sen tukena ja ikään kuin välittäjänä. (Youniss & Smollar 1985, 91.)

Nuorten ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa on selkeitä sukupuolieroja. Tytöt kommunikoivat enemmän vanhempien kanssa kuin pojat. Nuoret keskustelivat enemmän äidin kuin isän kanssa, ja kommunikaatio äidin kanssa nähdään positiivisempänä kuin kommunikaatio isän kanssa. Kuitenkin konflikteja tulee enemmän äidin kanssa. (Noller & Callan 1991, 42.)

Tytöt keskustelevat äidin kanssa useammin kuin pojat, pojat puolestaan isän kanssa useammin kuin tytöt (Noller & Callan 1990, 349). Tytöt kertovat enemmän asioita äidille kuin isälle (Noller & Callan 1990, 349); he puhuvat asioistaan kavereiden ja äidin kanssa (Niemi 1988, 100). Pojat kertovat asioistaan saman verran kummallekin vanhemmalle (Niemi 1988, 100; Noller & Callan 1990, 349).

Nuorten ja vanhempien välisessä kommunikaatiossa on usein ongelmia: vanhemmat eivät ymmärrä nuorta, ja nuorilla on sama ongelma vanhempien suhteen (Olson ym. 1983, 221). Lisäksi nuorten mielestä vanhempien kanssa on vaikea puhua asioista (Thornton & Orbuch 1995). Vuorovaikutuksen onnistumisella on tärkeä merkitys nuoren ja vanhempien suhteen kannalta. Noller (1994) toteaaakin, että monet ongelmat nuoren ja vanhempien välillä johtuvat kommunikaatiovaikeuksista ja siitä, ettei osata löytää molemmille sopivia ratkaisuja asioihin (Noller 1994, 69).

Kommunikaatio-ongelmat saattavat olla eräs syy siihen, että nuoret rajoittavat vuorovaikutuksen vanhempien kanssa koskemaan vain tietynlaisia asioita. Nuoret eivät keskustele kaikista tärkeinä pitämistään asioista vanhempien kanssa, koska olettavat niiden olevan uhkaavia vanhempien kannalta (Noller & Callan 1991, 32). He koettavat välttää vanhempien huolta jättämällä kertomatta sellaisia asioita, joista heidän tiedetään huolestuvan (Allatt 1996, 134). Myös konfliktien pelko saattaa estää nuoria kertomasta näkemyksiään vanhemmille. Tämä aiheuttaa luonnollisesti etäisyyttä ja epäluottamusta nuorten ja vanhempien välille. (Preto 1989, 261.)

Nuoret puhuvatkin intiimeistä ja henkilökohtaisista kysymyksistä sekä arkaluonteisista asioista mieluiten kavereiden kanssa. Pojat ovat tässä suhteessa riippuvaisempia vanhemmistaan kuin tytöt, joilla on enemmän perheen ulkopuolisia ihmisuhteita. Tyttöjen sosiaalinen verkosto on laajempi ja monipuolisempi kuin pojilla. Pojat joutuvat usein olemaan yksin tunteidensa ja ongelmiansa kanssa. (Niemi 1988, 100, 105, 129.)

Nuorilla ja heidän vanhemmillaan on erilaiset näkemykset perheen vuorovaikutuksesta. Nuoret arvioivat perheen kommunikaatiota negatiivisemmin kuin vanhemmat (Noller & Callan 1991, 45). Nuorten mielestä perheen kommunikaatiossa on enemmän ongelmia ja se on vähemmän avointa kuin vanhempien näkemyksen mukaan (Barnes & Olson 1985, 445). Nuorten mukaan kommunikaatio molempien vanhempien kanssa on vaikeaa ja ongelmallista (Barnes & Olson 1985, 442-443;

Olson ym. 1983, 222). Molemmat sukupolvet ovat havainneet eroja siinä, miten äidit ja isät kommunikoivat nuorten kanssa (Barnes & Olson 1985, 445).

Jackson, Bijstra, Oostra ja Bosma (1998) kuitenkin toteavat tutkimuksensa perusteella, että suurin osa nuorista on tyytyväisiä kommunikaatioon vanhempiensa kanssa. Nuorimmat tutkituista olivat kaikkein tyytyväisimpiä; he hyväksyvät helpommin vanhempien näkemykset. Myöhemmässä vaiheessa nuoruutta vanhempien mielipiteitä ei enää oteta vastaan yhtä helposti, ja tulee enemmän sellaisia tilanteita, joissa mielipiteet vanhempien kanssa eriävät. Silloin vuorovaikutusta vanhempien kanssa arvioidaan kriittisemmin kuin aiemmin. Myöhäisnuoruudessa kommunikaatiotaidot paranevat, ja sen myötä myös vuorovaikutus vanhempien kanssa tulee paremmaksi. (Jackson, Bijstra, Oostra ja Bosma 1998, 312, 319.)

Nuoret ovat tyytyväisempiä kommunikaatioon äidin kuin isän kanssa (Jackson, Bijstra, Oostra ja Bosma 1998, 312). Heidän mielestään kommunikaatio äidin kanssa on avoimempaa (Barnes & Olson 1985, 443; Olson ym. 1983, 222) ja vähemmän problemaattista kuin isän kanssa (Jackson, Bijstra, Oostra ja Bosma 1998, 318). Noller ja Callan (1990) ovat havainneet tähän liittyvän sukupuolieron: tytöt ovat tyytyväisempiä keskusteluihin äidin kanssa, pojat taas yhtä tyytyväisiä keskusteluihin molempien vanhempien kanssa (Noller & Callan 1990, 349).

Vanhempien kannalta katsottuna tilanne on samankaltainen. Äidit raportoivat paremmasta kommunikaatiosta nuorten kanssa kuin isät (Barnes & Olson 1985, 442; Olson ym. 1983, 222). He kokevat kommunikaation avoimempana kuin isät ja ovat siihen myös isä tyytyväisempiä. Kuitenkin kummallakin vanhemmalla on yhtä paljon ongelmia vuorovaikutuksessa nuoren kanssa. (Olson ym. 1983, 222.)

Vuorovaikutus ja sen onnistuminen ovat tärkeä osa nuoren ja vanhempien välistä suhdetta. Kommunikaatio on ikään kuin suhteen laadun mittari (Henry & Sager 1996): positiivinen vuorovaikutus pitää yllä hyviä ja läheisiä suhteita vanhempiin (Noller 1995, 100). Myönteinen kommunikaatio on myös nuorten kannalta tärkeää. He haluavat tuntea vanhempiensa hyväksyvän heidät ja puhua vanhemmilleen asioistaan sekä neuvotella muutoksista perheen rooleissa ja säännöissä (Noller 1994, 69). Onnistunut vuorovaikutus vanhempien kanssa antaa lisäksi hyvät eväät aikuisuuteen: nuori oppii "seisomaan omilla jaloillaan" ja toimimaan yksilöllisesti itsenäisenä aikuisena (Noller 1995, 96; Noller & Callan 1991, 41).

4.1.2 Ristiriitatilanteet

Konfliktit ja erimielisyydet ovat normaali ja säännöllinen osa vanhempien ja nuoren suhdetta (Collins & Repinski 1994, 16). Nuoruusiässä tietty määrä konflikteja vanhempien kanssa on väistämätöntä: nuoret haluavat enemmän muutoksia ja nopeammalla tahdilla kuin mitä vanhemmat pystyvät käsittelemään (Noller 1995, 80). Useimmissa perheissä nuoret ja vanhemmat kuitenkin riitelevät harvoista asioista; monet aspektit heidän suhteessaan ovat hyvin (Collins & Repinski 1994, 17).

Yleensä konfliktit nuoren ja vanhempien välillä syntyvät tavallisista ja jokapäiväisistä asioista (Smetana 1989, 1063). Tyypillisimpiä konfliktien aiheita ovat koti-työt, kouluun liittyvät asiat, rahankäyttö, kotiintuloajat, vapaa-ajan käyttö, nuoren tekemiset ja seura, ihmissuhteet, perhesuhteet, ulkonäköön liittyvät asiat ja puukeutuminen (Barber 1994; Ellis-Schwabe & Thornburg 1986, 59, 67; Niemi 1988, 103; Smetana 1989, 1063; Steinberg 1990, 269).

Konfliktien aiheet äidin kanssa ovat usein nuoren persoonaan liittyviä (esimerkiksi ystävien valinta, seurustelu ja persoonalliset tavat), isän kanssa ristiriitoja tulee realiteetteihin liittyvistä asioista (Ellis-Schwabe & Thornburg 1986, 59, 67). Äidin kanssa tulee konflikteja enemmän kuin isän kanssa (Ellis-Schwabe & Thornburg 1986, 59; Noller & Callan 1991, 46). Nollerin ja Callanin (1991, 46) mukaan tämä johtuu siitä, että kommunikaatio äidin kanssa on useammin toistuvaa ja merkityksellisempää kuin isän kanssa. Tytöt joutuvat ristiriitatilanteisiin äidin kanssa kaksi kertaa useammin kuin pojat, isän kanssa molemmat ovat konflikteissa yhtä usein (Ellis-Schwabe & Thornburg 1986, 67).

Taustalla konflikteissa on usein nuoren ja vanhempien erilaiset merkitykset asioille (Smetana 1989, 1066) tai ristiriitaiset näkemykset siitä, miten paljon vanhempien pitäisi kontrolloida erilaisia asioita nuoren elämässä (Noller & Callan 1991, 46-47). Smetana (1989, 1063) toteaa, että konfliktit johtuvat usein vanhempien odotuksista, ei sovituista säännöistä tai niiden rikkomisesta. Ristiriitatilanteiden taustalla on siis yleensä nuoren ja vanhempien kehityksellisiä muutoksia. Kuitenkin ne voivat heijastaa myös perheen yleisempiä vuorovaikutuksen malleja ja tapoja, joihin vaikuttavat perheen arvot ja esimerkiksi kasvatuskäytännöt. (Barber 1994.)

Ristiriitatilanteiden määrä nuoren itsenäistyessä riippuu paljolti siitä, minkä verran vanhemmat hyväksyvät muutoksia kohti itsenäisyyttä ja minkä verran he pyrkivät

säilyttämään kontrollia nuoreen. Suurimmat konfliktit syntyvät silloin, jos vanhemmat yrittävät estää tai vastustaa nuoren itsenäistymispyrkimyksiä. (Noller 1995, 80; Noller & Callan 1991, 6.) Myös negatiiviset kasvatuskäytännöt (esimerkiksi ruumiillinen kuritus ja huutaminen) aiheuttavat konflikteja ja lisäävät niiden määrää. Mitä myönteisempi kuva vanhemmilla on nuoresta, sitä vähemmän ristiriitoja syntyy. (Barber 1994.) Perheen ilmapiirillä on siis oleellinen merkitys: lämmin ja kannustava ilmapiiri vähentää perheen ristiriitatilanteita, kun taas vihamielinen ja pakottava ilmapiiri lisää niitä (Rueter & Conger 1995). Myös avoin ja ongelmaton kommunikaatio nuoren ja vanhempien välillä vähentää konfliktien määrää ja auttaa suhtautumaan positiivisemmin ristiriitatilanteisiin (Jackson ym. 1998, 320-321).

Nuoruusiässä erimielisyydet perheen säännöistä ja jokapäiväiseen elämään liittyvistä asioista lisääntyvät, mutta useimmissa perheissä ne eivät muuta nuoren ja vanhempien välistä emotionaalista suhdetta. Suhde joutuu ainoastaan väliaikaisesti epätasapainoon ja sen jälkeen uudelleen määriteltäväksi. (Steinberg 1990, 268, 275.) Yleensä riidat nuoren ja vanhempien välillä ovat silti melko harvinaisia (Niemi 1988, 103). Konflikteja ei ole tavallisesti liikaa tai kohtuuttomasti, eikä nuoren ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa tapahdu suuria mullistuksia nuoruusiässä (Jurkovic & Ulrici 1985, 224).

Vanhempien mukaan nuorten kanssa tulee vain vähän konflikteja tärkeistä asioista kuten päihteiden käytöstä, seurustelusta ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Nämä asiat ovat kuitenkin sellaisia, että niistä yleensä keskustellaan perheissä vähemmän kuin tavallisemmista ja arkisemmista aiheista. Silloin mahdolliset erimielisyydet eivät tule esille, eikä konflikteja pääse syntymään. (Barber 1994.) Vanhemmat eivät siis tiedä kaikista nuorten asioista ja tekemisistä. Nuoret eivät halua kertoa niistä, koska arvaavat vanhempien negatiiviset reaktiot. Vanhemmatkaan eivät aina kiireiltään ehdi ottaa selvää nuoren asioista. (Ambert 1997, 50.)

Konfliktit vanhempien kanssa ovat välttämättömiä ja tarpeellisia nuoren itsenäistymiskehityksen kannalta. Ne auttavat tarpeellisten rooleihin ja perhesuhteisiin liittyvien muutosten aikaansaamisessa ja tukevat siten nuoren itsenäistymispyrkimyksiä. (Noller 1995, 81; Noller & Callan 1991, 5.) Ristiriidaton perhe-elämä saattaa johtaa siihen, että nuori alkaa pelätä irrottautumista vanhemmistaan, erilaisten vaihtoehtojen kartoittamista ja itsenäistymistä. Steinberg (1990) toteaa, että erimielisyyksien ja epäsovun sietäminen perheessä auttaa nuoren psyyk-

kistä hyvinvointia. Kuitenkin hän painottaa, että myös perheen koheesio on tärkeää. (Steinberg 1990, 271.) Ristiriitatilanteiden määrällä on siis oleellinen merkitys: sopiva ja kohtuullinen määrä ristiriitoja vie itsenäistyvän nuoren kehitystä eteenpäin, mutta jos konflikteja on usein ja ne pitkittyvät, siitä kärsivät sekä nuori että koko perhe. (Pardeck & Pardeck 1990.)

4.1.3 Kasvatustyyleistä

Vanhempien kasvatuskäytännöt ovat nuoren ja vanhempien välisen suhteen kulmakivi (Ambert 1997, 43). Niillä on myös tärkeä merkitys nuoren itsenäistymiskehityksessä. Oleellista on se, millä tavoin ja kuinka paljon vanhemmat pyrkivät kontrolloimaan nuorta. (Pardeck & Pardeck 1990.)

Autoritaarinen kasvatustyyli, jolla viitataan vanhempien auktoriteettiaseman liialliseen korostamiseen ja lasten autonomian rajoittamiseen, lisää nuorten mukautumista ja tottelemista lyhyellä aikavälillä. Kuitenkin on olemassa riski, että nuorille ei kehity sisäistä kontrollia omaa käyttäytymistään kohtaan. Autoritaarinen kasvatustyyli voi johtaa myös kapinointiin ja vanhempi-nuorisuhteen täydelliseen rikkoutumiseen. (Noller 1994, 69.) Lisäksi se saattaa aiheuttaa nuorelle liiallista riippuvuutta ja tukahduttaa kasvun ja kehityksen kohti itsenäisyyttä (Pardeck & Pardeck 1990). Henry ja Sager (1996) huomauttavatkin, että liiallinen kontrollointi ja rankaiseminen vastaavat vanhempien omiin tunteisiin, tarpeisiin ja haluihin, ei nuoren.

Nuoren kannalta parasta on runsas tuen antaminen ja vähäinen tai kohtalainen kontrollointi sekä rohkaiseva ja neuvottelemalla ongelmia ratkaiseva kasvatustyyli. Jos nuori pystyy puhumaan asioistaan vanhemmilleen ja saamaan heiltä emotionaalista tukea, hän ei hakeudu etsimään sitä vertaisryhmistä. Silloin myös riski epäsosiaaliseen käyttäytymiseen vähenee, koska ei ole ryhmän painetta siihen. (Noller 1994, 47, 70.)

Vaikka nuoren ajatusten, tunteiden ja toiminnan hyväksyminen on tärkeää, vanhemmat eivät kuitenkaan saisi olla piittaamattomia ja hyväksyä kaikkea. Silloin nuori epäilee heidän teeskentelevän. Oleellista on ymmärtäväinen ja sitkeä asenne sekä lojaalisuus. Tärkeää on myös olla nuorelle saatavilla ja säilyttää yhteys hänen kanssaan. (Hauser 1991, 237-238.) Rajojen asettaminen on siis nuorellekin tarpeen. Parhaiten hänen itsenäistymiskehitystään tukee se, että hänen annetaan

tehdä yksilöllisiä ratkaisuja ja osallistua perheen päätöksentekoprosesseihin, mutta vanhemmat asettavat nuoren elämälle kuitenkin jonkinlaiset reunaehdot. (Pardeck & Pardeck 1990.)

Kasvatustyylejä tarkasteltaessa on oleellista huomata, että lapset ja nuoret eivät ole perheen uhreja, vaan he myös itse vaikuttavat lukemattomilla tavoilla vanhempiinsa (Hauser 1991, 235). Kasvatus on molemminpuolista vuorovaikutusta, ja nuori voi omalla toiminnallaan saada vanhemmat toimimaan tai suhtautumaan tietyllä tavalla. Ei siis ole kyse vain siitä, mitä vanhemmat tekevät nuorelle ja miten nuori reagoi siihen. (Hauser ym. 1984, 210; Noller & Callan 1991, 18.) Esimerkiksi nuoren yhteistyöhaluisuus johtaa yleensä demokraattiseen ja ohjaavaan kasvatustyyliin. Kapinointi ja uhkailu taas ajaa vanhemmat käyttämään erilaisia pakkokeinoja. (Ambert 1997, 46-48.)

4.2 Perhe nuoren kehityksen kontekstina

4.2.1 Nuoren kehitystä tukeva vuorovaikutus ja ilmapiiri perheessä

Instituutioista ja ihmisistä, jotka vaikuttavat nuoruusiän kehitykseen, perhe on tärkein (Hauser 1991, 232). Nuoruusiän kehitystehtävistä selviäminen edellyttää vahvaa ja joustavaa perhettä, joka kykenee tukemaan nuoren kasvua (Preto 1989, 263). Sellaiset perheet, jotka "seisoivat vierellä", luottavat, rohkaisevat ja auttavat tarvittaessa, antavat nuorelle tasapainoisen kodin, jota tarvitaan perheestä irrottautumisessa (Duvall & Miller 1985, 279).

Siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen onnistuu parhaiten, jos perhe on läheinen ja tukea antava kasvuympäristö, mutta samaan aikaan kuitenkin rohkaisee itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen (Noller 1995, 77, Noller & Callan 1991, 66). Nuoren kehityksen kannalta on siis tärkeää yksilöllisyyden ja toisiin yhteydessä olemisen välinen tasapaino (Hauser 1991, 20; Noller 1994, 55; Noller & Callan 1991, 18). Lämpimät suhteet perheenjäsenten kesken (Steinberg 1990, 272) sekä vakaa ja kiinteä suhde nuoren ja vanhempien välillä antavat nuoruusiän kehitykselle hyvän pohjan (Hurrelmann 1989, 23).

Noller (1994, 69) ja Preto (1989, 257) painottavat, että joustavuus on perheessä erityisen tärkeää silloin, kun nuori on itsenäistymässä ja siirtymässä aikuisuuteen. Vanhempien pitäisi olla valmiita muuttamaan rooli-odotuksiaan ja perheen sääntöjä

silloin, kun ne eivät enää ole tarkoituksenmukaisia (Noller 1994, 69). Perheen vuorovaikutuksen joustavuudella pystytään mukautumaan kehityksen mukanaan tuomiin muutoksiin ja tukemaan nuoren itsenäistymistä (Henry 1994). Oleellista on, että perheessä siedetään ristiriitoja ja hyväksytään yksilöiden välisiä eroja (Hauser 1991, 27). Vanhempien liiallisella vallankäytöllä ja kriittisyydellä on negatiivisia seurauksia sekä nuorelle että koko perheelle (Noller 1994, 55).

Rakentava vuorovaikutus vanhempien kanssa on tärkeää nuoruusiässä (Hurrelmann 1989, 23). Oleellista on, että nuorella on mahdollisuus ilmaista omia mielipiteitään ja säilyttää oma yksilöllisyytensä (Steinberg 1990, 273). Hyväksymisen ilmaukset vuorovaikutuksessa tekevät perheympäristön nuorelle turvallisiksi tuoda esille uusia ideoita ja näkemyksiä sekä ilmaista tunteita vanhempia tai muita läheisiä kohtaan (Hauser 1991, 27).

Perheenjäsenten kyvyttömyys kuunnella ja olla avoimia toisiaan kohtaan voivat vaikuttaa negatiivisesti nuoren kehitykseen. Tällaiset puutteet perheen vuorovaikutuksessa tulevat esille esimerkiksi konfliktitilanteissa: paine löytää nopea ratkaisu ristiriitaan johtaa epäkypsiin ratkaisuihin. Lisäksi keskustelun päättäminen liian aikaisin estää uusien ideoiden esille tulemisen ja voi aiheuttaa muureja perheenjäsenten välille, väärinymmärryksiä tai liittoutumia perheen sisällä. Silloin perhesysteemi menettää mukautumiskykynsä ja joustavuutensa. (Hauser 1991, 19-20.)

Myös perheen tunteidensietokyvyllä on tärkeä merkitys nuoren kasvun ja kehityksen kannalta. Perheillä on erilaisia tapoja käsitellä tunteita. Tunteiden ilmaisemiseen tai jopa niiden kokemiseen voidaan suhtautua negatiivisesti. Silloin perheen ilmapiiri on turvaton nuoren kannalta. Positiivisten tunteiden peitteleminen tai salaaminen taas johtaa jännittyneeseen ja kaoottiseen ilmapiiriin ja kyvyttömyyteen kuunnella toisia. Nuoren ja koko hänen perheensä kannalta parasta on kaikenlaisten tunteiden hyväksyminen ja salliminen. Silloin perheen ilmapiiristä tulee uudenlaisiin ajatuksiin ja tunteisiin rohkaiseva, ja perheenjäsenten yksilöllistä muutosta arvostetaan. (Hauser 1991, 240.)

4.2.2 Päätöksenteko perheessä ja perheen vaikutus nuoren päätöksiin

Erilaiset päätöksentekoprosessit perheessä ovat nuoren itsenäistymiskehityksen kannalta tärkeitä vuorovaikutustilanteita. Nuoren itsenäistymiselle on parhaat edellytykset sellaisessa perheessä, jossa häntä rohkaistaan osallistumaan päätöksentekoon, mutta vanhemmat viime kädessä päättävät, mikä on tarkoituksenmukaista (Preto 1989, 263). Vanhempien antama rohkaisu ja tuki omien mielipiteiden ja näkemysten ilmaisemiseen sekä niiden hyväksyminen edistävät nuoren kehitystä ja lisäävät nuoren osallistumista perheen vuorovaikutukseen (Hauser ym. 1984, 204-210). Molemminpuolinen vuorovaikutus päätöksentekotilanteissa antaa nuorelle mahdollisuuden keskustella arvosidonnaisista asioista vanhempien kanssa, ja sitä kautta se auttaa häntä ymmärtämään vanhempien näkemyksiä (Brody & Moore 1994).

Nuorta itseä koskevien päätösten tekeminen on usein ongelmallista. Nuoret haluavat itse päättää omaa elämäänsä koskevista asioista. Kuitenkin koska tehdyillä ratkaisuilla on monesti kauaskantoisia vaikutuksia sekä nuorelle itselleen että hänen perheelleen, vanhemmat koettavat vaikuttaa päätöksiin enemmän kuin nuoren mielestä on tarpeellista. (Noller 1994, 49.) Mutta jos vanhemmat koettavat tehdä päätöksiä nuoren puolesta tai vaikuttaa niihin liikaa, he saattavat menettää senkin vaikutusvallan, mitä heillä on tai jopa etäännyttää nuorta heistä (Noller 1995, 102; Noller & Callan 1991, 57). Vanhempien liiallinen huolehtiminen ja pelko vain lisäävät sen todennäköisyyttä, että nuori tekee vanhempien eniten pelkäämiä ratkaisuja. Myönteiset suhteet nuoreen sekä hyvä vuorovaikutus hänen kanssaan puolestaan lisäävät vanhempien vaikutusmahdollisuuksia. (Noller 1995, 102-103.)

Nuoren tehdessä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä perheen vaikutus on joissakin asioissa suurempi kuin toisissa. Perhe vaikuttaa eniten tulevaisuuteen liittyvissä kysymyksissä, kuten uravalinnassa (Hurrelmann 1989, 15; Meeus 1989, 169; Noller 1994, 50; Noller 1995, 103-104). Nollerin (1994, 50; 1995, 103-104) mukaan tämä selittyy yksinkertaisesti sillä, että näissä asioissa perhe on keskeinen taloudellisen tuen lähde. Ajankohtaisiin asioihin ja nuoren elämäntyyliin liittyvissä päätöksissä (esimerkiksi vapaa-aika, sosiaaliset aktiviteetit, pukeutuminen, päihteiden käyttö ja seksuaalinen käyttäytyminen) kaveripiirin vaikutus on suurempi kuin perheen (Meeus 1989, 169; Noller 1995, 106).

Vanhempien valta on siis rajoittunut tiettyihin asioihin nuoren elämässä. Tämä liittyy nuoren ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen luonteeseen: kaikista asioista ei puhuta vanhempien kanssa, eivätkä vanhemmat sen vuoksi aina tiedä, mitä nuoret tekevät. (Youniss & Smollar 1985, 73.) Nuoret hyväksyvät vanhempien vallan sellaisissa asioissa, joissa vanhempien vaikutus on heille ratkaisevaa. Muihin asioihin vaikuttavat enemmän kaverit, koska suhde heihin on symmetrinen ja vastavuoroinen. Vanhempien kanssa ei ole samanlaista suhdetta, ja sen vuoksi heidän vaikutusvaltansa on rajoittunutta. (Meeus 1989, 172.)

4.3 Sisarussuhteet itsenäistymisen tukena

Sisarussuhteilla on keskeinen rooli itsenäistyvän nuoren elämässä. Sisarusten välisellä vuorovaikutuksella on erilaisia funktioita kuin nuoren ja vanhempien välisellä vuorovaikutuksella: sisaruksilta haetaan tukea erityyppisiin asioihin kuin vanhemmilta. (Cicirelli 1980, 112, 116-117.) Sisarukset voivat toimia opettajina, roolimalleina ja tukijoina (Cicirelli 1985, 202). Myös sisaruksilla on siis merkitystä nuoren kehityksen kannalta (Ambert 1997, 53).

Sisarussuhteisiin vaikuttavat lasten luonteenpiirteet ja ominaisuudet, yhtäläisyydet ja erot persoonallisuudessa, vanhempien suhtautuminen heihin sekä sisarusten havainnot tästä. Nämä elementit ovat suhteellisen pysyviä, ja ne tuovatkin jatkuvuutta sisarussuhteisiin. (Ambert 1997, 79-80.) Sisarussuhteet ovat yleensä hyvin tasa-arvoisia; kaikilla sisaruksilla on samalla tavalla valtaa perheessä (Cicirelli 1982, 268). Kuitenkin sisaruksilla on toisiinsa verrattuna hyvin erilainen asema perheessä: vanhemmat ja toiset sisarukset kohtelevat sisaruksia eri tavalla, ja vaikka suhtautuminen näyttäisi olevan samanlaista, sisarukset kokevat sen eri tavalla. Sisarusten saama erilainen kohtelu johtuu useimmiten heidän erilaisesta käyttäytymisestään perheessä, ja se vaikuttaa myös heidän keskinäisiin suhteisiinsa. Sisarukset elävät siis erilaista elämää, vaikka kasvavatkin samassa perheessä. (Dunn & Plomin 1990, 41; Dunn & Stocker 1989, 295-296.) Sisarusten erilainen asema perheessä selittyy myös heidän ikäeroillaan: perhe kasvaa vanhimman lapsen mukana ja toistaa saman seuraavien lasten kohdalla. Nuorempien lasten kohdalla vanhemmilla on siis jo kokemusta eteen tulevista asioista ja kehitysvaiheista, ja se vaikuttaa heidän suhtautumistapaansa. (Duvall & Miller 1985, 26.)

Sisaruksilla on erilaisia rooleja perheessä jo lapsuudesta lähtien, ja ne jatkuvat koko eliniän (Cicirelli 1982, 267, 282). Vanhimmat sisarukset ovat kunnianhimoisempia, kantavat enemmän vastuuta ja tuntevat enemmän paineita onnistua. Keskimmäiset usein kamppailevat löytääkseen oman paikkansa ja roolinsa perheessä. Nuorimmat sisarukset puolestaan ovat tottuneet saamaan huomiota ja ovat myös oppineet monia keinoja sitä hankkiakseen. (Nims 1998.) Kerr ja Bowen (1988) esittävät, että nämä sisarusten erilaiset roolit ja funktiot perheessä vaikuttavat jossain määrin myös heidän persoonallisuuteensa. Ajan myötä persoonallisuus ja rooli alkavat muovata toinen toisiaan. (Kerr & Bowen 1988, 315.)

Sisaruksilla on usein hyötyä toinen toisistaan vanhempien suhteen. He voivat liitoutua keskenään neuvotellakseen tehokkaammin vanhempien kanssa. Joku sisaruksista voi myös toimia "tienraivaajana" muille jonkin asian suhteen. Tämän jälkeen kyseinen toiminta on muille sisaruksille hyväksyttävämpää tai helpompaa. (Cicirelli 1982, 267.) Lisäksi perheen nuorimmat lapset saattavat hyötyä niistä kokemuksista, joita vanhemmat ovat saaneet vanhempien sisarusten kanssa (Ambert 1997, 78).

Nuoruusiässä sisaruksista tulee usein emotionaalisen tuen lähteitä, ja tällaiset molemminpuolisesti tärkeät suhteet pysyvät yleensä varhaisaikuisuuteen saakka. Kun kommunikointi vanhempien kanssa on vaikeaa - erityisesti emotionaalisisista aiheista - sisarukset tarjoavat luotettavan ja tukea antavan ihmissuhteen. (Lamb 1982, 5.) Sisaruksilta haetaan apua ja tukea erityisesti elämänsuunnitelmiin ja persoonallisiin ongelmiin (Tucker, Barber & Eccles 1997, 71). Nuoruusiässä sisaruksilla on yhteisiä kasvamiseen ja aikuistumiseen liittyviä ongelmia, ja he voivat auttaa toisiaan kohtaamaan niitä (Cicirelli 1980, 112; Cicirelli 1982, 267). Suunnitelmista ja ongelmista puhuminen onkin keskeinen osa sisarussuhdetta. Nuoret ehkä haluavat neuvoja joltakin sellaiselta henkilöltä, jonka kanssa heillä on pitkä ja vakiintunut suhde ja samanlaiset arvot. Sisarukset voivat toimia myös erilaisten ideoiden testaaajina ennen kuin niistä keskustellaan vanhempien kanssa. (Tucker, Barber & Eccles 1997, 64, 71.)

Erityisesti nuoremmille sisaruksille vanhemmat sisarukset ovat usein tärkeitä tuen ja tiedon lähteitä. Vanhemmat sisarukset tekevät kouluun, perheeseen ja urasuunnitteluun liittyviä päätöksiä ennen nuorempia ja kokevat yleensä kehitystehävätkään ennen heitä. Nuoremmat pyytävät neuvoja vanhemmilta sisaruksiltaan, koska heillä on enemmän kokemusta ja sen myötä resursseja tarjota neuvoa ja emotionaalista tukea. Tämän vuoksi heillä saattaa olla vaikutusta nuorempien sisa-

rusten tekemiin päätöksiin samantyyppisissä asioissa sekä heidän päämääriinsä ja kiinnostuksen kohteisiinsa. Vanhemmilla sisaruksilla on siis enemmän vaikutusta nuorempiin kuin päinvastoin. Nuoremmalle sisarukselle suhde vanhempaan sisarukseen on tärkeä, ja nuoremmat saavatkin sisarussuhteessa mielestään enemmän neuvoja ja tukea kuin vanhemmat sisarukset ja olivat tyytyväisempiä suhteeseen kuin nämä. (Tucker, Barber & Eccles 1997, 65, 73.)

Sisarussuhteissa ja erityisesti sisaruksilta saatavien neuvojen ja emotionaalisen tuen suhteen on havaittavissa selkeitä sukupuolieroja. Tytöt saavat poikia enemmän neuvoja sisaruksilta, ovat tyytyväisempiä saamaansa tukeen ja sisarusten vaikutus on suurempi. Pojat ovat tyytymättömämpiä sisaruksilta saamaansa tukeen, ja sisarusten vaikutus on heidän kohdallaan vähäisempi kuin tytöillä. Pojat eivät kuitenkaan kovin usein etsi apua ja neuvoja sisaruksilta, ja siksi luonnollisesti saavat tyttöjä vähemmän apua. Tämä selittyy ehkä sillä, että pojat eivät ole tyttöjen lailla taitavia läheisissä vuorovaikutussuhteissa eivätkä useinkaan keskustele tunteistaan ja päätöksistään sisarusten kanssa. Tytöt saavat enemmän neuvoja siskoiltaan kuin pojat veljiltään tai eri sukupuolta olevat sisarukset toisiltaan. Tytöt ovat siis keskenään läheisempiä ja jakavat kokemuksiaan toistensa kanssa helpommin kuin veljekset tai eri sukupuolta olevat sisarukset. (Tucker, Barber & Eccles 1997, 74.)

Kotoa muuttaessaan sisarukset saattavat etäännyä toisistaan. Kuitenkin sisarussuhteen luonteeseen kuuluu, että läheisyys palautuu pitkienkin erossaolojaksojen jälkeen. (Cicirelli 1982, 267-268.) Yhteinen kasvuympäristö tekee tästä ihmissuhteesta erityislaatuisen ja monia muita kestävämmän.

4.4 Nuoren ja vanhempien välisen suhteen muuttuminen aikuistumisen myötä

Elämänkaareen kuuluvan kehityksen myötä yksilön ihmissuhteet muuttuvat; suhteeseen osallistuvat yksilöt ja suhde itse käyvät läpi muutoksia (Grotevant & Cooper 1986, 83). Erityisesti nuoruusiän kehitys muuttaa yksilön ihmissuhteita (Collins & Repinski 1994, 8). Itsenäistyessään nuoret muodostavat uudenlaisia läheisiä suhteita vanhempiin, sisaruksiin ja ystäviin (Hauser 1991, 237).

Grotevantin & Cooperin (1986) mukaan lasten ja vanhempien välisen suhteen muuttumisesta nuoruusiässä on esitetty kolmenlaisia näkökulmia. Ensimmäisen mukaan nuoruusiän kehityksen tavoitteena on vanhemmista irrottautuminen ja lapsuuden siteiden katkaiseminen heihin. Toisen näkökulman mukaan lasten ja vanhempien välisessä suhteessa ei tapahdu nuoruusiässä minkäänlaisia muutoksia, vaan se on harmoninen ja säilyy samanlaisena kuin ennenkin. Kolmas näkökulma, jonka kannalla kirjoittajat itse ovat, korostaa, että lasten ja vanhempien välinen suhde täytyy nuoruusiässä määritellä ja arvioida uudelleen. Vanhempilapsisuhde nähdään kestäväenä siteenä, joka jatkuu läpi elämän, mutta kohtaa merkittäviä muutoksia nuoruuden ja varhaisaikuisuuden aikana. Yksipuolisesta auktoriteetista siirrytään vastavuoroiseen suhteeseen. Suhteessa on siis sekä jatkuvuutta että muutosta. (Grotevant & Cooper 1986, 83-84.)

Nuoren sosiaalisen ja psykologisen kehityksen kannalta on tärkeää, että nuoren ja vanhempien suhde muuttuu yksipuolisesta auktoriteettisuhteesta neuvottelun ja yhteistyön kautta toimivaksi suhteeksi (Steinberg 1990, 265). Keskeistä on suhteen uudelleenmäärittelyminen, ei katkaiseminen (Noller & Callan 1991, 69; Youniss & Smollar 1985, 92). Sekä nuori että hänen vanhempansa osallistuvat aktiivisesti suhteensa uudelleenarviointiin (Steinberg 1990, 265). Nuoren itsenäistymisprosessin aikana hänen suhteensa vanhempiin muuttuu tasapuolisemmaksi (Grotevant & Cooper 1986, 96; Hurrelmann 1989, 15), ja vanhemman ja lapsen väliselle suhteelle tyypillinen yksipuolinen vallankäyttö vähenee (Youniss & Smollar 1985, 74). Suhteen muuttuminen näkyy myös nuoren ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa: vanhemmat kommunikoivat nuoren kanssa entistä tasavertaisemmalla tavalla (Cooper 1994, 84). Itsenäistyminen ei siis tarkoita emotionaalisten siteiden katkaisemista vanhempiin, vaan sitä, että yksilö ei enää ole psykologisesti riippuvainen vanhemmista ja pystyy itse tekemään omaa elämäänsä koskevat päätökset (Preto 1989, 262).

Nuoren kasvaminen on siis progressiivista ja molemminpuolista vanhemman ja nuoren välisen suhteen uudelleenarviointia. Jos se onnistuu, nuoren ei tarvitse katkaista suhdettaan vanhempiin. (Noller 1994, 55; Noller 1995, 82.) Jos vanhemmat kunnioittavat kasvavan nuoren mielipiteitä ja löysentävät kontrollia, irrottautuminen ei ole tarpeen. Jos taas vanhemmat koettavat tuputtaa omia mielipiteitään nuorelle, kapina ja irtiotto on hänelle ainoa mahdollisuus yksilöllistymisen kannalta. (Noller 1994, 54.) Suhteen uudelleenmäärittelyyn suostuminen on edullista vanhempienkin kannalta: jos vanhemmat antavat suhteensa nuoreen muuttua tasavertaisemmaksi, suhteesta tulee myös tasapainoisempi ja vanhem-

milla on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa nuoren asenteisiin ja käyttäytymiseen. (Brody & Moore 1994.)

Suhteen uudelleenmäärittelyn onnistumisen kannalta keskeinen tekijä on vanhempi-lapsisuhteen laatu ennen nuoruusikää. Hyvä suhde nuoren ja vanhempien välillä kestää uudelleenmäärittelyn konfliktienkin kautta, koska suhteen emotionaalinen perusta - vahva side ja molemminpuolinen luottamus - on kunnossa. Huono suhde ei kestä uudelleenarviointiin liittyviä ristiriitoja, vaan nuori ja vanhemmat eriytyvät toisistaan entistä enemmän. (Steinberg 1990, 268, 276.) Nuoren ja vanhempien välisessä suhteessa onkin havaittu selkeää jatkuvuutta siirtäessä nuoruudesta aikuisuuteen: hyvät välit paranevat entisestään, huonot pysyvät edelleen huonoina (Ambert 1997, 62; Aquilino 1997; Thornton & Orbuch 1995). Kuitenkin Steinbergin (1990, 260) mukaan merkittävä suhteiden huonontuminen nuoruusiässä heijastaa muunlaisia ongelmia perheessä.

Jatkuva side nuoren ja vanhempien välillä, vaikka se muuttaakin muotoaan, on oleellinen taustatuki nuoren kasvuprosessissa kohti aikuisuutta (Hauser 1991, 18). Tervettä nuoruusiän kehitystä edistää sellainen vanhemman ja nuoren välinen suhde, jossa säilyy vahva emotionaalinen side, mutta joka kestää erimielisyyksiä sekä ilmauksia nuoren kasvavasta yksilöllisyydestä (Steinberg 1990, 276). Steinberg (1990, 263) korostaakin, että perhesiteistä irrottautuminen nuoruusiän aikana ei ole millään tavalla toivottavaa tai normatiivista. Noller (1994, 50-51) huomauttaa kuitenkin, että nuori saattaa tarvita väliaikaista etäisyyttä perheeseensä muodostaessaan omaa identiteettiään. Seiffge-Krenke (1999, 327) on huomannut sukupuolten välisiä eroja nuorten itsenäistymisessä tässä suhteessa: tytöt itsenäistyvät säilyttäen yhteyden perheeseensä, ja etäisyyden ottaminen on tyypillistä poikien itsenäistymiskehitykselle.

Eräs kaikkein kiinnostavimmista siirtymävaiheista nuoren ja vanhempien suhteessa on nuoren muuttaminen pois kotoa (Goldscheider & Goldscheider 1993). Tässä vaiheessa on eniten mahdollisuuksia muutoksiin nuoren ja vanhempien välisessä suhteessa (Aquilino 1997, 12.). Suhteen intensiivisyys sekä kontaktien määrä vähenevät ja tämän vuoksi konflikteja vanhempien kanssa syntyy vähemmän (Ambert 1997, 62; Aquilino 1997, 12). Myös vanhempien vallankäytön merkitys suhteessa pienenee. Lisäksi nuoren kotoa muuttaminen toimii merkkinä vanhemmille, että tytär tai poika on astumassa uuteen elämänvaiheeseen ja auttaa heitä huomaamaan, että nuoren käyttäytymistä koskevat odotukset sekä heidän oma roolinsa vanhempana on uudelleenarvioitava. Tällä tavoin nuoren kotoa muuttami-

nen nopeuttaa siirtymistä kohti yksilöllistyneempää aikuisten välistä suhdetta, joka perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen. (Aquilino 1997, 12.)

Nuoren ja vanhempien suhde yleensä paranee nuoren aikuistuttua. Kun aikuistunut nuori alkaa kokea samanlaisia aikuisuuteen kuuluvia rooleja kuin vanhempansa, molemminpuolinen ymmärrys ja kunnioitus sukupolvien välillä on helpompaa. (Ambert 1997, 62-63; Aquilino 1997; Thornton & Orbuch 1995.) Thorntonin ja Orbuchin (1995) tutkimuksen mukaan suhde äitiin paranee enemmän kuin suhde isään. Aikuistuvan nuoren suhteet vanhempiin siis tulevat yhä erilaisemmiksi kehityksen myötä.

4.5 Perheen tuki aikuistuvalla nuorella

Nuoren itsenäistymisessä perheeltä saatava tuki on tärkeää (Chubb & Fertman 1992, 387; Holahan, Valentiner & Moos 1995, 644; McCarthy, Newcomb & Bentler 1994, 169; Noller & Callan 1991, 65; Young & Miller 1995). Perheeltä saadaan sellaisia resursseja, joita tarvitaan onnistuneessa aikuisuuteen siirtymisessä (Goldscheider & Goldscheider 1998). Preto (1989, 264) toteaaakin, että itsenäistyminen on vaikeaa, jos nuori ei saa siihen vanhempien tukea. Erityisen tärkeää on nuoren oma näkemys siitä, miten vanhemmat suhtautuvat häneen emotionaalisesti - esimerkiksi se, miten paljon vanhemmat ovat kiinnostuneita nuoren asioista tai osoittavat ymmärrystä ja arvostusta häntä kohtaan (Young & Miller 1995).

Valeryn ja O'Connorin (1997) mukaan nuoren perheeltä saama tuki voidaan jakaa kahteen luokkaan: instrumentaaliseen ja emotionaaliseen tukeen. Instrumentaalinen tuki on vanhemmilta saatavia resursseja, ohjeita ja neuvoja. Emotionaalinen tuki viittaa mahdollisuuteen keskustella vanhempien kanssa ja jakaa asioita heidän kanssaan.

Nuorten mielestä vanhemmat antavat enemmän instrumentaalista kuin emotionaalista tukea. Kumpaakin pyydetään useammin äidiltä kuin isältä, ja nuorten mukaan äidit antavat tukea enemmän kuin isät. Tytöt pyytävät vanhemmiltaan poikia useammin emotionaalista tukea ja myös saavat sitä enemmän kuin instrumentaalista tukea. Tämä heijastaa yhteiskunnassa vallitsevia sukupuolirooleja, joiden mukaan pojille tunteiden ilmaiseminen ei ole suotavaa. Siksi he eivät pyydä eivätkä ehkä koe tarvitsevänsä emotionaalista tukea vanhemmiltaan. (Valery &

O'Connor 1997.) Vanhemmillä on erilaiset roolit tuen antajina nuorelle. Isät ovat tärkeimpiä tuen antajia kouluun liittyvissä asioissa. Heidän roolinsa keskittyy nuoren valmistamiseen tulevaisuuteen ja sosiaalisen statuksen hankkimiseen. Äidit ovat tuen antajina yleisesti tärkeitä, mutta eniten ihmissuhteisiin liittyvissä asioissa. Äitien rooli liittyy nuoren sosio-emotionaalisen kehityksen tukemiseen. Tytöt tuntevat saavansa enemmän tukea äidiltä, pojat puolestaan isältä. (Meeus 1989, 177, 180.)

Valeryn ja O'Connorin (1997) tutkimukseen osallistuneet nuoret saivat vanhemmiltaan tukea lähes joka kerta, kun pyysivät sitä. Kuitenkin pyyntöjä esitettiin harvoin. Allatt (1996) sekä Youniss ja Smollar (1985) ovat havainneet, että nuoret luottavat vanhempiinsa tuen antajina: heidän puoleensa käännetään ongelmatilanteissa, erityisesti tulevaisuutta koskevissa asioissa (Allatt 1996, 139-140; Youniss & Smollar 1985,73).

Nuoret pitävät vanhempien antamaa tukea itsestäänselvänä (Allatt 1996, 138) ja odottavat saavansa paljon tukea vanhemmiltaan (Noller 1994, 39). Kuitenkin nuoret haluavat perheensä olevan mukautumiskykyinen ja muuttuvan jatkuvasti heidän tarpeidensa mukaan. Tämä jännite voi Nollerin (1994) mukaan hyvinkin olla monien nuoren ja vanhempien välisen suhteen ongelmien taustalla. (Noller 1994, 39.)

Nuoren aikuistuminen ja itsenäistyminen on suurten muutosten aikaa ja uudenlainen tilanne sekä nuorelle itselleen että hänen perheelleen. Useimmat nuoret pitävät perhettä itselleen tärkeänä ja kokevat sen läheiseksi (Bö 1989, 159; Chubb & Fertman 1992, 391; King 1989, 269). Tämän vuoksi perhe pystyy tukemaan nuorta aikuistumiseen liittyvien muutosten keskellä. Kuitenkin myös perheen on muututtava ja opittava suhtautumaan aikuistuvaan ja itsenäistyvään nuoreen uudella tavalla. Nuoruusiässä nuoren ja hänen perheensä suhde on molemminpuolisesti määriteltävä uudelleen. Perhe ei saisi olla esteenä nuoren itsenäistymiselle ja oman elämän aloittamiselle. Kuitenkaan perheen ei pitäisi vetäytyä liian etäälle kasvavasta nuoresta, sillä läheisten suhteiden säilyminen perheeseen on tärkeä taustatuki tässä kehitysvaiheessa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimustehtävät

Tässä tutkimuksessa selvitetään opintojensa loppuvaiheessa olevien yliopisto-opiskelijoiden kokemuksia ja näkemyksiä perheestä kasvuympäristönä, omasta aikuistumiskehityksestään sekä perheen roolista siinä. Aikuistumista tarkastellaan lähinnä itsenäistymisen näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää, millä tavalla perhe on tukenut opiskelijoiden itsenäistymistä ja aikuiseksi kasvamista. Keskeisimmäksi kysymykseksi nousee, millainen perheen rooli on ollut opiskelijoiden aikuistumiskehityksessä heidän itsensä mielestä.

5.2 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuksen aineisto kerättiin joulukuussa 1999 ja tammikuussa 2000. Tutkimusta varten haastateltiin kuutta opintojensa loppupuolella olevaa yliopisto-opiskelijaa, kolmea miestä ja kolmea naista. Haastateltavat löysin sosiaalisia verkostoja hyväksi käyttämällä, kyselemällä tuntemiltani ihmisiltä tutkimukseen sopivia "tutun tuttuja". Pyrin saamaan tutkimukseen mahdollisimman monen alan opiskelijoita. Haastateltavista kaksi opiskelee Jyväskylän yliopiston matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa, kaksi humanistisessa tiedekunnassa, yksi kasvatustieteiden tiedekunnassa ja yksi Kuopion yliopiston luonnontieteiden ja ympäristötieteiden tiedekunnassa.

Tutkimushenkilöiksi valittiin sellaisia opiskelijoita, jotka ovat kaksivanhempaisesta perheestä. Lisäksi edellytyksenä oli, että tutkittavilla on vähintään yksi sisarus. Näitä kriteerejä käytettiin tutkimushenkilöiden valinnassa siksi, että saataisiin

monipuolinen näkemys erilaisten perheenjäsenten rooleista aikuistuvan ja itse-näistyvän nuoren kehityksessä.

Tutkimushenkilöt ovat 22-25-vuotiaita opintojensa loppupuolella olevia yliopisto-opiskelijoita. Tämän ikäiset haastateltavat sopivat hyvin tähän tutkimukseen, koska kyseisessä ikävaiheessa kotoa ollaan oltu poissa jo joitakin vuosia, ja itsenäinen elämä on jossain määrin vakiintunut. Silloin omaa nuoruusaikaansa ja nuoruusiän kehitystään pystyy katsomaan taaksepäin uudella tavalla. Myös perheeseen on tullut sen verran etäisyyttä, että sitä on mahdollista arvioida enemmän ulkopuolisen näkökulmasta (Noller & Callan 1991, 30).

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelun aihepiirit oli etukäteen määritelty, mutta kysymysten muotoilu ja aiheiden käsittelyjärjestys vaihtelivat. Hirsjärven ja Hurmeen (1982, 86) mukaan teemahaastatteluissa toteutetaan joustavuuden periaatetta kysymysten esittämisjärjestyksen ja usein myös teema-alueiden järjestyksen suhteen. Haastateltava saattaa itse aloittaa keskustelun jostakin myöhemmäksi aiotusta keskusteluteemasta, jolloin on luontevaa jatkaa siitä ja palata muihin teemoihin myöhemmin. Näin kävi myös omissa haastatteluissani. Pyrin käsittelemään eri haastatteluteemoja joustavasti keskustelun kulun mukaan.

Haastattelut kestivät vajaasta tunnista reiluun kahteen tuntiin. Suurin osa haastatteluista tehtiin yliopistolla, neljä yliopiston kirjaston ryhmätyöhuoneessa ja yksi Mattilanniemessä tyhjässä opetustilassa. Yhden haastattelun tein kotonani, koska haastateltava asui ylioppilaskylässä viereisessä talossa, ja tämä järjestely sopi molemmille parhaiten. Haastattelutilanteet olivat rauhallisia, eikä niissä ollut mitään ulkopuolisia häiriötekijöitä. Keskustelut olivat luontevia, ja keskusteluilmapiiri avoin ja luottamuksellinen. Borgin ja Gallin (1989, 449) mukaan haastattelutilanteissa on etua siitä, jos haastattelija on mahdollisimman lähellä haastateltavan sosiaalista asemaa ja ikää. Huomasin saman myös itse: oli helppoa ja luonnollista keskustella samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa sellaisista asioista, joista sekä haastateltavalla että haastattelijalla on kokemuksia.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, koska sen avulla saadaan monipuolista, kuvailevaa dataa. Haastateltavalla on mahdollisuus vastata omin sanoin

ja omia ilmaisujaan käyttäen, ja näin haastattelija pääsee ikään kuin sisälle haastateltavan näkökulmiin ja tuntoihin (Bogdan & Biklen 1982, 135). Haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi silloin, kun selvitetään heikosti tiedostettuja seikkoja tai kun tutkitaan ilmiöitä, joista haastateltavat eivät ole tottuneet päivittäin keskustelemaan (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35). Se on hyvä tutkimusmenetelmä myös silloin, kun tutkimusaihe on arkaluontoinen tai monimutkainen (Fielding 1993, 138) tai vielä verraten tuntematon (Hirsjärvi ym. 1997, 201). Aineiston keruuta voidaan säädellä joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja haastateltavia myötäillen (Hirsjärvi ym. 1997, 201; Borg & Gall 1989, 446). Tarvittaessa saatuja tietoja pystytään selventämään ja syventämään (Hirsjärvi ym. 1997, 201).

5.4 Aineiston analysointi

Haastattelut kirjoitettiin sanatarkasti puhtaaksi analysointia varten. Tekstiä tuli yhteensä 129 sivua. Grönforsin (1982, 145), Pattonin (1990, 377) ja Syrjäläisen (1994, 89) mukaan laadullisen aineiston käsittelyssä ei voida selkeästi erottaa aineiston keräämistä ja analysointia, koska analyysi alkaa jo aineistonkeruuvaiheessa. Silloin tulee jo alustavia ideoita analyysia varten. Myös itse sain ajatuksia analyysia varten haastatteluja tehdessäni, mutta erityisesti haastattelujen purkaminen oli analyysin kannalta hedelmällinen työvaihe: haastatteluja puhtaaksikirjoittaessa pystyi samalla paneutumaan yksityiskohtaisesti myös niiden sisältöön, ja analyysin runko alkoi alustavasti hahmottua.

Haastattelujen puhtaaksikirjoittamisen jälkeen luin koko aineiston pariin kertaan läpi saadakseni siitä hyvän kokonaiskuvan. Eskola ja Suoranta (1999, 152) painottavat, että on tärkeää tuntea aineistonsa perinpohjaisesti. Sen vuoksi ennen aineiston järjestämistä on hyvä lukea sitä läpi, jotta se avautuu alustavasti.

Analyysin työvälineenä käytin teemakortistoa. Haastattelurunkoa apuna käyttäen muodostin 30 aihealuetta kortistoa varten. Eskola ja Suoranta (1999,152) sekä Syrjäläinen (1994, 89) toteavat, että teemahaastattelun teemat muodostavat jo eräänlaisen aineiston jäsenyyksen, josta on hyvä lähteä liikkeelle. Kävin läpi koko aineiston haastattelu haastattelulta ja poimin tekstistä kulloistakin aihealuetta koskevat asiat. Kirjoitin ne tiivistettynä teemakortteihin. Näin muodostui teemakortisto, johon aineisto oli pilkottuna jatkossa tehtäviä tulkintoja varten (Eskola & Suoranta 1999, 154). Teemakortiston avulla vertailin haastateltavien vastauksia eri aihealueisiin liittyneisiin kysymyksiin ja etsin niistä sekä samankaltaisuuksia

että eroavuuksia. Lisäksi tutkin, minkälaisia yhteyksiä eri aihealueilla on keskenään. (Eskola & Suoranta 1999, 175, 182; Rubin & Rubin 1995, 226-227.) Grönforsin (1982, 145) mukaan kvalitatiivisen aineiston analysoinnissa yhdistyvätkin analyysi ja synteesi: ensin aineisto hajotetaan käsitteellisiksi osiksi ja synteessin avulla nämä osat kootaan uudelleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Perhe aikuistuvan nuoren kasvuympäristönä

6.1.1 Perheenjäsenet

Kaikki tutkimuksessa haastatellut opiskelijat ovat kaksivanhempaisesta perheestä. Kaikilla on myös sisaruksia, neljällä sekä vanhempia että nuorempia sisaruksia, kahdella ainoastaan nuorempia sisaruksia. Sisarusten määrä vaihteli yhdestä neljään, yleisin oli kaksi sisarusta: yksi vanhempi ja yksi nuorempi.

Kaikki opiskelijat kuvasivat äidin luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia keskenään hyvin samankaltaisilla ilmaisuilla, samoin isän persoonallisuuden piirteitä. Heidän mielestään isä on *rauhallinen, leppo, tyypillinen suomalainen mies, vetäytyvä, hiljainen, ei näytä tunteitaan, ajattelija, järkevä ja fiksu*. Äiti taas on *enemmän tunteellinen, temperamenttinen, puhelias, sosiaalinen, ulospäinsuuntautunut, hallitseva, määrätietoinen, määrällävämpi kuin isä ja pitää kuria ja järjestystä perheessä*.

Vanhemmilla on selkeästi toisistaan erottuvat roolit perheessä, ja ne näyttävät liittyvän edellä mainittuihin isän ja äidin persoonallisiin ominaisuuksiin. Äidin rooliin kuuluvia tehtäviä ovat taloustyöt, lasten koulunkäynnistä huolehtiminen, vaatteiden hankkiminen, sukulaisten lahjoista huolehtiminen sekä perheen sosiaalisesta ja emotionaalisesta puolesta vastaaminen. Isä puolestaan vastaa perheen rahankäytöstä, kuljettaa lapsia harrastuksiin ja kotitöissä osallistuu erityisesti ruuanlaittoon ja ulkotöihin.

Joidenkin opiskelijoiden mielestä äiti on perheen pää määrätietoisien luonteensa ja hallitsevuutensa vuoksi. Jotkut taas olivat sitä mieltä, että isä on perheen pää, vaikka onkin luonteeltaan rauhallisempi kuin äiti.

”No kyllä meillä varmaan vielä on perheen pää niinsanotusti isä, että se se ehkä on silleen, se on aika, et sil on semmosta niinku auktoriteettia yleensä meitä lapsia kohtaan ainaki paljo enemmän ku äitillä, joka tietysti enemmän joutunu puuttumaan meiän asioihin ja tekemisiin, niin siihen turtuu sillee. -- Että se on semmonen, että kun se harvemmin sanoo, niin se on sitte, sil on enemmän painoarvo sillee ja muuta.” (Harri, 25)

Eräs opiskelija tuo hieman erilaisen näkökulman isän perheen päänä olemiseen: isällä on äitiä enemmän auktoriteettia lapsia kohtaan, mutta perheen päätöksistä vastaa viime kädessä äiti.

”No tietysti mieshän on perheen pää, jota nainen kääntää sitä päätä, et kyllä sillee niinku... No aina mitä muistaa lapsuuestaki, niin isähän se on ollu, joka viimesen sanan sano kaikkeen, et jos lapset riehuu, niin äiti voi huutaa ja näkättää siinä vieressä, mut sit ku isä sanoo et ”nyt” niin sillon tulee hiljasta, että... Mut kyllä se kuitenkin niinku aika paljo meillä loppujen lopuks äiti on sitte ne, jotka päättää asiat, että miten.” (Laura, 24)

Monet korostivat kuitenkin vanhempiensa keskinäistä tasa-arvoa perheessä. Heidän mielestään isä ja äiti ovat molemmat osallistuneet kotitöihin, lasten kasvatukseen ja päätösten tekemiseen.

Lasten rooleissa ei ollut samanlaista yhteneväistä linjaa. Eräs opiskelijoista totesi, että hänen perheessään lapsilla ei ole ollut *”mitään kauheen selviä rooleja, että me ollaan lapsia ja sillä hyvä”*.

6.1.2 Suhteet perheenjäseniin

Opiskelijat kuvasivat perheen ihmissuhteita myönteisinä: kaikilla on ollut hyvät, läheiset ja lämpimät suhteet vanhempiin ja sisaruksiin, eikä suhteissa ole ollut koskaan suuria ongelmia. Muutamat kertoivat suhteen äitiin olleen erilaisen kuin suhteen isään. He ovat olleet äidin kanssa enemmän tekemisissä kuin isän kanssa, ja sen vuoksi suhteesta äitiin on tullut läheisempi. Äiti on myös ottanut kontaktia enemmän kuin isä ja ollut kiinnostuneempi lasten asioista. Suhde isään on ollut etäisempi, koska isä ei ole puuttunut lasten asioihin yhtä aktiivisesti kuin äiti.

"Äiti nyt on luonnostaan semmonen, että et hän on ehkä enempi kiinnostunu just kaikista asioista ja tosi paljo, tosi paljo niinku kyselee ja on perillä ja asioista, että isä nyt just tietää, että minkä ikäsiä lapset on ja suunnilleen mitä opiskelee ja missä on töissä ja noin, että et hän ei oo niin niin yksityiskohtasesti ehkä perehtyny meidän lasten asioihin ku mitä äiti, mutta kyllä on isänki aikaa aina löytyny sitte ku on tarvinnu. Ja ehkä just semmonen semmonen suhde ollu isään, että et just niinku lapset on ottanu yhteyttä isään, et just jos on jotain kysyttävää tai tarvii, niin sit niinku sitä kautta." (Ilkka, 25)

Myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Niemi 1988; Noller & Callan 1990; Youniss & Smollar 1985) on saatu samanlaisia tuloksia nuorten erilaisista suhteista äitiin ja isään. Niiden mukaan äiti pitää yllä säännöllistä kontaktia nuoreen sekä on empaattinen ja ymmärtäväinen. Isän kanssa on vähemmän yhteistä ja suhde on instrumentaalisempi.

Jotkut opiskelijat mainitsivat murrosiän kapinoinnin ja etäisyydenhakemisen aiheuttaneen aika ajoin konflikteja vanhempien kanssa, mutta heidän mielestään ne eivät ole vaikuttaneet suhteeseen millään tavalla. Eräs opiskelija kertoo kuitenkin suhteen äitiin olleen väliaikaisesti huonompi kotoa poismuuttamisen vaiheessa, koska äidin kanssa oli silloin ristiriitoja.

"Kun muutin kotoa pois, niin minä en ensimmäiseen kolmeen kuukauteen käyny kotona, kun meillä oli äitin kans kauheen huonot välit. Et minä en niinku... Äiti aina pyrkii vähä neuvomaan joka asiassa, ja sit mä oon taas semmonen et mä en tykkää, että minun asioihin puututaan, niin sit tulee siitä." (Laura, 24)

6.1.3 Perheen ilmapiiri

Perheen ilmapiiriä luonnehdittiin monenlaisilla positiivisilla ilmaisuilla: *leppoisa, kannustava, avoin, luottamuksellinen, turvallinen ja rauhallinen*. Perheessä myös *"jokainen saa olla rennosti semmonen ku on"*. Turvallisuus syntyy yhteisistä lähtökohdista ja yhteisestä menneisyydestä, ja perheen turvallinen ilmapiiri on voimavaara vielä nykyäänkin.

"Sitte ku menöö kotia, niin sitte just onki semmonen olo, et saa vaan sit niinku olla, tavallaan sillä tavalla niinku ihan sitte niinku niis omis, et mistä on niinku lähtenykki tavallaan, niinku kotona, niinku kotona kotona. -- On heleppo kaikkien olla, eikä se koti muuten oiskaan." (Saara, 22)

Muutammat mainitsivat välillä olleen kinasteluja tai riitoja vanhempien ja sisarusten kanssa, mutta kertovat, että niistä on aina päästy melko nopeasti yli, eivätkä ne ole vaikuttaneet perheen perusilmapiiriin.

”On niin heleppo kiukutella, kun on semmosia tuttuja ihmisiä ympärillä. Mut et semmonenkaan ei niinku kestä kauaa semmonen, semmonen niinku ilmapiiri, et olis semmosta tiukkaa.” (Saara, 22)

Perheen hyvästä ja turvallisesta ilmapiiristä huolimatta eräs opiskelija kertoo olleensa helpottunut, kun pääsi muuttamaan pois kotoa. Silloin sai itse alkaa päättää omista asioistaan. Äiti oli ollut perheessä aika hallitseva, ja kotoa muuttamisen jälkeen *”oli helpottavaa päästä itse tekemään”*, vaikka aiemminkin oli saanut aika paljon itse tehdä omia ratkaisujaan.

6.1.4 Vuorovaikutus perheessä

Yleisimmät keskustelunaiheet perheissä ovat olleet tavanomaiset, jokapäiväiset asiat, kyseiseen päivään tai hetkeen liittyvät asiat ja perheenjäsenten kuulumiset. Pari opiskelijaa kertoi myös perheessä käydyistä mielipidekeskusteluista. Erilaiset keskustelunaiheet tulevat esille perheen yhdessäollessa kuin itsestään.

”Se on vaan semmosta, semmosta niinku olemista. Ja just jossain ruokapöydässäki, niin ei meillä mitään vakiokeskustelunaiheita oo, että se aina sitte rönsyilee sinne sun tänne.” (Harri, 25)

Joidenkin opiskelijoiden mielestä vanhempien kanssa pystyy keskustelemaan mistä tahansa asiasta. Eräs opiskelija puolestaan puhuu siskonsa kanssa sellaisistakin asioista, joita ei mielellään vanhemmille paljasta.

”Siskon kanssa niin ollaan kyllä puhuttu ihan kaikista asioista, että et jos jostain seurustelusuhteita tai semmosia on ollu, niin ehkä niitä on vähän äidiltä yritetty pitää piilossaki, mutta sitte niinku kyl sisko on tienny aina kaikki asiat.” (Ilkka, 25)

Erään opiskelijan mukaan keskustelu perheessä on luonteeltaan jonkin verran erilaista kuin ystävien kanssa, jolloin puhumiseen ikään kuin antaudutaan enemmän.

”Niinku ei semmosia, semmosia jotain pitkiä keskusteluja, et jostain asiasta tulis niinku semmonen, niinku esimerkiks kavereitten kans kun voi puhua niinku jostain niinku tuntikausia, et sitä vaan sitte niinku puhuu, ja sitte on

yö ja väsyttää, ja sit puhuu vähän lisää, ettei niinku semmosia oo tai tuu.”
(Saara, 22)

Monet kertoivat perheessään olevan sellaisia asioita, joista ei yleensä puhuta. Joissakin perheissä tunteita ei juurikaan tuoda esille tai käsitellä verbaalisesti, vaan ne tulevat muulla tavoin esille.

”Mun mielestä neki semmosetki [tunteet] heijastuu niinku kaikesta muusta, jostain käyttäytymisestä ja semmosesta.” (Saara, 22)

Eräs opiskelija kertoi, että negatiivisista asioista ei hänen perheessään useinkaan keskustella, esimerkiksi vanhemmat eivät puhu omista huolistaan lapsille. Toisen opiskelijan mukaan seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat olleet perheen ”tabuaihe”, niihin liittyvää tietoa on pitänyt hankkia muualta. Eräässä perheessä taas *”omat asiat pietään kyllä yleensä itellä aika paljo”* erityisesti perheen miesten keskuudessa.

Monien opiskelijoiden mielestä kommunikaatio on erilaista äidin kuin isän kanssa. Äidin kanssa puhutaan melkein kaikesta, käydään joskus henkeviäkin keskusteluita, ja myös emotionaalisia asioita saatetaan käsitellä. Isän kanssa keskustelut liikkuvat yleisemmällä tasolla, omista henkilökohtaisista asioista tai huolista ei juurikaan puhuta eikä kovin syvällisiä keskusteluita synny. Myös Youniss ja Smollar (1985) havaitsivat tutkimuksessaan, että nuoret pitävät äitiä empaattisena ja luottamuksellisena keskustelukumppanina. Isän kanssa keskustelut ovat luonteeltaan erilaisia, koska nuoret ja isät eivät tunne toisiaan persoonallisesti, vaan roolien kautta käytännön tasolla. (Youniss & Smollar 1985, 91.) Äiti koetaan lähemmäksi ja enemmän saatavilla olevaksi kuin isä (Niemi 1988, 131, 216), ja tämä vaikuttaa luonnollisesti myös nuorten ja äitien välisen kommunikaation laatuun.

6.1.5 Perheen rituaalit

Juhliin liittyvistä rituaaleista eniten kerrottiin perheen joulunviettoon kuuluvista käytännöistä. Myös itsenäisyyspäivään sekä sukujuhliin liittyviä rituaaleja mainittiin. Monet kertoivat juhlapyhien poikkeavan arjesta tunnelmaltaan ja myös ruuan suhteen. Perheen traditioita olivat lomien vietto yhdessä, sukulaisten luona vierailut, vieraiden kutsuminen kotiin ja perheenjäsenten syntymäpäivien vietto. Päivittäisistä tai viikoittaisista rituaaleista mainittiin yhteiset ruoka-ajat, saunapäivät,

siivouspäivät, kirkossakäyminen sunnuntaisin sekä se, että sunnuntaisin syötiin parempaa ruokaa kuin arkena.

Kaikkien opiskelijoiden perheessä tunnuttiin olevan sitoutuneita rituaaleihin, mutta kuitenkin joustavia niiden suhteen. Rituaaleja pidetään tärkeinä perheissä, mutta niistä voidaan tarpeen mukaan joustaa.

”Semmonen on hyvä tapa, josta voi antaa periksi kuitenkin.” (Laura, 24)

Baxterin ja Clarkin (1996) mukaan rituaaleihin sitoutuminen kertoo kiinteistä ja emotionaalisesti läheisistä suhteista perheenjäsenten välillä, tukea antavasta ilmapiiristä sekä keskusteleavasta vuorovaikutuksen tavasta. He pitävät kuitenkin tärkeänä, että perheessä osataan muuttaa tai mukauttaa rituaaleja olosuhteiden tai tarpeiden mukaan.

Opiskelijat suhtautuvat perheen rituaaleihin hyvin myönteisesti. He painottivat perheen yhteenkuuluvuutta: rituaaleissa on tärkeää se, että saa olla perheen kanssa yhdessä. Heidän mielestään rituaalit ovat tärkeä osa perhe-elämää, ne kuuluvat perheeseen. Rituaalit luovat myös turvallisuudentunnetta edistämällä jatkuvuutta perheessä ja tekemällä perhe-elämän ennustettavaksi.

”Kun on siellä kotona, ja niinku nytte joulun aikaanaki, kun oli sit semmosia niinku arkenakin siellä, et niil oli niinku arki ja mulla nyt oli lomaa, mutta kuitenkin, et sai semmoseen niinku arkirytmiin sitte osallistua taas, ja oli sillä tavalla tosi kivaa, et ne on, ne ne on niinku edelleen niin kun ne on aina ollu, ja ja et se on aika turvallista.” (Saara, 22)

Rituaaleihin liittyy myös voimakkaita tunnekokemuksia. Eräs opiskelija kertoi olevansa kiinni perheen perinteissä, koska *”jos joku muuttuu, niin sit se ei enää tunnukaan samalta -- se tuntuu pahalta”*. Muutokset rituaaleissa ovat hänen mielestään vaikeita, koska on *”tehty aina kaikki samalla tavalla”*, ja eri tavalla toimiminen aiheuttaisi turvattomuuden tunnetta.

Monet pitivät rituaaleissa tärkeinä jatkuvuutta sukupolvien välillä ja kertoivat haluavansa itsekin säilyttää niitä rituaaleja, joita omassa perheessä on ollut.

Opiskelijoiden suhtautumisessa rituaaleihin korostuivat siis perhesysteemin psykologista hyvinvointia edistävät funktiot (Baxter & Clark 1996; Schuck & Bucy 1997). Muunlaisia funktioita tai merkityksiä rituaaleille ei juuri mainittu.

Opiskelijoiden hyvin myönteinen suhtautuminen perheen rituaaleihin liittyy siihen, että kaikki pitävät perhettä itselleen tärkeänä ja läheisenä. Silloin perheen yhteenkuuluvuutta ja hyvinvointia edistäviä rituaalejakin arvostetaan ja niihin ollaan sitouduttu.

Jotkut opiskelijoista olivat suhtautuneet perheen rituaaleihin nuorempana negatiivisemmin. Silloin omat kaverit olivat usein tuntuneet tärkeämmiltä kuin perheen rituaaleihin osallistuminen. Erityisesti kirkossakäyminen (esimerkiksi jouluisin) oli tuntunut *”pakkopullalta”*. Eräs opiskelija kertoi, että perheen rituaalit olivat ärsyttäneet nuoruusiässä. Hän olisi halunnut päästä niistä eroon, koska *”ei sitä jaksa aina samaa asiaa”*.

6.2 Aikuistuvan nuoren oma rooli perheessä

6.2.1 Oma paikka sisarusarjassa

Tutkimuksessa haastatelluista opiskelijoista kaksi on perheensä vanhimpia lapsia ja neljä keskimmäisiä sisarusarjassa. Kaikkien mielestä oma paikka sisarusarjassa on jollakin tavalla vaikuttanut heidän rooliinsa ja asemaansa perheessä.

Vanhimmat lapset. Suvi on kokenut perheen vanhimpana lapsena olemisen eräänlaisena tienraivaajan roolina: hänen oma toimintansa on vaikuttanut siihen, miten vanhemmat ovat suhtautuneet nuorempaan sisarukseen.

”Ku mulla oli semmonen aika tasanen nuoruus sillä tavalla, että en kokkeillu enkä hakenu mittään rajoja erityisemmin, niin vanhemmat oppi sillä tavalla luottamaan minuun ja ei asettanu mittään kotiintuloaikoja, vaikka en mä kyllä hirveesti käynytään missään, mut sillon jos kävin niin ei ollu mitään kotiintuloaikoja. Ja sitten niinku kaikki meni hyvin eikä tullu mittää semmosia ongelmia, niin sitten se vaikutti sillä tavalla, että ne luotti myös Leenaan eivätkä asettaneet Leenallekaan mittään rajoja eikä semmosia.” (Suvi, 23)

Taneli puolestaan ei koe olleensa vanhimpana lapsena millään tavalla tienraivaajana. Hänen mielestään vanhemmat ovat suhtautuneet samalla tavalla jokaiseen lapseen, *”kaikkia tasapuolisesti kohdeltu -- ei liian helppoo, ei liian vaikeeta”*. Taneli kokee olleensa vanhimman lapsen asemassa pikemminkin esimerkkinä nuoremmille sisaruksille.

Keskimmäiset lapset. Suurin osa perheensä keskimmaisista lapsista näki tämän roolin ja aseman hyvin myönteisenä. Siitä on ollut monissa tilanteissa etua ja hyötyä. Opiskelijoiden mielestä keskimmaisen lapsen on helppoa luoda suhteita muihin sisaruksiin, kun keneenkään ei ole ikäeroa "liian paljon".

"Mulla on sillee ehkä kaikista eniten niinku sillee yhteyttä niihin muihin. -- Mulla on kaikista sillee läheisimmät, ja että mä voin eniten tehdä kenenkään kanssa tahansa niistä nykyäänki vielä ihan sillee asioita, ja että mä oon varmaan siinä mielessä niinku kaikista eniten oppinu tuntemaan niitä lapsena, miten sen nyt selittä... -- Siinä on ollu silleen kaikki ympärillä sitten kun on ollu keskimmainen lapsi." (Harri, 25)

Vanhemmista sisaruksista on ollut apua monissa asioissa: he ovat olleet esimerkiksi, tienraivaajina vanhempien suuntaan ja heiltä on voinut pyytää apua ja neuvoja tarvittaessa.

"Kyl se varmaan on ollu etu, että sisko on ollu vähän vanhempi, niin siltä on sit tietysti saanu paljo oppia ja just koulunkäyntiin liittyvää apua, jos on tarvinnu, ja se on osannu aina kertoa sit tavallaan, mitä on tulevaa ja sillee etä. Ja sitten niinkun ehkä murrosikäänki vielä, niin sisko on ollu vähän niinku tienraivaaja, että mun on sitte ollu ehkä vähän helpompi saada niitä kotiintuloaikoja ja semmosta helpommin kun siskon, kun on ollu niinkun sitte jo toinen perheessä." (Ilkka, 25)

Ilkan roolina perheessä on myös ollut toimia eräänlaisena sijaisvanhempana ja roolimallina nuoremmalle veljelleen, koska heillä on melko suuri ikäero, 11 vuotta.

Yksi keskimmaisista lapsista, Laura, on kokenut tämän paikan sisarussarjassa negatiivisemmin. Hän tuntee olleensa väliinputoaja ja kokee, että keskimmaisenä lapsena on ollut vaikea saada asemaa ja statusta perheessä.

"Mä oon siinä väliinputoaja, niin mä oon aina sanonu, että kun mulla ei oo vanhemman oikeuksia eikä mulla oo nuorimman oikeuksia, niin mä saan niinku olla keskimmainen kärsijä. -- Se keskimmaisen osa on kuitenkin siinä välissä semmonen, et pitäis olla parempi kuin se vanhin ja kuitenkin kukaan ei oletta että on parempi, mutta pitäis kuitenkin olla ja et saa tavallaan sitä asemaa siinä perheessä, -- vähä omaa statusta lisää siihen väliin. Ja sit taas pienin ku on pienin, niin se on sit pienin, että semmonen jos nyt ei lellikki, mutta kuitenkin et se sitten pääsee ehkä vähän helpommalla kun muut." (Laura, 24)

Nims (1998) toteaa, että tällainen kokemus on keskimmaisilla lapsilla yleistä. He joutuvat usein kamppailemaan löytääkseen oman paikkansa ja roolinsa perheessä.

6.2.2 Oma vaikutus perheeseen

Opiskelijoilla on ollut aktiivinen vaikutus oman perheensä toimintaan systeeminä. Kaksi opiskelijaa mainitsee oman vaikutuksensa olleen innostamista ja tietynlaiseen toimintaan ohjaamista.

”Minä oon semmonen niinku tota niin keskustelunherättäjä ollu aina, -- että minä oon niinku innostanu ja innostanu ajattelemaan ja keskustelemaan erilaisista asioista.” (Suvi, 23)

Saara sanoo innostaneensa perheensä kulttuuriharrastusten pariin. Hän oli itse kiinnostunut niistä koulun kautta ja halusi käydä vapaa-ajallakin teatterissa ja konserteissa. Vähitellen myös perhe innostui lähtemään mukaan.

Kaksi muuta opiskelijaa taas kertovat olleensa vilkkaan ja eloisan persoonansa vuoksi värin ja vauhdin antajina perheen elämässä.

”Oisinkohan mä ollu semmosen semmosen vauhdin antaja siihen, -- mä oon sit ollu semmonen vilkas tapaus, että järjestäny millon mitäki ja sellasta. Että äiti just sano, että -- mä oon semmonen yllätyksellinen yllätysten järjestäjä ollu aina. -- Kyllä mä oon varmaan ollu se joka on -- just laittanu sitä myrskyä ja vauhtia, ja niin positiivista kun negatiivistakin vauhtia aina.” (Laura, 24)

”Mä oon ehkä ollu vähän sitte semmonen, että mä oon tehny aina kaikki asiat just toisella tavalla kun kaikki muut, -- että mä oon aina ollu vähän sitte sillee -- vähän enemmän sitte semmonen hulivili ja muuta että. -- Mä oon sitte ite aina välillä näyttäny, että että ei se, ei se elämä niin helppoo välttämättä oo, et meiän perheessäkään. Että tota niin on ollu sitte kaikenmaailman ongelmia ja muita välillä, että siis semmosia erilaisia asioita kun muut, että tietenki ihmiset on erilaisia, niin mä oon tuonu sitte vähän väriä vaan siihen meiän perheeseen enemmän.” (Harri, 25)

Kahden opiskelijan mielestä oman vaikutuksen analysoiminen koko perheen toiminnan kannalta oli vaikeaa, koska ei ollut tullut aiemmin pohtineeksi asioita siitä näkökulmasta. He eivät osanneet eritellä omaa vaikutustaan perheeseen.

6.3 Matka kohti aikuisuutta

6.3.1 Päätöksenteko perheessä ja oma rooli siinä

Kaikkien opiskelijoiden mielestä mahdollisuudet osallistua perheen päätöksentekoon ovat lisääntyneet oman kasvamisen myötä. Lapsuudessa vanhemmat viime kädessä päättivät perheen asioista, usein päätökset tulivat *”ylempää käsin”*. Nuoruusiässä kaikki kertoivat saaneensa osallistua päätöksentekoon tasavertaisina.

Päätöksiä on tehty perheissä demokraattisella tavalla: jokainen on saanut sanoa oman mielipiteensä, kaikkia on kuultu. Sen jälkeen on yhdessä keskustelemalla mietitty asian hyviä ja huonoja puolia. Jos on ollut kovin eriäviä mielipiteitä, keskustelua on saatettu käydä *”puoliksi riitelemällä”*, mutta aina on lopulta päästy kompromissiin.

”Niissä on haettu vähän kompromisseja, ja välillä on puolin ja toisin jouduttu joustamaan, että on päästy yhteisymmärrykseen.” (Ilkka, 25)

Brodyn ja Mooren (1994) mukaan tasavertainen vuorovaikutus perheen päätöksentekotilanteissa on hyödyllistä itsenäistyvän nuoren kannalta. Keskustelu vanhempien kanssa auttaa nuorta ymmärtämään heidän näkemyksiään ja niiden arvosidonnaisia perusteita.

Joidenkin opiskelijoiden mukaan eri perheenjäsenten mielipiteiden painoarvo ei jokaisessa päätöstilanteessa ole samanlainen, vaan riippuu asiasta, mihin kenenkin mielipide vaikuttaa. Se, kenelle käsiteltävä asia on tärkein tai henkilökohtaisin, vaikuttaa omalla näkemyksellään eniten päätöksen syntyyn.

”Kai sillä tavalla joka asiassa kuitenkin joku on se, kenelle se on niinku henkilökohtaasempi, niin kai se sit jotenki niinku sitä sitte kuitenkin, tai ehkä se on niin, että sitte se, jolle se on niinku enemmän semmonen tärkeä asia, niin siitä sitte vaan niinku yritetään sen kanssa sitte niinku, jotenki johdattaa sitä, että no, mitä mieltä sä niinku oot oikeesti ja niinku et tekemään jo päätös sitte.” (Saara, 22)

Eräs opiskelija kertoo, että heidän perheessään äidin mielipide on ollut keskeinen päätöksissä, äidin kanssa on yleensä neuvoteltu asioista. Tämä heijastaa hänen aiemmin mainitsemaansa äidin keskeistä roolia ja voimakasta asemaa perheessä.

Jokaisella opiskelijalla on ollut hieman erilainen rooli päätöksentekotilanteissa. Harri on kertonut oman mielipiteensä perheen yhteisistä asioista, mutta ei ole jaksanut sitä kovin aktiivisesti puolustaa. Hän on tyytynyt helposti siihen, mitä muut perheenjäsenet ovat päättäneet. Kuitenkin itseään koskevilla asioilla hän on joutunut pitämään halunsa lopullisen päätöksen itsensä. Lapsena kuitenkin vanhemmat ovat omalla ohjauksellaan huomaamattomasti vaikuttaneet paljonkin päätöksen syntyyn.

Suvi on usein ollut uusien asioiden edessä epäileväinen ja suhtautunut kielteisesti, mutta myöntynyt, jos asia on harkinnan ja pohtimisen jälkeen osoittautunut hyväksi.

Saara on halunnut tukea toisia päätöksenteossa. Hän itse myös kysyy perheenjäsenten mielipidettä omia ratkaisuja tehdessään.

Laura on antanut periksi omasta mielipiteestään, jos on keskustelun kuluessa huomannut toisen osapuolen kannan olevan parempi. Hän kertoo monta kertaa huomanneensa, että vanhempien elämäkokemuksesta on hyötyä päätöksentekotilanteissa, vaikka onkin itse ollut aluksi eri mieltä heidän kanssaan.

Kaksi muuta opiskelijaa eivät osanneet tarkemmin luonnehtia omaa rooliaan päätöksentekotilanteissa. He kertovat vain olleensa tasavertaisina mukana päätöksenteossa ja saaneensa hyvin oman mielipiteensä esille.

6.3.2 Ristiriitatilanteet

Nuoruusiässä ristiriidat vanhempien kanssa ovat tulleet pääasiassa jokapäiväisistä ja hyvin tavanomaisista asioista. Niiden aiheita ovat olleet menemisajat, kotiintuloajat, kotityöt, koulunkäynti sekä rahankäyttö. Nämä ovat myös aiempien tutkimusten (esim. Barber 1994; Niemi, 1988, 103; Smetana 1989, 1063; Steinberg 1990, 269) mukaan tyypillisimpiä ristiriitojen aiheita.

Barberin (1994) mukaan erimielisyyksiä nuoren ja vanhempien välillä tulee harvoin tärkeistä asioista (esimerkiksi päihteiden käytöstä ja seurustelusta). Tämä tulee ilmi myös opiskelijoiden näkemyksissä.

”En mä kyllä keksi mitään semmosta oikeesti mitään isoa riitaa, et mikä ois niinku oikeesti tosiaan niinku oleellinen asia.” (Saara, 22)

Muutamalla opiskelijalla murrosikä oli ollut melko rauhallinen, eikä sen vuoksi ristiriitoja vanhempien kanssa ollut kovinkaan paljon. Ristiriitatilanteiden vähäisyys liittyy myös perheen ilmapiiriin: lämmin ja kannustava ilmapiiri vähentää ristiriitatilanteita (Rueter & Conger 1995). Lisäksi avoin kommunikaatio vanhempien kanssa vähentää konfliktien määrää ja auttaa suhtautumaan erimielisyyksiin myönteisemmällä tavalla (Jackson ym. 1998, 320-321).

Monet opiskelijat kertoivat ristiriitoja tulleen enemmän äidin kuin isän kanssa. Ristiriidat ovat myös luonteeltaan erilaisia äidin kuin isän kanssa: äidin kanssa tulee helposti ”kränää”, isän kanssa taas ei oikeastaan riidellä, on vain ”semmosta sananvääntöä”. Tämä johtuu vanhempien erilaisista persoonista ja roolista perheessä.

”Isä nyt on tietysti vähän semmonen jurompi ja jörömpi, -- mutta tota niin sekin on aina hirveen niinku asiallinen ja semmonen, että ei se, itse asiassa se ei ikinä niinku suutu oikeestaan, että se on semmonen, et se pitää asiat omana tietonaan, vaikka sitä joku ärsyttäskin ehkä, se siitä sitte mainitsee vaan joskus, että vois ehkä jotenki muutenki toimia tai muuta semmosta vastaavaa. Äiti on sitte enemmän semmonen päälleikävä, että se haluaa hoitaa ja puhua asioista sillee heti, ja ja että jos joku ärsyttää sitä esimerkiks mussa, niin kyllä se heti sitten tulee siitä puhumaan, ja niin pois päin.” (Harri, 25)

Nollerin ja Callanin (1991, 46) mukaan ristiriitojen suurempi määrä äidin kanssa johtuu siitä, että vuorovaikutus äidin ja nuoren välillä on useammin toistuvaa ja merkityksellisempää kuin isän kanssa. Taustalla ovat siis nuoren laadultaan erilaiset suhteet vanhempiin.

Useissa perheissä ristiriidat nuoren ja vanhempien välillä on ratkaistu niin, että äänenkorottamisen ja ”rähisemisen” jälkeen on keskusteltu asiasta ja perustelujen kautta päästy yhteiseen kompromissiin. Jotkut opiskelijat mainitsevat ratkaisukeinona riidan sopimisen ja anteeksipyyttämisen. Eräs opiskelija toteaa, että ristiriidat ovat ”yleensä keskustelemalla menny ja pienellä mökötyksellä ohite sitte”. Toisen opiskelijan mielestä tavallisia ristiriitatilanteita ei varsinaisesti sovita tai ratkaista, vaan ne ovat yleensä menneet ohi itsestään, ”se vaan sit niinku raukee, -- se vaan sitte niinku jotenki tapahtuu siinä käytökses”.

Opiskelijoiden omat roolit ja toiminnot ristiriitatilanteissa vaihtelivat aktiivisemmista passiivisempiin. Jotkut ovat puolustaneet omaa mielipidettään aktiivisesti mahdollisimman pitkälle. Eräs taas on osoittanut tyytymättömyytensä kylmyydellä ja puhumattomuudella ja pyrkinyt lähtemään tilanteista pois tekemään muita asioita. Toinen ei olisi halunnut riidellä ollenkaan, vaan toimia tilanteissa sovittelijana.

Joidenkin opiskelijoiden mielestä ristiriitatilanteet ovat tuntuneet ärsyttäviltä. Toiset taas ovat kokeneet jonkinlaista eriarvoisuutta kavereihinsa nähden, koska eivät itse saa tehdä samoin kuin he. Eräs opiskelija on kokenut ristiriitatilanteet turhauttavina, koska ne toistuvat aina samankaltaisina.

”Kun ne on semmosia, et ne tuloo aina niinku jostain samasta asiasta kuitenkin, et semmonen on just vähän semmost turhauttavaa, et ku tietää, et niistä asioist on niinku puhuttu niin, niinku niin tosi monta kertaa, ja et kun sen niinku tietää kuitenkin, et et ei ne sillä tavalla ne mielipiteet muutu, tai ei semmoset toiminnot muutu, kun ei ihmiset muutu niin nopeasti ja niinku näin.” (Saara, 22)

Kenellekään ei kuitenkaan ole jäänyt ristiriidoista katkeruutta tai loukkaantumista. Niistä on päästy melko nopeasti aina yli.

Opiskelijat pitävät erimielisyyksiä vanhempien kanssa murrosikään ja kehitykseen kuuluvana asiana. Eräänkin opiskelijan mielestä on normaalia, *”et sitä ei aina välttämättä eri sukupolvet oo kaikesta samaa mieltä”*. Oma kasvaminen ja kehittyminen on puolestaan vaikuttanut siihen, millä tavalla ristiriitatilanteisiin suhtaututaan.

”Kyllä se nyt sitte, kun hieman tulee tämmöstä järkeä päähän, eikä enää anna murrosikäisyyden sumentaa itseään, niin sitte tuota pystyy jo sillä tavalla näkemään myös sen toisen osapuolen ja tietämään, että aina ei ite oo oikeassa.” (Taneli, 24)

6.3.3 Itsenäistymisen tavat

Opiskelijoiden kuvauksissa omasta itsenäistymisestään on havaittavissa kaksi erilaista itsenäistymisen mallia. Kaksi opiskelijaa kuvaa itsenäistymistään pienin askelin edenneenä tasaisena prosessina, jonka huipentumana oli muutto pois kotoa opiskelujen alkaessa. Heillä itsenäistyminen alkoi jo melko nuorena, kun vähitellen oppi kantamaan vastuuta itsestään ja omista valinnoistaan.

"Mä olin jo kymmenen vanhana partioleireillä, kymmenenki päivää saatoin olla pois kotoo jossain Lapissa ja huolehdin yksin omista tavaroistani ja omista asioistani, että tota et kyl mä oon vähä niinku myös kasvanu sillee jo nuorempana huolehtiin, huolehtiin omista asioistani enemmän." (Ilkka, 25)

"Kotonaki, kun annetaan just tavallaan vastuuta jostain tehtävistä. -- Ja sit saa tehdä just ite valintoja, sitte tavallaan siitähän se alkaa, että annetaan vähän hieman enemmän tilaa niinku." (Taneli, 24)

Muut opiskelijat näkevät myös itsenäistymisensä prosessina, mutta mainitsevat jonkun selkeän merkkipaalun, joka on vaikuttanut omaan itsenäistymiseen ja edistänyt sitä. Harrille tällainen kokemus oli vaihto-oppilasvuosi lukioaikana.

"Lukion ekan vuoden jälkeen mä lähin sinne vaihto-oppilaaks, niin siinä pääs sillee niinku ehkä omasta perheestä irti. -- Sen jälkeen kun mä tulin sieltä tota niin vaihto-oppilaana tai sieltä pois, niin tota sillon just rupes ärsyttään hirveesti kaikki, ja ois halunnu tehdä ite ja olla olla paljo itsenäisempi ja riippumattomampi vanhemmista." (Harri, 25)

Lauralle ja Saaralle tärkeä merkkipaalu itsenäistymiskehityksessä oli muutto pois kotoa. Se oli *"tosi suuri juttu"* ja *"yhden ajanjakson semmonen loppu"*. Kotoa muuttaminen auttoi saamaan etäisyyttä perheeseen. Myös omista asioista huolehtimaan oppiminen edisti itsenäistymistä.

Suvin itsenäistymisessä tärkein vaihe tapahtui vasta pari vuotta kotoa pois muuttamisen ja opiskelujen aloittamisen jälkeen, kun oma elämä alkoi kunnolla hahmottua ja rakentua opiskelupaikkakunnalla.

"Henkinen napanuora kottiin säily aika pitkänki aikaa, vaikka minä muutinkin sieltä pois. -- Minä olin niin semmonen kotityttö ollu aina ja aina perheen kans tekemisissä. Ja sitte kun joutu eroon tavallaan, ja ei ollu vielä niinku, eihän se hetkessä rakennu se uus elämäntilanne, vaan kaikki täällä oli uutta ja opiskelu oli uutta ja koko paikkakunta oli uusi ja ihmiset oli vieraita ja tavallaan semmonen kaipaus siihen vanhaan ja tuttuun ja turvalliseen oli. Mutta sitten ku alko tottua, että minkälaista elämä on täällä ja ku oli alkanu rakentumaan semmosta niin sanotusti omaa elämää täällä niin, mihin kuulu jo tuttuja ihmisiä, ystäviä ja opiskeluki alko niinkun sillä tavalla tuntua semmoselta omalta alalta ja oikealta paikalta. Ja lähinnä just se, että oma elämä alko hahmottummaan ja rakentummaan täällä." (Suvi, 23)

Suvin itsenäistymiseen vaikutti keskeisellä tavalla myös seurustelun aloittaminen ja yhteisen elämän rakentaminen poikaystävän kanssa.

Suhtautuminen kotoa muuttamiseen. Kaksi opiskelijaa kertoi odottaneensa sitä, että pääsee muuttamaan pois kotoa. He olivat olleet valmiita siihen jo jonkin aikaa ennen kuin se käytännössä tapahtui. Kotoa muuttaminen oli ollut heille helpotta-

vaa, koska he kokivat, etteivät pysty siellä olemaan niin itsenäisiä kuin haluaisivat.

”Sit kun tuli sieltä [vaihto-oppilasvuoden päätyttyä] takasin, niin oli enää hirveen vaikeeta joutua semmoseen kovaan holhoukseen, niinku meiän äiti on aika kova holhoomaan, niin semmosen niinku alle. Et sitte just mieluummin ois hoitanu omat asiat niinku ite näkee ne ja niin pois päin, mutta tietenki se, että asuu kotona, niin siihen silloin ei voi olla menemättä niinku ristiin vanhempien käsitysten kanssa.” (Harri, 25)

”Ku kuitenkin tunti silloin olevansa silleen aikuinen ja silleen et pysty ottamaan vastuuta, niin sitä sit halus kanssa vähän irtaantuu siitä kodista ja saada sellasta omaa elämää ehkä enemmän.” (Laura, 24)

Muilla ei ollut kiire muuttaa pois kotoa, koska he tunsivat saavansa itsenäistystä riittävästi sielläkin.

Opiskelijoiden kuvauksissa omasta itsenäistymisestään tulee esille sukupuoleen liittyvä piirre: miesopiskelijat ovat kokeneet muuton pois kotoa itsenäistymisen viimeiseksi vaiheeksi, naisopiskelijoille se taas on ollut itsenäistymisprosessin alku- tai keskivaiheessa oleva tapahtuma. Tähän saattaa vaikuttaa se, että miesopiskelijat olivat olleet lukion jälkeen joko varusmiespalveluksessa tai töissä kotipaikkakunnalla. Naisopiskelijat puolestaan olivat tulleet yliopistoon suoraan lukiosta.

6.3.4 Taloudellinen riippuvuus vanhemmista

Kaikki opiskelijat ovat kokeneet olevansa opiskeluaikana taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan ainakin jossain määrin. Erityisesti opintojen alkuvaihe oli monelle sellaista aikaa, jolloin taloudellinen side vanhempiin oli melko kiinteä. Ensimmäisenä opiskeluvuonna ei saanut vielä täyttä opintotukea, ja kuitenkin oli tehtävä monenlaisia oman elämän aloittamiseen liittyviä alkuinvestointeja (esimerkiksi huonekalut ja astiat). Useimmat opiskelijat sanoivat edelleen tarvitsevansa silloin tällöin vanhempien taloudellista avustusta.

Useimmat opiskelijat kokevat rahan pyytämisen vanhemmilta negatiivisena tai kiusallisena, se ”hävettää”, ”ärsyttää” tai on itselle ”koetinkivi”. Eräs opiskelija sanookin, että ”nöyrästi pyytää” rahaa, ”kiva ei oo pyytää” sitä. Ainoastaan yksi opiskelija toteaa, että ”ei se nyt mun mielestä niin kiusallista oo”.

Monet opiskelijoista haluavat tulla mahdollisimman pitkälle omillaan toimeen, taloudellista apua pyydetään vanhemmilta vasta todelliseen tarpeeseen. Eräs heistä perustelee: *"Kyllä mulla on ainaki semmonen vapaudenhalu aina ollu, että en mä halua olla sillee kotoo riippuvainen."*

Suurimman osan mielestä taloudellinen riippuvuus vanhemmista on jollakin tavalla ollut omaa itsenäistymistä rajoittavaa. Taloudellinen side vanhempiin on hidastanut heidän irrottautumistaan kotoa.

"Kyllähän se ehkä niinku rajotti sitä itsenäistymistä sit, et kun joutu aina käymään melkein kotona sen takia, et sielt sai sitä rahaa, tai joutu soittaaan kotiin ja pyytään äitiltä, et laita muutama satanen tilille, et rahat taas loppu." (Laura, 24)

"Se tuntuu ärsyttävältä, että sitte, sitte sä oot ihan omillas, kun sun sun ei tarte muilta pyytää apua." (Harri, 25)

"Ehkä senki takia musta tuntuu siltä, et en mä oo itsenäistyny, et kuitenkin oon sit sillä tavalla... [taloudellisesti riippuvainen]" (Saara, 22)

Kaksi opiskelijaa on kuitenkin sitä mieltä, ettei taloudellisen avun pyytäminen ja saaminen kotoa ole rajoittanut heidän itsenäistymistään. Toinen heistä näkee asian pikemminkin päinvastaisena: *"Antaa ehkä oikeestaan vapautta siihen itsenäistymiseen, kun tietää kumminki, että on tukea niinku siellä taustalla."*

Vanhempien suhtautuminen taloudellisen avun antamiseen vaikuttaa osaltaan siihen, koetaanko rahan saaminen itsenäistymistä rajoittavana vai ei. Eräs opiskelija kertoo, että ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen hän ei kokenut vanhempien taloudellista apua itsenäistymistään rajoittavana, koska *"vaikka äiti antoki rahaa, niin ei se kuitenkaan tehny siitä silleen numeroa"*.

Muutammat opiskelijat ajattelevat vanhempien kokevan moraaliseksi velvollisuudekseen auttaa taloudellisesti opiskelevaa lastaan.

"Oon kumminki niitten lapsi, niin kellekä muulle ne lähettäs sitä rahaa, niinku ensimmäisenä minulle vai jolleki ihan täystuntemattomalle." (Taneli, 24)

"Kaisaki [isosisko] on saanu aikoinaan avustusta, ja ja tota vanhemmatki silleen pyrkii oleen tasapuolisia, et miksen mäkin sitte vois saada avustusta." (Ilkka, 25)

Tästä huolimatta taloudellisen avun saaminen saattaa tuntua ristiriitaiselta. Siksi eräs opiskelija on miettinyt mahdollisuutta maksaa vanhemmilta saamiaan rahoja myöhemmin takaisin.

”Kyllä minä ite oon ajatellu, että sitte kun minä pääsen ansiotyöhön niin minä voisin niinku maksaa takasinki jonkun verran, kuitenkin on aika paljo vanhemmilta saanu opiskeluaikana rahhaa. Se on sitte taas eri asia, että ottaako ne sitä vastaan ennää siinä vaiheessa.” (Suvi, 23)

6.3.5 Suhteiden muuttuminen muihin perheenjäseniin itsenäistymisen myötä

Kaikki opiskelijat olivat sitä mieltä, että suhteet vanhempiin ovat muuttuneet oman itsenäistymisen myötä kypsemmiksi ja tasavertaisemmiksi (ks. Grotevant & Cooper 1986, 83-84; Hurrelmann 1989, 15; Steinberg 1990, 265; Youniss & Smollar 1985, 74). Vanhemmat kohtelevat nykyään eri tavalla kuin nuorempana, ja heidän kanssaan on helpompi olla tekemisissä kuin murrosiässä. Opiskelijat kokiivatkin suhteiden parantuneen nuoruusiän jälkeen.

”Nyt itekin on aikuinen, -- niin niin ei nyt enää ihan semmosta, periaatteessa kohdella niinku jotain tosissaan murrosikästä tai lasta niinku, että ihan joka asiassa enää ohjata tai sun muuta, että jos teen jotain, niin teen jotain ja sillä siisti.” (Taneli, 24)

”Nyt vanhempana niin on sitte ehkä ollu helpompi just niinku vanhempienki kanssa olla, kun ei oo enää semmosta tavallaan murrosiän etäisyydenhakuu tai semmosta, et tavallaan niinku uudestaan ehkä lähentyny vanhempiin.” (Ilkka, 25)

Etäisyys on vaikuttanut opiskelijoiden ja vanhempien suhteisiin. Se on muuttanut suhteen laatua: enää ei olla päivittäin tekemisissä, mutta siitä huolimatta kuitenkin läheisiä. Opiskelijat näkivät tällaisen etäisyyden suhteessa myönteisenä asiana, koska se antaa itselle vapauden päättää omista asioista.

”Nykyään niin me ollaan edelleen läheisiä, mutta meiän elämät on kuitenkin toisaalla. -- Ei olla enää niin jokatäpäiväsesti tärkeitä.” (Suvi, 23)

”Kun on päässy irti kotoo, niin tota ei tartte ihan kaikkee kertoa vanhemmille, ja voi justiisa päättää ite omista asioista ja sillee, että että ne ymmärtää sen, että mulla on niinku sillee oma elämä ja oma vastuu elämästä, että niitten ei tartte sillee enää huolehtia.” (Harri, 25)

”Se ehkä on sit parantanu välejä muutenki, et on saanu semmosta etäisyyttä, -- että niitä näkee niin harvoin, ja oikeestaan me sit saahan tai minä saan päättää siitä, että milloinka niit näkee, että mennäänkö kuukauden välein vai viikon välein vai kahen kuukauden välein käymään, että sit saa just mennä silloin kun haluaa.” (Laura, 24)

Yhden opiskelijan mielestä etäisyys on lähentänyt suhteita vanhempiin uudella tavalla. Se on auttanut häntä ymmärtämään vanhempiaan enemmän.

”Mun mielestä se [etäisyys] kuitenkin sillä tavalla lähentää, et ku jotenki pystyy itte ymmärtään niinku enemmän sitte niinku vanhempiaki et, tai jotenki niinku tajuaa sen, niinku niitten lähtökohdat ja semmosen, no taustanki ja semmosen niinku, et enemmän, et osaa niinku ottaa semmosia asioita huomioon, mitä ei niinku joskus pienenä niinku ees tajunnu niinku muutenkaan.” (Saara, 22)

Muutamien opiskelijoiden mielestä itsenäistyminen ja etäisyys vanhempiin ovat vähentäneet ristiriitatilanteita heidän kanssaan. Nykyään ei enää kiistellä asioista, vaan vuorovaikutus on *”enemmän sellasta niinku normaalia keskustelua ja muuta”*. Kotoa muuttamisen jälkeen suhde vanhempiin ei enää ole niin intensiivinen kuin aiemmin, ja myös kontaktien määrä vähenee. Siksi ristiriitoja syntyy vähemmän kuin aikaisemmin. (Ambert 1997, 62; Aquilino 1997, 12.) Yksi opiskelija tosin tunnustaa, että hänellä on vieläkin joskus vanhempien kanssa *”tyhmää murrosikäistä kapinointia”*.

Itsenäistyminen on muuttanut opiskelijoiden omaa suhtautumista vanhempiin. Itsenäistymisen myötä on pystynyt irrottautumaan heistä sekä katselemaan heitä kauempaa, eri näkökulmasta kuin aiemmin.

”Tavallaan voi kattoo sit vähä eri vinkkelistä niinku sitten niitä omia vanhempia, että ettei ei nää sillä tavalla niin, ettei sillä tavalla oo niin ehdotonta se totuus, mikä niiltä tuloo, tai niinku et voi sillä tavalla vähä punnita niinku, ettei sitä oo niin sillä tavalla niin kiinni niinku niis kuitenkaa enää.” (Saara, 22)

Myös suhtautuminen vanhempien neuvoihin on muuttunut. Ne eivät enää loukkaa niin kuin aiemmin. Nykyään pystyy jo ymmärtämään, minkä vuoksi vanhemmat neuvovat, ja itsellä on mahdollisuus päättää, toimiiko neuvojen mukaan vai ei. Preto (1989, 262) huomauttaakin, että itsenäistyminen ei tarkoita emotionaalisten siteiden katkaisemista vanhempiin, vaan psykologista riippumattomuutta vanhemmista ja sitä, että pystyy itse tekemään omaa elämäänsä koskevat päätökset.

Oma itsenäistyminen on tuonut opiskelijoita tasavertaisemmiksi vanhempiensa kanssa. Yhteiset kokemukset aikuisena elämisestä sekä siihen liittyvistä ongelmista ovat auttaneet ymmärtämään ja kunnioittamaan vanhempia enemmän.

”Se on niinku just sitä, että tajuaa vaan semmosia asioita, jotka kuuluu niinku aikuisen elämään. -- Et tuota kuitenkin et on semmosia samoja ongelmia ja semmosia, et tuota et sillä tavalla niinku ymmärtääki enemmän.” (Saara, 22)

”Oikeestaan sitä vaan kunnioittaa enemmän, että kumminki ne on niinku lähes kasvattanu meität kaikki kolme jo tavallaan aikuisiks, niin siinä on älytön työ. Ja samalla ovat sitte omakotitalon niinku rakentaneet ja käyneet töissä.” (Taneli, 24)

Myös Ambert (1997, 62-63), Aquilino (1997) sekä Thornton ja Orbuch (1995) ovat havainneet saman. Heidän mukaansa nuoren alkaessa vanhempiensa tavoin kokea aikuisuuteen liittyviä rooleja molemminpuolinen ymmärrys ja kunnioitus heidän välillään on helpompaa.

Oman itsenäistymisen myötä myös suhteet sisaruksiin ovat jonkin verran muuttuneet. Erään opiskelijan mielestä suhteet sisaruksiin ovat nyt ”*paljon asiallisemmat*” kuin nuorempana, ja käyttäytyminen sisarusten kesken on muuttunut ”*aikuisemmaksi*” ja ”*virallisemmaksi*”: enää ei aleta solvata toista tai sanota mitä tahansa niin kuin aiemmin saattoi tehdä.

Suhteet nuorempiin sisaruksiin ovat joidenkin opiskelijoiden mielestä parantuneet, koska nyt vanhempana ikäero ei tunnu niin suurelta kuin ennen ja on enemmän ”*yhteisiä juttuja*” heidän kanssaan. Vanhempien sisarusten kanssa yhteydenpito yleensä vähenee ja ollaan vähemmän tekemisissä kuin aiemmin molempien muuttettua pois kotoa. Erään opiskelijan mielestä tämä ei ole kuitenkaan vaikuttanut suhteen laatuun; he ovat edelleen toisilleen läheisiä.

”Edelleen on niinku semmonen kiintee ja lämmin suhde, että et niinku edelleen ollaan, ollaan kyllä ihan, ihan tosi läheisissä väleissä, ja edelleen voidaan keskustella ihan mistä tahansa asioista, eikä oo niinku missään vaiheessa tapahtunu semmosta niinku vieraantumista, vaikka nähdäänki enemmän niinku harvoin nykyään. -- Mut kuitenkin aina kun näkee, niin tuntuu, että ei se aika niinku välissä haittaa mitään, että et tavallaan vaan niinku jatkaa just siitä, mihin on jääny.” (Ilkka, 25)

6.3.6 Oman roolin muuttuminen perheessä itsenäistymisen myötä

Suurin osa opiskelijoista oli sitä mieltä, että oma rooli perheessä ei ole juurikaan muuttunut nuoruusiässä ja sen jälkeen. Joidenkin mukaan omalla roolilla perheessä ei ole edes niin paljon merkitystä nykyään, koska on jo irrottautunut perheestä ja elää nykyään omaa elämää.

Saara kokee, että hänellä on nyt perheessä kaksikin roolia: toinen, joka on sama kuin lapsuudessa ja toinen, uudempi, opiskelijan rooli. Hän ei näe tällaista *"kaksoiselämää"* mitenkään ristiriitaisena, vaan hänen mielestään on *"positiivinen asia"* ja *"rikkautta"*, että on *"kaksi maailmaa"*.

"Tavallaan on ehkä niinku kaksikin roolia, et on niinku sitte se semmonen, mikä tulee sit jostain lapsuudesta ja siitä, kun on asunu aina siinä ja ollu kotona ja näin. Mut sitte on niinku sillä tavalla toinen rooli, että et tuota mikä on mun mielestä se semmonen aikuisempi, et tuota, no semmonen, että mul on kuitenkin sitte tavallaan niinku kaks elämää, -- tavallaan kaks semmost maailmaa, mis voi niinku elää, et on tää Jyväskylä ja opiskeluympäristöt ja no kaverit, mikä nyt on aika oleellinen osa ja kaikki semmoset omat jutut enemmänki, ja sitte taas, ja sitte niin ehkä sitte kotonaki siis se rooli, mikä multa tulee niinku täältä päin." (Saara, 22)

Laura, joka nuorempana koki keskimmäisenä lapsena olemisen *"keskimmäisen kärsijän"* ja väliinpuotoajan roolina, jossa on vaikea saada muiden perheenjäsenten arvostusta, näkee roolinsa muuttuneen. Hän on itse tietoisesti toiminut saadakseen oman roolinsa perheessä toisenlaiseksi.

"Mäkin oon kuitenkin, -- aika paljon tehny sen eteen, -- et sais sitä niinku enemmän arvostusta ja muuta. Ja kuitenkin niin opiskelun myötä ja muuta mä oon päässy semmosen näyttämään, että voi olla jotakin ja saa aikaseks jotakin." (Laura, 24)

6.3.7 Elämän tärkeät valinnat ja sitoutuminen niihin

Identiteetti muodostuu erilaisten nuoruusiässä tehtävien päätösten kautta. Ne koskevat esimerkiksi opiskelupaikan ja seurustelukumppanin valintaa. (Noller & Callan 1991, 10.) Tutkimuksessa haastatelluista opiskelijoista kaikki ovat tehneet koulutusta koskevat valinnat, sitoutuneet niihin ja pitävät niitä hyvinä valintoina. Kuitenkin suurimmalle osalle tuleva työpaikka ja työmahdollisuudet ovat vielä jonkin verran epäselviä, vaikka oma ala onkin valittu. Puolet opiskelijoista on sitoutunut parisuhteeseen, kaksi on kihloissa ja yksi naimisissa. Tärkeitä elämän suun-

taan vaikuttavia päätöksiä on siis tehty, mutta melkein kaikki opiskelijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että kaikki on tulevaisuudessa mahdollista: *”eihän sitä voi tietää, mihinkä elämä paiskoo, että mitä sitä tapahtuu”*.

Edessä olevat tärkeät valinnat koskevat opiskelijoiden mielestä avioliiton solmimista, perheen perustamista, muita ihmissuhteita, työpaikkaa ja tulevaa asuinpaikkakuntaa. Jotkut ajattelevat myös alanvaihdon olevan tulevaisuudessa mahdollinen: vaikka oma ala tällä hetkellä kiinnostaakin ja tuntuu oikealta valinnalta, voi alan vaihto tulla ajankohtaiseksi jossain vaiheessa elämää.

Tarkasteltaessa näitä opiskelijoiden tekemiä valintoja identiteetin kehityksen näkökulmasta näyttää siltä, että he olisivat käyneet läpi selvittelyvaiheen ja saavuttaneet työskennellyn identiteetin (Marcia 1980, 161-162). Erilaisia valinnanmahdollisuuksia esimerkiksi koulutuksen osalta on käsitelty, valinnat tehty itsenäisesti ja sitouduttu niihin. Opiskelijat ovat kuitenkin tietoisia siitä, että oma identiteetti ei koskaan tule valmiiksi, vaan koko elämä on identiteetin työstämistä (vrt. Marcia 1980, 160). Waterman (1982, 343) huomauttaakin, että työskennelty identiteettiäkään ei ole välttämättä lopullinen tai pysyvä. Aiemmin tehdyt ratkaisut saattavat jossain vaiheessa osoittautua epätydyttäväiksi, ja silloin identiteetin muodostamisen prosessi jatkuu.

Opiskelijoiden tilanne vaikuttaa heidän elämänvaiheeseensa nähden hyvin tavalliselta ja normaalilta: tähän mennessä ajankohtaisiksi tulleet valinnat on eri vaihtoehtojen punnitsemisen jälkeen tehty ja niihin sitouduttu. Tulevaisuudessa olevat asiat ovat vielä avoimia, koska elämää ei suunnitella kovin pitkälle eteenpäin. Eräs opiskelija toteaaakin: *”En mä sillä tavalla mieti tulevaa, kauheen pitkälle ainakaan. -- Vähän niinku sillä lailla vuosi kerrallaan, ja päivä kerrallaan ensinnäkin.”*

6.3.8 Näkemykset aikuisuudesta

Opiskelijoiden mielestä aikuisuuteen kuuluvat vastuun ottaminen omasta elämästä ja omista teoista sekä se, että pystyy huolehtimaan omista asioistaan ja itsestään. Aikuinen on itsenäistynyt vanhemmistaan, ja saa täysin luottamusta heiltä. Aikuisuus näkyy myös suhteessa toisiin: se on vastuuntuntoa, muiden ottamista huomioon ja sitä, että pystyy säilyttämään luottamuksen muihin ihmisiin. Aikuisuuteen liittyvät lisäksi elämäkokemus, järkevä ja kypsä ajattelu sekä tulevaisuuden ajattelemisen, mutta ei kuitenkaan liian pitkälle. Se on myös henkistä kasvamista

ja sisäistä kehittyneisyyttä: elämänvarmuutta, elämänhallintaa, oman paikan löytämistä elämässä ja sitä, että on sinut itsensä ja maailman kanssa.

Joidenkin mielestä aikuisuuteen ei voi vetää mitään ikärajaa, vaan se riippuu henkilöstä ja on *”tyyppikohtanen kysymys”*. Eräs opiskelija tekee erottelun aikuisen ja *”kypsän aikuisen”* välille. Aikuinen on hänen mielestään tietyn ikäinen, 20-vuotias tai vanhempi. Kypsään aikuisuuteen puolestaan liittyy edellä mainittuja psyykkisiä ominaisuuksia, eikä se ole yhteydessä ikään.

Opiskelijat painottavat aikuisuuden määrittelyssä psyykkistä kehitystä, henkistä kasvua ja sisäistä tunnetta aikuisuudesta, eivät niinkään aikuisuuden ulkoisia tunnusmerkkejä. Hendry (1989) toteaaakin, että nykyään ei enää ole olemassa selviä symbolisia aikuisuuden siirtymäriittejä.

Koska opiskelijoiden mielestä aikuisuuteen ei juurikaan liity ulkoisia tunnusmerkkejä, sitä on vaikea saavuttaa. Aikuisuuden raja tuntuu siirtyvän eteenpäin aina kun on itse saavuttamassa sen.

”Mitä pitemmälle kasvaa, niin sitä vähemmän se enää siltä tuntuu, -- en koe olevani vieläkään aikuinen, vaikka varmasti niinku lasten ja äitin ja isäni mielestä oon sillä lailla, mutta että ei sitä ite jotenki ymmärrä, että on aikuinen. -- Ei se tuu se tunne aikuisuudesta varmaan ikinä. En mä tiä, voihan se tietysti jossain vaiheessa, kun oikeen tuolla menee tyytyväisenä vanhana pappana, niin ehkä sitten voi tuntua aikuiselta.” (Harri, 25)

”Ei sitä semmosta enää niinku enää, ei oo niinku sillä tavalla semmosta jostain virstanpylvästä, et niinku millon olis niinku jonkun käsityksen mukaan aikuinen, et tuota, tai niinku mulla ittellä ei oo enää semmosta. -- Niinku sillä tavalla ei oo mitään semmosta, mitään niinku muutosta tapahdu, -- nyt sen niinku sillä tavalla tietää, että et enää ei oo niinku semmosta, ulkoista semmosta tapahtumaa, mikä vois niinku näyttää siltä, että on niinku aikuistunu.” (Saara, 22)

Toisaalta tietoisuus omasta jatkuvasta kasvusta ja kehityksestäkin on aikuisuutta:

”Se täytyy olla sit niinku sisäistä ja niinku sillä tavalla, sen niinku jotenki enemmän just tiedostaa, että sitä voi niinku koko aika, se niinku koko ajan kehittyä ja ja ja menöö eteenpäin.” (Saara, 22)

Eräs opiskelija näkeekin aikuistumisen jatkuvana prosessina, johon vaikuttaa keskeisellä tavalla elämäkokemuksen lisääntyminen: *”Se elämäkokemus ja sellainen tuo sitä aikuisuutta sitte aina enemmän ja enemmän, niinku aikuisuuden eri asteille.”* Hän epäilee, ettei aikuistumisprosessi ole *”loppujen lopuks ikinä valmis”*.

Kuitenkin hän näkee aikuisuuden myös sisäisenä kokemuksena: *"Ihminen on niin aikuinen kun tuntee olevansa."*

Yksi opiskelija on löytänyt miesten maailmasta yhden aikuistumisen virstanpylvään. Hänen mielestään *"jonkun verran pitää paikkansa, kun sanotaan, että pojista tulee miehiä, kun ne käy armeijan"*.

Joidenkin opiskelijoiden mielestä aikuisuus ei ole joka suhteessa tavoiteltavaa, "liialliseen" aikuisuuteen sisältyy myös negatiivisia piirteitä. Heidän mielestään lapsenmielisyyden säilyttäminen on aikuisenakin tärkeää.

"Pitää semmosta pientä kumminki lastenmielisyyttä aina olla, että ei saa tavallaan tulla, mikskä sitä vois sanoo, semmoseks, jämähtää semmoseen niinku yliaikuisuuteen, että käyttäytyy koko ajan, -- sillä tavalla niinku, että jämähtää semmoseen tiettyyn malliin. Että pitää nyt aina kumminki suhtautua asioihin ja ilmiöihin semmosella pienellä mielenkiinnolla, ja aina pitää yrittää pitää hymyä suupielessä tai jotain muuta vastaavaa." (Taneli, 24)

"Semmosia lapsen ominaisuuksia niinku sais niinku kadottaa ikinä, et että ei tulis kyynisyyttä tai mitään semmosta, tai niinku ei sillä tavalla tulis semmosta rutinoitumista tai semmosta, -- semmosta kaavoittumista tai semmosta niinku, ehkä niinku enemmänki sit semmoses henkises mieles ku ulkoises mieles, -- niin että niinku en mä nyt vois iloita semmosesta pienistä asioista ja niinku lapset, tai et ei niinku kadottas semmosta tiettyä kosketusta niinku asioihin, et sitä vaan niinku, tai semmosta uteliaisuutta vaikka, tai no tavallaan semmost tietämättömyyttä, niinku semmosta ja spontaanuutta ja kaikkee semmosta." (Saara, 22)

Suurin osa opiskelijoista arvelee perheellään olevan samanlaisia ajatuksia aikuisuudesta ja siihen liittyvistä asioista kuin itsellä. Ainoastaan yksi opiskelija sanoo: *"Kyllä niillä voi olla muitakin ajatuksia."* Jotkut ajattelevat, että eivät koskaan tule vanhempien kanssa tasavertaisesti aikuisiksi.

"Niitten silmissä kumminki aina tulee olemaan niitten lapsi, josta ne kumminki jollain tavalla huolehtii ja kantaa huolta." (Taneli, 24)

"En mä niinku ikinä usko, et mä oon niitten kanssa niinku heiän mielestään silleen tasavertaisesti aikuinen, että ne menee kuitenkin sen yhen 30 vuotta aina eessä." (Laura, 24)

6.4 Perheen rooli nuoren aikuistumiskehityksessä

6.4.1 Perheen suhtautuminen itsenäistymiseen

Opiskelijoiden perheiden suhtautuminen heidän itsenäistymiseensä on ollut hyvin positiivista. Perheet ovat kannustaneet ja tukeneet heitä itsenäisempään elämään. Opiskelupaikan saaminen oli perheellekin myönteinen ja iloinen asia, ja sen myötä kotoa poismuuttaminen luonnollista: perheet pitivät sitä normaalina elämänvaiheena, joka tulee kaikille eteen jossain vaiheessa.

”Ne on kyllä jo ihan pienestä pitäen asti puhunu siitä, että sitten kun sä oot niin vanha, ja sitten kun sä muutat pois, että kyllä ne on sen tajunnu, että pitää päästää irti ja sillee.” (Harri, 25)

”Minun äiti on sanonu koko ajan ja se edelleenki sanoo niinku minulle ja minun pikkusiskolle, että teiän paikat on siellä ja teiän elämät on siellä ja meiän elämä on täällä, että tämmöstä tää on nytte, kun te ootte kasvanu isoiksi.” (Suvi, 23)

Pienellä paikkakunnalla asuville kotoa muuttaminen oli väistämätöntä, koska muuten ei olisi ollut mahdollisuuksia jatkaa opintoja. Perheetkin olivat olleet tästä tietoisia, joten opiskelijoiden kotoa muuttamiseen oli osattu jo etukäteen valmistautua.

”Jos aikoo niinku sit lähtee opiskelemaan niinku, niin sitä on oikeesti aika pakko muuttaa pois kotoa ja niinku, tuolta meiltä päin kun tuloo, niin niin et se tavallaan on semmonen, et sen niinku tiesi, et se on niinku sit jos saa opiskelupaikan, niinku jostain yliopistosta niinku, -- niin niin sit sen vaan niinku tiesi jo kuitenkin aika kauan, tai koko aika, et se sitte niinku täytyy muuttaa ja, tai et se on sitte aika väistämätön ja semmonen, -- et se on sitte niinku seuraus siitä.” (Saara, 22)

Ainoana vaikeana asiana perheelle itsenäistymiseen liittyen muutamat opiskelijat mainitsevat sen, että vanhemmilla on ollut *”haikeeta, kun lähtee taas yks pois”* sekä ikävä kotoa poismuuttamisen jälkeen.

Jotkut opiskelijat ovat huomanneet, että oman yksilöllisen kehitystehtävän lisäksi heidän itsenäistymisensä on kehitystehtävä myös koko perheelle.

”Kyllä se tietysti vaikutti koko perheeseen, että yks perheenjäsen ei enää asunu siellä.” (Suvi, 23)

”Tottakai seki on sitte niinku niille muillekin muutos eikä vaan mulle, vaikka sitä aina ajatteloo niin itsekeskeisesti asioita.” (Saara, 22)

Perheet näyttävät selvinneen tästä kehitystehtävästä hyvin, ilman mitään suu-
rempaa kriisiä. Itsenäistyvistä nuoresta on osattu päästää irti ja rohkaistu oman
elämän aloittamiseen. Eräs opiskelija tiivistää tämän osuvasti:

”Ei siinä ollu mitään ongelmaa vanhempien suhteen. -- Että mä oon hyvin
sillee päässy irti, ja on niinku oma elämä ja vastuun ottanu omista asioistani
hyvin, että ne on silleen tyytyväisiä siihen.” (Harri, 25)

Vanhemmat sisarukset olivat muuttaneet itse jo aiemmin pois kotoa, joten nuor-
emman sisaruksen kotoa muuttamisella ei ollut heille kovin suurta merkitystä. He
pitivät sitä tavallisena ja luonnollisena asiana.

”Se tapahtu ihan kaikessa normaaliudessaan, että se oli kaikille niinku nor-
maali asia.” (Harri, 25)

”Veli nyt ei sanonu mitään, et kun se oli aikasemmin muuttanu pois, niin sille
tietysti oli tavallaan yks hailee, että että että oonko mä siellä kotona vai en.”
(Laura, 24)

Nuoremmat sisarukset ovat kokeneet opiskelijoiden kotoamuuton jälkeen jonkin-
laista yksinäisyyttä: *”meni kaveri ja juttuseurat ja muut, jää tänne yksin äitin ja
isän kanssa”*. He joutuivat myös erilaiseen asemaan perheessä sen jälkeen, kun ei
ollut enää muita lapsia kotona. Erään opiskelijan pikkusisko oli kokenut ainoan
kotona asuvan lapsen roolin hieman *”tuskaisena”*, koska *”se sitte varmaan käy se
äitin huolehtivaisuus, niin kun se käy pelkästään siihen yhtein ihmiseen, niin se
on jo sitte vähän liikaa”*.

6.4.2 Perheen tuki aikuistuvalla nuorella

Kaikki opiskelijat ovat mielestään saaneet perheeltä tukea omaan aikuistumiseen-
sa ja itsenäistymiseensä. Tukea on ollut kahdenlaista: emotionaalista ja käytän-
nöllistä tukea.

Emotionaalista tukea on ollut esimerkiksi kannustaminen, joko yleisesti,
”tsemppaus elämää varten ja kaikki semmoset toivotukset” tai johonkin tiettyyn
tilanteeseen liittyen.

"Kun pyrin yliopistoon, niin anto työrauhaa ja kannustivat lukemaan ja totta kai patistivatki siihen, että kun mulla on tällöinen löysä linja ollu aina vähän, että otan asiat rennosti, niin sitte, että niinku 'ei sinne pääse, jos ei lue'." (Taneli, 24)

Jotkut opiskelijat ovat pitäneet tärkeänä tuen muotona sitä, että vanhemmat ovat tukeneet heitä heidän omissa päätöksissään, vaikka eivät olisikaan olleet samaa mieltä niistä.

"Mulle on aina sanottu, että se, että mitä mä teen, ja että mä kumminki teen omat ratkasut, niin että ne tukee mua siinä, että mitä mä sitte ikinä päätänki, vaikka ne ite ajattelis, että se on huono asia. Että silleen semmoinen tuki ja rakkaus perheestä niin ei oo riippuvainen siihen, että mitä mä teen." (Harri, 25)

Eräs opiskelija koki perheen yhteydenpidon opintojen alkuvaiheessa emotionaalisen tukena, koska se helpotti ikävää, *"että kuuli ainaki toisesta, toisen äänen"*.

Eniten opiskelijat kuitenkin painottivat emotionaalisen tuen muotona sitä kokonaisvaltaista turvallisuudentunnetta, jonka perhe antaa. Perheeseen voi koko ajan luottaa ja tietää, että missä tahansa tilanteessa perheen puoleen voi kääntyä ja pyytää apua. Myös tieto ja tunne siitä, että perhe välittää, on tärkeää.

"Koko aika on semmoinen tunne, et ne on niinku, et saa, saa niinku luottaa sit niinku sillä tavalla perheeseen ja niinku niin, että ne on tukena. -- Kai semmonenki nyt luo sit semmosta niinku turvallisuutta seki, että ne niinku tietää semmoset lähtökohdat tavallaan." (Saara, 22)

"Se on aina ollu turvallinen se meiän perhe ja semmoinen niin, että ei mun niinku nykyäänkään tartte silleen kantaa huolta, justiinsa että jotenki on semmoinen niinku turvallinen paikka ja koti aina, vaikka mitä niinku tapahuski." (Harri, 25)

"Jos on jotain ongelmia, saattas olla, niin aina vois kumminki ihan vaikka viime tipassa niin sitte kääntyä sinne puoleen. Että tietää kumminki, et semmoinen turvaverkko on viritetty viimeistään siellä." (Taneli, 24)

Käytännöllinen tuki on ollut suurimmaksi osaksi taloudellisen avustuksen antamista. Kaikki kertoivat saaneensa vanhemmiltaan rahaa jossain vaiheessa opintoja.

"Myös tällöinen fyysinen puoli, että tavallaan niinku annetaan kylmää kätteistäki niinku alkuaikoina, että just kaikkeen tommosiin perushankintoihin." (Taneli, 24)

Miesopiskelijat kertovat saaneensa perheeltä tukea ja neuvoja moniin käytännön asioihin: *"kotoo piti kysyä kaiken maailman asioita, että miten keitetään perunoita ja miten pyykinpesukoneet toimii"*. Eräs heistä kertoo saaneensa vanhemmiltaan ja isosiskoltaan opiskeluun liittyviä hyviä ja hyödyllisiä neuvoja, koska *"ne myös kaikki ymmärtää tosi hyvin sen tilanteen, missä nyt on, koska on itekin läpikäynyt sen joskus"*. Siskolta hän on saanut myös tukea ja neuvoja seurusteluun liittyvissä asioissa, sisko on ollut *"pikkusen semmonen läheisempi vielä näissä asioissa"*. Toinen miesopiskelija kertoo auton lainaksi saamisen olleen monessa tilanteessa tärkeää käytännöllistä tukea perheeltä.

Vanhemmat ovat tärkeitä neuvojen ja tuen antajia vieläkin, ja heidän elämäkokemustaan arvostetaan: *"Kyllähän sitä on niinku edelleen aina jotain asioita totta kai, että missä vanhemmat voi neuvoa ja niiltä saa hyviä näkemyksiä ja elämäkokemusta ja semmosta"*.

Opiskelijoiden omaan aikuistumiseensa ja itsenäistymiseensä perheeltä saama tuki on siis ollut taustatukea, joka antaa riittävästi vapautta itsenäistymiseen ja omien ratkaisujen tekemiseen. Joihinkin yksittäisiin asioihin ja tilanteisiin on saatu tukea, mutta niitä ei pidetty yhtä keskeisinä kuin perheen antamaa henkistä *"turvaverkkoa"*. Young ja Miller (1995) painottavatkin, että onnistuneessa aikuisuuteen siirtymisessä on erityisen tärkeää nuoren oma näkemys siitä, miten vanhemmat suhtautuvat häneen emotionaalisesti.

Suurin osa opiskelijoista tuntee saaneensa perheeltä riittävästi tukea omassa aikuistumis- ja itsenäistymiskehityksessään, eikä osannut mainita mitään asiaa, johon olisi kaivannut enemmän tukea. Eräs opiskelija olisi kaivannut enemmän tukea opiskelupaikan valinnassa erilaisia vaihtoehtoja punnitessaan ja päätöstä tehdessään. Toinen toteaa, että vanhemmat saisivat *"vähemmällä olla murehtimatta ja luottaa siihen, että kyllä mä nyt pärjään"*. Perheeltä saatua tukea on myös täydennetty muilta lähipiirin ihmisiltä saatavalla tuella. Eräs opiskelija kertoo käyneensä läpi nuorempien enojensa ja kaveripiirin kanssa sellaisia asioita, mitkä ovat perheen kanssa jääneet vähemmälle.

6.4.3 Avun ja tuen pyytäminen perheeltä

Opiskelijat ovat jonkin verran myös itse pyytäneet perheeltä apua ja tukea omaan itsenäistymiseensä ja aikuistumiseensa liittyen. Neljä opiskelijaa kertoo pyytäneensä apua, kahden mielestä ei ole tarvinnut, koska perhe on osannut auttaa ja tukea pyytämättäkin aina tilanteen mukaan.

Apua on pyydetty pääasiassa erilaisiin käytännön asioihin. Useimmin on tarvittu taloudellista apua, esimerkiksi yllättävien menojen vuoksi on otettu yhteyttä vanhempiin ja pyydetty rahaa.

”Se on vähä semmonen niinkun, että joskus on enempi rahantarvetta kun mitä se opintotuki, että ei se riitä aina se opintotuki.” (Suvi, 23)

”Vuos sitte tuli semmonen järkyttävä 2600 markan kännykkälasku, joka olis raunioittanu minun talouden ehkä pariks-kolmeks kuukaudeks täydellisesti, -- en ois ehkä välttämättä syöny enää sitä tonnikalaa sen makaronin kanssa.” (Taneli, 24)

Miesopiskelijat ovat pyytäneet apua ja neuvoja kodinhoitoon ja taloustöihin liittyvissä asioissa. Muita ovat olleet auton lainaaminen, pienet remonttityöt, tekniikkaan liittyvät asiat, opiskelun suunnittelu, seurustelu ja oma sairastuminen. Opiskelijat ovat kääntyneet perheenjäsenistä lähinnä vanhempien puoleen, mutta eräs heistä kertoo saaneensa seurusteluasioihin apua siskoltaan ja tietotekniikkaongelmiin veljeltään.

Naisopiskelijat eivät juurikaan ole tarvinneet apua käytännön asioihin, taloudellista tukea lukuunottamatta. Eräs heistä kertoo silloin tällöin kysyneensä *”jotain pientä asiaa”*, mutta ei enää muista, mihin ne ovat liittyneet. Hän on myös kysynyt omia päätöksiään tehdessään perheen mielipidettä asiasta: *”jos mulla on joku isompi juttu, niin, ja vaik ois pieniäki juttuja, niin kyllä mä kysyn aina, mitä mieltä ne on”*.

Jotkut opiskelijat sanovat olevansa huonoja pyytämään apua, vaan he haluavat selvittää omat asiansa itse, eivätkä halua muita *”siihen sotkemaan”*. Selviäminen itsenäisesti hankalista tilanteista tai vaikeista asioista on heidän mielestään palkitsevaa: *”Siitä tulee hyvä mieli, jos saa niinku ite tehtyä ne asiat, että ei tarte pyytää toisten apua.”*

Eräs opiskelija tuo esille vanhempien erilaiset roolit avun ja tuen antajina. Hänen mielestään äiti osaa useimmiten auttaa ja tukea pyytämättäkin, mutta isän suuntaan täytyy olla itse aktiivisempi.

”Kyl se isäki aina mielellään puhuu ja juttelee ja neuvoo ihan mistä asiasta vaan. Mut se on yleensä just semmosta, että tavallaan niinku aina ite pitää mennä ja ottaa puheeks, että isä ei oo ite semmonen, niin niin välttämättä semmonen aktiivinen ja ulospäinsuuntautunu että tota kun äiti, et se ei välttämättä ite huomaa ja ite osaa niinku aina neuvoo sillon oikeessa kohtaa. Et se on pikemminki ollu just semmosta, että et mä oon niinku kysynyt sit kaikkee tarvittavia neuvoja.” (Ilkka, 25)

6.4.4 Perheen vaikutus omiin valintoihin

Suurin osa opiskelijoista on sitä mieltä, että perhe on jollain tavalla vaikuttanut heidän tekemiinsä valintoihin ja ratkaisuihin nuoruusiän aikana. ”Valmiita vaihtoehtoja” tai painostusta perheen suunnalta ei kuitenkaan ole tullut kenellekään, kaikki kertovat saaneensa vapaasti tehdä omat valintansa. Vaikutus on ollut pikemminkin epäsuoraa ja piiloista.

Eniten perhe on vaikuttanut koulutusta koskevissa valinnoissa. Myös aiempien tutkimusten (esim. Hurrelmann 1989, 15; Meeus 1989, 169; Noller 1995, 103-104) mukaan perhe vaikuttaa eniten tämän kaltaisiin nuoren tulevaisuutta koskeviin päätöksiin. Puolelle opiskelijoista muiden perheenjäsenten aiemmin tekemät koulutusvalinnat ovat tarjonneet mallia omille ratkaisuille: jos vanhemmat ja sisarukset ovat valinneet lukion ja yliopiston, on sama koulutusreitti ollut luonnollinen ratkaisu myös itselle.

”Malli on ollu aika selkee. Että äiti ja isä on ylioppilaita ja sitte sitten tota niin korkeakoulututkinnon suorittaneita kummatki, ja sitte isovelji lähti sitte ylioppilaaks, tai siis tai että siitä tuli ylioppilas ja isosiskosta.” (Harri, 25)

”Molemmat äiti ja isä on korkeakoulun käyneitä, että tietysti sekin on ollu semmonen, tai sanotaan, et lukiosta lähtien, että kyl se niinku meidän perheessä on kaikilla ollu itsestäänselvyys, et mennään lukioon. Mut ei se nyt oo ollu mikään semmonen, että ’sun on mentävä’, vaan kyl se on niinku ihan yhtä hyvin, yhtä hyvin itestään lähteny, lähteny liikkeelle, et tottakai mä meen lukioon, et se on niinku itestäki tuntunu ihan järkevältä.” (Ilkka, 25)

Eräs opiskelija ajattelee perheen lisäksi myös omalla kunnianhimolla olleen vaikutusta koulutusta koskevien valintojen tekemiseen.

"Kyllä mä niinku itte oon ehkä tai niinku sillä tavalla kunnianhimonen, että en mä tiedä sitte, onko se nyt välttämättä niinku perheestä niinku. -- Ehkä niinku sitte kuitenkin on sitte, kun mun sisko pärjäs aina hyvin koulus, -- ja niinku sitte oli yliopistos opiskelemas, ja et kai sitä nyt sillä tavalla niinku, niinku itte sillä tavalla halus niinku saavuttaa kaikki saman, et semmosen. -- Musta tuntuu, et se on enemmänki semmosia, mitä mä itte oon sitte asettanu ittelle. Mut en mä tiä, kai sitä nyt tottakai vaikuttaa kaikki, kai siinä nyt perhekin vaikuttaa." (Saara, 22)

Toinen opiskelija kertoo perheen toiveiden ja odotusten vaikuttaneen siinä vaiheessa, kun hän lukiossa ollessaan mietti opiskelualan valintaa. Hän ajatteli perheen toivovan tiettyä vaihtoehtoa ja teki valintansa sen mukaan, mutta oli kyllä itsekin kiinnostunut kyseisestä alasta. Myöhemmin selvisi, että vanhemmat eivät olleet missään vaiheessa toivoneet mitään tiettyä koulutusvaihtoehtoa, vaan halusivat, että valinnat tehdään sen mukaan, mikä tuntuu itsestä parhaalta. Loppujen lopuksi kyseinen koulutus ei osoittautunutkaan oikeaksi valinnaksi, ja opiskelija vaihtoi toiselle alalle.

Opiskelijat näkevät perheen vaikutuksen omiin valintoihin positiivisena, kukaan ei kerro perheen negatiivisista vaikutuksista omiin ratkaisuihin. He ovat tehneet valintansa itsenäisesti ja ovat tyytyväisiä siihen, että perheeltä on saanut niihin taustatukea ja apua. Eräs heistä sanoo perheen koettaneen huomaamattomasti ujuttaa omia mielipiteitään silloin, kun ratkaisuista on perheen kesken keskusteltu. Hän on pitänyt tätä hyvänä asiana, koska kokee *"ettei oo yhtään päätöstä yksinään tarvinnut tehdä"*. Hänen mielestään nuorena on kuitenkin *"aika raakile tekemään sellasii elämän isoja päätöksiä"*.

6.4.5 Kasvatustyylit ja elämän eväät

Opiskelijoiden mukaan vanhemmat ovat kasvattaneet heitä rakentavalla, demokraattisella ja ohjaavalla tavalla. Kasvatustyyli on ollut ominaista tukeminen, kannustaminen ja mahdollisuuksien antaminen. Kasvatus on ollut myös yhdessä-oloa: vanhemmat ovat viettäneet lasten kanssa aikaa. Eräs opiskelija tiivistää vanhempiansa kasvatustyylin: *"lempeällä kädellä ohjattiin vähän niinku oikeeseen suuntaan"*. Toinen puolestaan toteaa, että *"rajat on asetettu ja rakkaudella kasvatettu"*. Nollerin (1994, 47) mukaan tällainen rohkaiseva ja demokraattinen kasvatustyyli on nuoren kehityksen kannalta parasta.

Opiskelijat kertovat, että rajat on kasvatuksessa tuotu selkeästi esille ja niistä on myös pidetty kiinni. Rajat ovat liittyneet käytöstapoihin, menemisiin ja kotiintulo-aikoihin, rahankäyttöön sekä päihteiden käyttöön. Vanhemmat ovat keskustelun kautta perustelleet rajojen asettamista.

Kasvatukseen on kuulunut myös se, että on annettu pikkuhiljaa lisää vastuuta. Mitä vanhemmaksi tuli, sitä enemmän sai päättää itse omista asioistaan, mutta on myös korostettu, että silloin täytyy osata kantaa vastuuta tekemistään ratkaisuisista. Kuitenkin vanhemmat pitivät viime kädessä ohjat käsissään: *"ei nyt ihan mitään päättömyyksiä annettu tehdä"*. Nuoren itsenäistymiskehitystä on havaittu tukevan parhaiten juuri sen, että hänen annetaan tehdä yksilöllisiä ratkaisuja, mutta vanhemmat asettavat niihin kuitenkin jonkinlaiset reunaehdot (Pardeck & Pardeck 1990).

Kasvatuksen suunnitelmallisuudesta tuli esille kaksi vastakkaista näkemystä. Eräs opiskelija ajattelee vanhempiensa kasvatuksen olleen hyvinkin suunnitelmallista, toinen taas olettaa, ettei sitä ole pohdittu juurikaan etukäteen.

"Kyllä ne on tienny koko ajan, mitä ne tekee, että ei se oo ollu vaan semmosta, et 'no, katotaan nyt, että mitä tästä tulee'." (Harri, 25)

"Just se, ettei varmaan oo mitään semmosta ollu niilläkään, mitään semmosta suunniteltua juttua, et ne olis niinku jotenki yhdes päättäny, että näin me kasvatetaan lapsia. -- Et en mä usko, et niinku semmosis niinku pienemmäskään määrin on ollu mitään semmosta, et ne olis niinku jotenki, niinku enemmän miettiny sitä asiaa." (Saara, 22)

Kaikki opiskelijat sanovat olevansa pääpiirteissään tyytyväisiä saamaansa kasvatukseen. Heidän mielestään vanhemmat ovat käyttäneet hyviä ja hyödyllisiä kasvatukseen ja osanneet asettaa rajoja viisaasti. Oman elämän valossa arvioituna kasvatusta näyttää onnistuneen hyvin.

"Kyllä minusta on ollu hyvä kasvatusta. Mäkin pysyn kaidalla tiellä, vielä elossa, vaikka oon semmonen rasavilli. Ollu, mä oon rauhattunu nyt." (Laura, 24)

"Tunnen olevani tasapuolinen ja tasapainonen ihminen, että oon saanu kaikki, kaikki terveet elämäntavat ja ja hyvät asenteet ja semmoset kaikki kotoo, että eiköhän siinä nyt kasvatusta oo suurin piirtein menny kohalleen." (Ilkka, 25)

"Itekin arvostan sitä, minnekä itekin oon jo päässy, ja varmaan vanhemmat arvostaa myös. Niin ei voi sanoa, että olis asiat huonosti." (Taneli, 24)

Muutammat opiskelijat mainitsivat joitakin yksittäisiä asioita, joita itse tekisi eri tavalla. Yksi heistä sanoo, että joissakin asioissa on ollut hieman liikaa jyrkkyyttä ja vaativuutta. Toinen taas koettaisi vaiivihkaa opettaa asioita, ettei se tuntuisi painostavalta tai nousisi kapinaa. Kolmas opiskelija kertoo joskus joissakin tilanteissa ajatelleensa, että *”mä nyt oisin tämän neuvonu eri tavalla”* tai *”mä nyt ehkä oisin tähän osallistunut enemmän tai tohon osallistunu vähemmän”*.

Elämän eväät. Kasvatuksen kautta opiskelijat kertovat saaneensa vuosien varrella perheeltään erilaisia elämän eväitä. Suurimmaksi osaksi ne ovat yhteisiä arvoja ja asenteita perheen kanssa. Opiskelijoiden mukaan niitä ovat rehellisyys, muiden huomioon ottaminen ja muut ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyvät hyvät arvot sekä *”yleiset hyvät asiat”*.

”Varmaan tämä niinku minun tapa katsella maailmaa on aika paljo sitä, että miten minun vanhemmat on katsonu maailmaa, että se on sillä tavalla niinku tiedostamatta ehkä siirtyny minnuun.” (Suvi, 23)

Joidenkin mielestä elämän eväitä ovat myös kotona opitut hyvät käytöstavat.

”Varmaan nyt jotain semmosia hyviä käytöstapoja ja kaikkee semmosia, nyt jotain mitä on sitte saanu.” (Saara, 22)

”Hyvä kasvatus niin se pitää kaidalla tiellä kumminki yhä.” (Taneli, 24)

Eräs opiskelija luettelee elämän eväinä perhe-elämään liittyviä asioita:

”Sellasen niinku normaali perhe-elämän semmoset normaalit perhearvot ja sen perheen yhteenkuuluvuuden, niin sen et perhe pitää yhtä tulipa mikä vaan, että ja sen just sen turvallisuuden ja kaiken sellasen. -- Kyllä se on ollu hyvä kasvuympäristö ja et kyllä mä sitä arvostan. Ja kyllä se niinku omalle perhe-elämälle, mitä nyt yrittää sit alotella, niin kyllä antaa hirmu hyvät semmoset mahdollisuuat että, tai -- semmosen hyvän mallin, minkä on saanu kotoa. -- Et kyllä mä luulen, et se on antanu ihan hyvät eväät niinku elämää varten.” (Laura, 24)

Toinen puolestaan näkee elämän eväinä perheen elämäntavan ja perinteet sekä myös kotiseutunsa perinteet, niitä *”sitä nyt koko aika kuljettaa mukanaan”*. Hän arvelee, että niissä on myös *”varmaan paljo semmosta, mistä vois, tai niinku ois hyväki päästä ehkä eroon”*.

Eri perheenjäseniltä elämän eväinä saadut neuvot voivat olla myös toisiaan täydentäviä. Tämä tulee hyvin esille erään opiskelijan vastauksessa:

”Isä on aina ollu semmonen, hirveen semmonen, -- että ei kannata liikaa, niinku just semmonen niinku rauhallisuus ja semmonen, että ei kannata liikaa hoppuilla asioitten suhteen, että kannattaa olla aika sillee realistinen, että ei lähe liikaa huiteleen tonne pilvilinnoihin. -- Et semmonen realistisuus ihan, että pitää olla varuillaan kumminki joittenki asioitten suhteen. Ja sitte äitiltä ehkä sen, että pitää uskaltaa yrittää kuitenkin, että ei piä jäähä sitte kämpille makaamaan sen takia, että ehkä vähän pelottaa lähteä johonki touhuun mukaan, taikka että että ei jaksaa, että kyllä sitä pikkusen pitää yrittää sitte kans.” (Harri, 25)

6.4.6 Yhteenvetoa perheen roolista nuoren aikuistumiskehityksessä

Opiskelijoiden suhteet vanhempiin ja sisaruksiin ennen nuoruusikää ja sen aikana ovat olleet hyvät, läheiset ja lämpimät. Ilmapiiri perheessä on ollut turvallinen, avoin ja luottamuksellinen. Nämä ovat luoneet hyvän pohjan ja lähtökohdan opiskelijoiden itsenäistymiselle ja aikuistumiselle: turvallisesta kasvuympäristöstä on ollut helppo nousta vähitellen ”omille siivilleen”.

Itsenäistyessä opiskelijoiden suhde vanhempiinsa on muuttunut yksipuolisesta auktoriteettisuhteesta tasavertaiseksi aikuisten väliseksi suhteeksi. Molemminpuolinen ymmärrys suhteessa on lisääntynyt, ja jotkut kertovatkin lähentyneensä uudella tavalla vanhempiin. Suhteen uudelleenmäärittely on siis onnistunut hyvin. Emotionaaliset siteet vanhempiin ovat suhteen muuttumisesta huolimatta säilyneet, ja tämä on ollut tärkeä voimavara opiskelijoiden aikuistumisprosessissa (ks. Hauser 1991, 18).

Opiskelijoiden perheet ovat suhtautuneet heidän itsenäistymiseensä hyvin myönteisesti. Perheiltä he ovat saaneet itsenäisen elämänsä aloittamiseen tukea ja kannustusta. Perheet ovat pitäneet itsenäistymistä ja kotoa irrottautumista luonnollisena yksilönkehitykseen kuuluvana asiana. Nuoren kotoa muuttamiseen on osattu valmistautua etukäteen, eikä opiskelijoiden perheestä irrottautumisessa ole sen vuoksi ollut ongelmia.

Opiskelijat ovat saaneet omassa itsenäistymis- ja aikuistumiskehityksessään perheeltä sekä käytännöllistä että emotionaalista tukea. Käytännöllinen tuki on ollut pääasiassa taloudellista avustamista. Jotkut kertovat lisäksi saaneensa neuvoja joihinkin käytännön asioihin. Emotionaalista tukea on ollut kannustaminen ja päätöksissä tukeminen. Eniten opiskelijat kuitenkin painottivat emotionaalisena tukena perheen antamaa taustatukea, sitä kokonaisvaltaista turvallisuudentunnetta, joka syntyy yhteisistä lähtökohdista ja menneisyydestä sekä siitä, että tie-

tää perheen välittävän ja huolehtivan. Perheeseen voi aina luottaa ja perheen puoleen voi kääntyä ongelmatilanteissa.

Aikuistuvan nuoren kannalta ei siis ole keskeistä perheen toiminta yksittäisissä tilanteissa, vaan perheen antama henkinen turvaverkko: luottamus siihen, että apua ja tukea saa, jos tarvitsee. Perheen roolina opiskelijoiden aikuistumiskehityksessä on ollut toimia taustatukena sekä mahdollisuuksien ja resurssien tarjoajana. Ne ovat antaneet vapautta itsenäistymiseen ja omien yksilöllisten ratkaisujen tekemiseen.

Opiskelijoiden perheet näyttävät selvinneen nuoren itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyvistä perheen kehitystehtävistä hyvin. On osattu pysytellä taustalla, antaa riittävästi vapautta oman elämän aloittamiseen sekä tarjottu apua ja neuvoja vain tarvittaessa. Vain yksi opiskelija on kokenut, että hänen asioihinsa on välillä puututtu liikaakin ja neuvottu pyytämättä.

Perheen antama taloudellinen tuki on ollut opiskelijoiden itsenäistymisessä tärkeää. Kuitenkin se on koettu ristiriitaisena: suurin osa opiskelijoista näkee taloudellisen riippuvuuden vanhempiin rajoittaneen heidän itsenäistymistään. He haluaisivat tulla omillaan toimeen, mutta se ei aina ole käytännössä mahdollista.

Sisaruksilla on ollut oma erityinen roolinsa opiskelijoiden aikuistumiskehityksessä. Vanhempien sisarusten roolina on ollut "mennä edellä", olla esimerkkinä ja esikuvana. Heiltä on saanut neuvoja ja tukea monenlaisiin aikuistumiseen liittyviin asioihin, kuten opiskeluun ja seurusteluun. Vanhemmat sisarukset ovat lisäksi "tasoittaneet tietä": vanhemmat ovat saaneet jo kokemusta lasten itsenäistymisestä, ja sen vuoksi nuoremman sisaruksen on ollut helpompi seurata perässä. Itsenäistymiseen liittyvät kehitystehtävät on perheessä jo aiemmin käyty läpi, joten ne eivät ole perheelle enää täysin uusia.

Nuoremmat sisarukset ovat olleet opiskelijoiden aikuistumisessa lähinnä sivusta-seuraajan roolissa. Heidän oma roolinsa perheessä tosin on muuttunut vanhempien sisarusten kotoa irrottautumisen myötä.

7 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa selvitettiin yliopisto-opiskelijoiden näkemyksiä perheen roolista heidän omassa aikuistumiskehityksessään. Perheen rooli aikuistuvan nuoren rinnalla on heidän mukaansa ollut taustatukena olemista sekä mahdollisuuksien ja resurssien tarjoamista. Perheeltä on saatu sekä emotionaalista että käytännöllistä tukea. Käytännöllinen tuki on ollut pääasiassa taloudellista avustamista. Tärkeimpänä opiskelijat pitivät kuitenkin perheen antamaa henkistä turvaverkkoa: heidän mukaansa aikuistumisessa ja itsenäistymisessä on tärkeää se, että voi aina luottaa siihen, että perheeltä on apua ja tukea saatavilla, jos niitä tarvitsee. Tämä antaa vapautta itsenäistymiseen ja omien ratkaisujen tekemiseen.

Opiskelijoiden perheet näyttävät selvinneen itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyvistä kehitystehtävistä hyvin: ne ovat olleet riittävän joustavia kehitykseen liittyvien muutospainoiden keskellä, perhesiteitä on löysennetty, itsenäistyvälle nuorelle on annettu enemmän vastuuta ja vapautta, rohkaistu itsenäistymiseen sekä osattu tehdä tarvittavat roolimutokset perheessä. Myöskin vuorovaikutus sekä emotionaaliset siteet nuoren ja vanhempien välillä ovat säilyneet koko nuoruusiän ajan. Seiffge-Krenken (1999, 326) mukaan tästä perheen kehitysvaiheesta selviämässä auttavat perheen koheesio ja keskinäinen tuen antaminen. Perheiden yhteenkuuluvuus ja tärkeä emotionaalinen merkitys perheenjäsenille ovat opiskelijoidenkin perheissä olleet keskeisiä voimavaroja kohdattaessa nuoren itsenäistymiseen liittyviä haasteita.

Aikaisempien tutkimusten valossa arvioituna sekä opiskelijoiden että heidän perheidensä selviytyminen aikuistumiseen liittyvistä kehitystehtävistä näyttää melko helpolta ja ongelmattomalta. Tämän taustalla on varmasti osaltaan se, että nuoren kotoa irrottautuminen liittyy useimmiten koulutusuran tiettyyn vaiheeseen ja on sen vuoksi ennakoitava ja tiedossa oleva tapahtuma: useimmat nuoret muuttavat

pois kotoa lukion jälkeisten opintojen alkaessa. Sen vuoksi sekä nuorilla itsellään että heidän vanhemmillaan on aikaa valmistautua siihen.

Opiskelijoiden mukaan perheet ovat useimmiten osanneet tukea heitä heidän itsenäistymisessään ja aikuistumisessaan tilanteen mukaan oikealla tavalla. Sopiva auttaminen ja tukeminen näyttää riippuvan siitä, onko opintojen aloittaminen ja kotoa muuttaminen ajoittunut itsenäistymisen kannalta "oikeaan" kohtaan. Jos emotionaalinen itsenäistyminen perheestä ei ole kotoa muuttaessa vielä täysin tapahtunut, tarvitaan enemmän kannustusta ja rohkaisua perheen suunnalta. Jos taas kotoa muuttaminen tapahtuu emotionaalisen itsenäistymisen jälkeen, perheen roolina on olla pääasiassa taustatukena ja antaa riittävästi vapautta omaa elämäänsä aloittavalle nuorelle.

Opiskelijoiden tärkeimmäksi kokeman tuen, henkisen turvaverkon, taustalla ovat hyvät suhteet aikuistuvan nuoren ja vanhempien välillä. Emotionaalisten siteiden ja hyvien suhteiden säilyminen vanhempiin on edellytys sille, että perhe voi tällä tavalla tukea aikuistuvaa nuorta. Suhteiden säilyttäminen nuoreen ei kuitenkaan ole vanhemmille helppo tehtävä murrosikään kuuluvan etäisyyden hakemisen vuoksi - siinä tarvitaan kärsivällisyyttä ja joustavuutta. Lisäksi suhteen olisi muututtava nuoren aikuistuessa aiempaa tasavertaisemmaksi. Vanhemmilla olisikin hyvä olla mahdollisuus halutessaan saada tukea tähän haasteelliseen tehtävään esimerkiksi kunnan tai seurakunnan kautta.

Taloudellinen riippuvuus vanhemmista opiskeluaikana on suuri haaste sekä opiskelijoille että heidän perheilleen. Raitanen (2001, 99) toteaa, että nykyään nuorten itsenäistyminen on kiinni vanhempien taloudellisesta tuesta. Tällainen tilanne on ollut myös tässä tutkimuksessa haastatelluilla opiskelijoilla. Jokainen heistä on tarvinnut vanhempien taloudellista apua oman elämänsä aloittamiseen. Useimmat opiskelijat kokivat taloudellisen siteen vanhempiinsa ristiriitaisena ja omaa itsenäistymistä rajoittavana. Vaikka vanhemmat eivät tekisi taloudellisen avun antamisesta "numeroa", tuen saaminen tuntuu opiskelijoista jossain määrin negatiiviselta. Perheestä irrottautumisen jälkeen haluaisi tulla toimeen omillaan, koska monissa muissakin asioissa toimii jo itsenäisesti. Pelkän opintotuen varassa tämä ei kuitenkaan ole käytännössä mahdollista. Pidempi koulutus merkitsee väistämättä pidempää taloudellista riippuvuutta vanhempiin. Taloudellinen riippumattomuus on kuitenkin yksi keskeisimmistä aikuisuuden määreistä (esim. Oinonen 2001, 112), ja näin ollen yliopisto-opiskelijoilla aikuisen statuksen saavuttaminen pitkittyy tarpeettoman kauan. Tämä ristiriitainen tilanne on hankala sekä opiske-

lijoille että heidän vanhemmilleen. Opiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta pitäisi-kin herätellä keskustelua ja harkita opintotuen nostamista edes toimeentulotuen tasolle.

Nuorten aikuistumista ja perheen osuutta siinä on aiemmin tutkittu pääasiassa kvantitatiivisilla tutkimuksilla, joissa on tarkasteltu jotakin yksittäistä aikuistumiseen liittyvää osa-aluetta. Laadullisena tutkimuksena tämä työ antaa kokonaisvaltaisemman näkökulman nuoren aikuistumisesta ja perheen roolista siinä. Uutena näkökulmana on myös se, että aikuistuneet nuoret itse arvioivat perhettään sekä omaa aikuistumisprosessiaan kokonaisuudessaan.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointia. Hirsjärven ja Hurmeen (1982, 129) mukaan tutkimuksen luotettavuuteen voi vaikuttaa aineistoa kerätessä esittämällä haastattelutilanteissa tarvittaessa myös tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastatteluja tehdessäni esitinkin saman kysymyksen eri tavoin muotoiltuna uudelleen tai tarkensin vastausta lisäkysymyksillä, jos haastateltava vastasi hieman "asian vierestä" tai ei ymmärtänyt kysymystä. Tällä tavoin pyrin varmistamaan sen, että saan jokaiselta haastateltavalta vastaukset kaikkiin käsiteltäviin aiheisiin. Analyysivaiheessa pyrin vaikuttamaan tutkimuksen luotettavuuteen kirjoittamalla haastattelut sanatarkasti puhtaaksi, jotta mitään oleellista ei jäisi puuttumaan tai haastateltavien puheen vivahde-erot katoaisi. Pyrin perehtymään aineistoon mahdollisimman huolellisesti saadakseni siitä selkeän kokonaiskuvan. Teemakortiston laatiminen lisäsi mielestäni analyysin tarkkuutta ja luotettavuutta, koska niitä tehdessä tuli käytyä jokainen haastattelu tarkasti läpi. Teemakorttien avulla myös eri haastateltavien vastauksien vertailu oli helppoa.

Aineistoa ei suppeutensa (6 haastateltavaa) vuoksi ei voida pitää koko yliopistopiskelijoiden joukkoa edustavana, mutta se antaa kuitenkin jonkinlaisia suunta- viivoja.

Perhe on tutkimuskohteena erityislaatuinen, koska sen luonteeseen kuuluu yksityisyys ja kollektiivinen tietoisuus, joka ei helposti avaudu ulkopuolisille. Laadulliset menetelmät sopivat hyvin tämän ainutlaatuisen sosiaalisen ryhmän tutkimiseen, koska niiden avulla saadaan kokonaisvaltainen kuva perheestä. Laadullisten menetelmien kautta on hyvät mahdollisuudet saada tietoa perheen yksityisistä merkityksistä, mutta kuitenkin on aina olemassa sellaisia salaisuuksia ja lojaalisuuksia perheen sisällä, joita tutkimuksessa ei pystytä saamaan selville. (Daly, 1992, 3-5.) Tutkimuksessa haastateltujen opiskelijoiden kuvaukset omista per-

heistään olivat hyvin myönteisiä, kritiikkiä tuotiin esille vain vähän. Vaikka keskustelut haastattelutilanteissa olivat avoimia ja luottamuksellisia, saattaa olla, että lojaalisuus perhettä kohtaan on vaikuttanut siihen, millä tavalla opiskelijat toivat asioita esille.

Myös yliopistokoulutuksella voi olla vaikutusta opiskelijoiden myönteisiin näkemyksiin perheestään. Jackson, Bijstra, Oostra ja Bosma (1998) esittävät, että korkeammin koulutetut nuoret ovat muita tyytyväisempiä kommunikaatioon vanhempiensa kanssa. He pitävät mahdollisena selityksenä sitä, että näillä nuorilla on hyvin kehittyneet verbaliset taidot, joten he osaavat paremmin selittää omia näkemyksiään vanhemmilleen. (Jackson ym. 1998, 312, 319.) Näin ollen vuorovaikutus vanhempien kanssa toimii hyvin, mikä puolestaan vaikuttaa myönteisesti suhteen laatuun ja sitä kautta myös näkemyksiin perheestä.

Opiskelijoiden myönteisten näkemysten taustalla voi olla myös se, että tutkimuksen aihe valikoi myönteisesti suhtautuvia tutkittaviksi: on helppo tulla haastatteluun kertomaan perhekokemuksistaan, jos ne ovat olleet positiivisia. Tosin vain yksi henkilö kieltäytyi haastattelusta, ja hänkin siitä syystä, että oli juuri valmistunut ja muuttanut toiselle paikkakunnalle. Myöskin tutkimusjoukon rajaamisella yliopisto-opiskelijoihin saattaa olla merkitystä. Opiskelujen aloittaminen vaatii perheeltä apua ja tukea, joten ei varmaankaan ole helppoa selviytyä yliopistoon asti, jos perheen kanssa on ongelmia.

Dalyn (1992) mukaan tutkittaessa perheeseen liittyviä asioita tutkijan omat perhekokemukset vaikuttavat aineistonkeruuseen ja analysointiin. Hänen mielestään omat kokemukset tutkimusaiheesta saattavat lisätä teoreettista sensitiivisyyttä aihetta kohtaan, mutta myös tehdä tutkijan sokeaksi tutkittavien kokemusten olennaisia aspekteja kohtaan. Tämän vuoksi Daly painottaa tutkijan itsereflektiota keskeisenä osana tutkimusprosessia. (Daly 1992, 9-10.) Jos tutkii itsekkin opiskelijana ja haastateltavien kanssa samassa elämäntilanteessa olevana heidän kokemuksia perheestään, on vaarana se, että omat kokemukset tutkimusaiheesta vaikuttavat siihen, minkälaisiin asioihin kiinnittää huomiota tutkimusprosessin eri vaiheissa. Pyrin vähentämään näitä vaikutuksia muotoilemalla haastattelukysymykset niin, etteivät ne ohjaisi tietynlaisiin vastauksiin. Tutkimusaineistoa analysoidessani kävin jokaisen haastattelun huolellisesti läpi, etteivät esiin nousevat yksittäiset asiat ohjaisi tulkintoja. Tuloksia kirjoittaessani tarkistin vielä tekemäni tulkinnat aineistosta, ettei niihin tulisi vääriä painotuksia. Rubin ja Rubin (1995, 22) pitävät tärkeänä sitä, että tutkija on tietoinen omista arvoistaan ja mielipi-

teistään tutkimusaiheen suhteen, sillä tiedostamatta ne todennäköisimmin vaikuttavat siihen, minkä tyyppisiin asioihin hän kiinnittää huomiota. Tämän vuoksi koetin koko tutkimusprosessin ajan tiedostaa omat näkemykseni tutkittavista asioista ja pitää ne erillään tutkimuksesta.

Jatkotutkimusehdotuksia. Tässä tutkimuksessa selvitettiin nuorten aikuisten näkemyksiä perheestä. Kuitenkin jokaisella perheenjäsenellä on erilainen näkemys perhesysteemistä, erilaisia ajatuksia perheestä kuin muilla perheenjäsenillä (Sabatelli & Bartle 1995). Olisikin hyvä laajentaa näkökulmaa ja tutkia aikuistumiseen liittyen myös muiden perheenjäsenten näkemyksiä ja vertailla niitä keskenään. Jos tutkimuksessa haastateltaisiin sekä nuoria että heidän vanhempiaan, saataisiin monipuolisempi käsitys perheen toiminnasta nuoren siirtyessä kohti aikuisuutta.

Tutkimusjoukkoa voisi myös laajentaa ja ottaa mukaan yliopisto-opiskelijoiden lisäksi myös ammatillisessa koulutuksessa olevia. Näin olisi mahdollista vertailla esimerkiksi koulutuksen vaikutusta heidän näkemyksiinsä ja kokemuksiinsa perheestä.

Lisäksi erilaisten perhetyyppien mukaan ottaminen tutkimukseen antaisi monipuolisempaa tietoa. Nykyään yhä useammat nuoret kasvavat yksivanhempaisessa perheessä tai uusperheessä. Tämän vuoksi olisikin tärkeää selvittää, eroavatko heidän kokemuksensa perinteisessä ydinperheessä eläneiden nuorten kokemuk-
sista.

LÄHTEET

- Aittola, H. & Aittola, T. 1988. Yliopisto-opiskelu elämänvaiheena ja opiskelun mielekkyyden teoksessa T. Aittola (toim.) Korkeakouluopiskelu elämänvaiheena ja opintojen kulku. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 30, 49-63.
- Aittola, T. 1986. Yliopisto-opiskelu elämänvaiheena. Esitutkimusraportti. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 36.
- Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 91.
- Aittola, T. 1993. Opiskelijakulttuurin muutoksista. Teoksessa J. Silvonen (toim.) Kolme näkökulmaa 1990-luvun opiskelijakulttuuriin. Ylioppilaspalvelu ry:n julkaisusarja 1/93, 21-29.
- Allatt, P. 1996. Conceptualizing parenting from the standpoint of children: relationship and transition in the life course. Teoksessa J. Brannen & M. O'Brien (toim.) Children in families. Research and policy. London: Falmer Press, 130-144.
- Ambert, A.-M. 1997. Parents, children and adolescents - interactive relationships and development in context. New York: Haworth Press.
- Aquilino, W. S. 1997. From adolescent to young adult: a prospective study of parent-child relations during the transition to adulthood. Journal of Marriage & the Family 59 (3). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Aylmer, R. C. 1989. The launching of the single young adult. Teoksessa B. Carter & M. McGoldrick (toim.) The changing family life cycle: a framework for family therapy. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon, 191-208.
- Barber, B. K. 1994. Cultural, family and personal contexts of parent-adolescent conflict. Journal of Marriage & the Family 56 (2). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)

- Barnes, H. L. & Olson, D. H. 1985. Parent-adolescent communication and the circumplex model. *Child Development* 56, 438-447.
- Baxter, L. A. & Clark, C. L. 1996. Perceptions of family communication patterns and the enactment of family rituals. *Western Journal of Communication* 60 (3). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html](http://www.muodossa.fi)>
- Bennett, L. A., Wolin, S. J. & McAvity, K. J. 1988. Family identity, ritual and myth: a cultural perspective on the life cycle transitions. Teoksessa C. J. Falicov (toim.) *Family transitions: continuity and change over the life cycle*. New York: Guilford Press, 211-234.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. 1982. *Qualitative research for education: an introduction to theory and methods*. Boston: Allyn & Bacon.
- Borg, W. R. & Gall, M. D. 1989. *Educational research: an introduction*. 5. painos. New York: Longman.
- Bossard, J. H. S. & Boll, E. S. 1950. *Ritual in family living: a contemporary study*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Brannen, J. 1996. Discourses of adolescence: young people's independence and autonomy within families. Teoksessa J. Brannen & M. O'Brien (toim.) *Children in families. Research and policy*. London: Falmer Press, 114-129.
- Brody, G. H. & Moore, K. 1994. Family processes during adolescence as predictors of parent - young adult attitude similarity. *Family Relations* 43 (4). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html](http://www.muodossa.fi)>
- Buchmann, M. 1989. *The script of life in modern society. Entry into adulthood in a changing world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bö, I. 1989. The significant people in the social networks of adolescents. Teoksessa K. Hurrelmann & U. Engel (toim.) *The social world of adolescents: international perspectives*. New York: de Gruyter, 141-166.
- Campbell, E., Adams, G. R. & Dobson, W. R. 1984. Familial correlates of identity formation on late adolescence: a study of the predictive utility of connectedness and individuality in family relations. *Journal of Youth and Adolescence* 13 (6), 509-525.
- Carter, B. & McGoldrick, M. 1989. Overview: the changing family life cycle - a framework for family therapy. Teoksessa B. Carter & M. McGoldrick (toim.) *The changing family life cycle: a framework for family therapy*. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon, 3-28.

- Chubb, N. H. & Fertman, C. I. 1992. Adolescents' perceptions of belonging in their families. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 387-394.
- Cicirelli, V. G. 1980. A comparison of college women's feelings toward their siblings and parents. *Journal of Marriage and the Family* 42 (1), 111-118.
- Cicirelli, V. G. 1982. Sibling influence throughout the lifespan. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling relationships: their nature and significance across the lifespan*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 267-284.
- Cicirelli, V. G. 1985. Sibling relationships throughout the life cycle. Teoksessa L. L'Abate (toim.) *The handbook of family psychology and therapy*. Volume I. Homewood: Dorsey Press, 177-214.
- Coleman, J. C. 1989. The focal theory of adolescence: a psychological perspective. Teoksessa K. Hurrelmann & U. Engel (toim.) *The social world of adolescents: international perspectives*. New York: de Gruyter, 43-56.
- Collins, W. A. 1990. Parent-child relationships in the transition to adolescence: continuity and change in interaction, affect, and cognition. Teoksessa R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) *From childhood to adolescence: a transitional period?* London: Sage, 85-106.
- Collins, W. A. & Repinski, D. J. 1994. Relationships during adolescence: continuity and change in interpersonal perspective. Teoksessa R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) *Personal relationships during adolescence*. London: Sage, 7-36.
- Combrinck-Graham, L. 1988. Adolescent sexuality in the family life spiral. Teoksessa C. J. Falicov (toim.) *Family transitions: continuity and change over the life cycle*. New York: Guilford Press, 107-132.
- Cooper, C. R. 1994. Cultural perspectives on continuity and change in adolescents' relationships. Teoksessa R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) *Personal relationships during adolescence*. London: Sage, 78-100.
- Dallos, R. 1995. Constructing family life: family belief systems. Teoksessa J. Muncie, M. Wetherall, R. Dallos & A. Cochrane (toim.) *Understanding the family*. London: Sage.
- Daly, K. 1992. The fit between qualitative research and characteristics of families. Teoksessa J. F. Gilgun, H. Daly & G. Handel. *Qualitative methods in family research*. London: Sage, 3-12.
- Dunn, J. & Plomin, R. 1990. *Separate lives: why siblings are so different*. USA: BasicBooks.

- Dunn, J. & Stocker, C. 1989. The significance of difference in siblings' experiences within the family. Teoksessa K. Kreppner & R. M. Lerner (toim.) Family systems and life-span development. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 289-302.
- Duvall, E. M. & Miller, B. C. 1985. Marriage and family development. 6. painos. New York: HarperCollins.
- Ellis-Schwabe, M. & Thornburg, H. D. 1986. Conflict areas between parents and their adolescents. *The Journal of Psychology* 120 (1), 59-68.
- Erikson, E. H. 1959/1980. Identity and the life cycle. New York: W. W. Norton & Company.
- Erikson, E. H. 1962/1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Falicov, C. J. 1988. Family sociology and family therapy contributions to the family development framework: a comparative analysis and thoughts on future trends. Teoksessa C. J. Falicov (toim.) Family transitions: continuity and change over the life cycle. New York: Guilford Press, 3-54.
- Fielding, N. 1993. Qualitative interviewing. Teoksessa N. Gilbert (toim.) Researching social life. London: Sage, 135-153.
- Fiese, B. H. 1992. Dimensions of family rituals across two generations: relation to adolescent identity. *Family Process* 31, 151-162.
- Glick, P. C. & Lin, S.-L. 1986. More young adults are living with their parents: who are they? *Journal of Marriage and the Family* 48, 107-112.
- Goldenberg, I. & Goldenberg, H. 1996. Family Therapy: an overview. 4. painos. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Goldscheider, F. & Goldscheider, C. 1993. Whose nest? A two-generational view of leaving home during the 1980s. *Journal of Marriage & the Family* 55 (4). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html](http://www.muodossa.com/URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)>
- Goldscheider, F. K. & Goldscheider, C. 1998. The effects of childhood family structure on leaving and returning home. *Journal of Marriage & the Family* 60 (3). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html](http://www.muodossa.com/URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)>
- Grotevant, H. D. & Cooper, C. R. 1986. Individuation in family relationships: a perspective on individual differences in the development of identity and role-taking skill in adolescence. *Human Development* 29, 82-100.
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimukset. 2. painos. Porvoo: WSOY.

- Hauser, S. T. 1991. *Adolescents and their families*. New York: Free Press.
- Hauser, S. T., Powers, S. I., Noam, G. G., Jacobson, A. M., Weiss, B. & Follansbee, D. J. 1984. Familial contexts of adolescent ego development. *Child Development* 55, 195-213.
- Havighurst, R. J. 1972. *Developmental tasks and education*. New York: Longman.
- Hendry, L. B. 1989. The influence of adults and peers on adolescents' lifestyles and leisure-styles. Teoksessa K. Hurrelmann & U. Engel (toim.) *The social world of adolescents: international perspectives*. New York: de Gruyter, 245-264.
- Henry, C. S. 1994. Family system characteristics, parental behaviors and adolescent family life satisfaction. *Family Relations* 43 (4). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Henry, C. S. & Sager, D. W. 1996. Adolescents' perceptions of family system characteristics, parent-adolescent dyadic behaviors, adolescent qualities and adolescent empathy. *Family Relations* 45 (3). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. *Teemahaastattelu*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Holahan, C. J., Valentiner, D. P. & Moos, R. H. 1995. Parental support, coping strategies, and psychological adjustment: an integrative model with late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence* 24 (6), 633-648.
- Hurme, H. 1995. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WSOY, 139-156.
- Hurrelmann, K. 1989. The social world of adolescents: a sociological perspective. Teoksessa K. Hurrelmann & U. Engel (toim.) *The social world of adolescents: international perspectives*. New York: de Gruyter, 3-26.
- Imber-Black, E. 1989. Idiosyncratic life cycle transitions and therapeutic rituals. Teoksessa B. Carter & M. McGoldrick (toim.) *The changing family life cycle: a framework for family therapy*. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon, 149-163.
- Jackson, S., Bijstra, J., Oostra, L. & Bosma, H. 1998. Adolescents' perceptions of communication with parents relative to specific aspects of relationships with parents and personal development. *Journal of Adolescence* 21, 305-322.

- Jurkovic, G. J. & Ulrici, D. 1985. Empirical perspectives on adolescents and their families. Teoksessa L. L'Abate (toim.) The handbook of family psychology and therapy. Volume I. Homewood: Dorsey Press, 215-257.
- Järvinen, T. 2001. Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnanvapaus. Teoksessa T. Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot - vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, 60-69.
- Kerr, M. E. & Bowen, M. 1988. Family evaluation: an approach based on Bowen theory. New York: W. W. Norton & Company.
- King, A. J. C. 1989. Changing sex roles, lifestyles and attitudes in an urban society. Teoksessa K. Hurrelmann & U. Engel (toim.) The social world of adolescents: international perspectives. New York: de Gruyter, 265-278.
- Kuusinen, J. 1995. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen kulku. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhokangas & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 311-322.
- Laaksonen, H. 2001. Nuoren siirtyminen työmarkkinoille 1990-luvun Suomessa. Teoksessa T. Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot - vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, 86-96.
- Lafreniere, K. D. & Ledgerwood, D. M. 1997. Influences of leaving home, perceived family support, and gender on the transition to university. *Guidance & Counselling* 12 (4). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Lamb, M. E. 1982. Sibling relationships across the lifespan: an overview and introduction. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) Sibling relationships: their nature and significance across the lifespan. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 1-12.
- Liuska, H. 1998. Jaksako opiskelija? Opiskelijan stressitekijät ja voimavarojen hankinta. Oulun yliopiston opintotoimiston julkaisuja. Sarja A, Nro 13.
- Mackey, J. & Greif, G. L. 1994. Using rituals to help parents in the school setting: lessons from family therapy. *Social Work in Education* 16 (3). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Marcia, J. E. 1980. Identity in adolescence. Teoksessa J. Adelson (toim.) Handbook of adolescent psychology. New York: Wiley, 159-187.
- McCarthy, W. J., Newcomb, M. D. & Bentler, P. M. 1994. The contribution of personal and family characteristics in adolescence to the subsequent development of young adult competence. Teoksessa R. D. Parke & S. G. Kellam

- (toim.) Exploring family relationships with other social contexts. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 169-198.
- McCullough, P. & Rutenberg, S. 1989. Launching children and moving on. Teoksessa B. Carter & M. McGoldrick (toim.) The changing family life cycle: a framework for family therapy. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon, 285-310.
- McGoldrick, M. & Gerson, R. 1989. Genograms and the family life cycle. Teoksessa B. Carter & M. McGoldrick (toim.) The changing family life cycle: a framework for family therapy. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon, 164-189.
- Meeus, W. 1989. Parental and peer support in adolescence. Teoksessa K. Hurrelmann & U. Engel (toim.) The social world of adolescents: international perspectives. New York: de Gruyter, 167-184.
- Niemi, P. 1988. Adolescents and the family: images and experiences of family life in Finland. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, osa 181.
- Nims, D. R. 1998. Searching for self: a theoretical model for applying family systems to adolescent group work. *Journal of Specialists in Group Work* 23 (2). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Noller, P. 1994. Relationships with parents in adolescence: process and outcome. Teoksessa R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) Personal relationships during adolescence. London: Sage, 37-77.
- Noller, P. 1995. Parent-adolescent relationships. Teoksessa M. A. Fitzpatrick & A. L. Vangelisti (toim.) Explaining family interactions. London: Sage, 77-111.
- Noller, P. & Callan, V. J. 1986. Adolescent and parent perceptions of family cohesion and adaptability. *Journal of Adolescence* 9, 97-106.
- Noller, P. & Callan, V. J. 1990. Adolescents' perceptions of the nature of their communication with parents. *Journal of Youth and Adolescence* 19 (4), 349-362.
- Noller, P. & Callan, V. J. 1991. The adolescent in the family. London: Routledge.
- Nurmi, J.-E. 1995. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 256-274.
- Oinonen, E. 2001. Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa T. Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot - vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, 109-123.
- Olson, D. H. 1988. Family types, family stress, and family satisfaction: a family developmental perspective. Teoksessa C. J. Falicov (toim.) Family transi-

- tions: continuity and change over the life cycle. New York: Guilford Press, 55-80.
- Olson, D. H. 1993. Family continuity and change: a family life-cycle perspective. Teoksessa T. Brubaker (toim.) Family relations: challenges for the future. USA: Sage.
- Olson, D. H., McCubbin, H. I., Barnes, H., Larsen, A., Muxen, M. & Wilson, M. 1983. Families: what makes them work? Beverly Hills: Sage.
- Pardeck, J. A. & Pardeck, J. T. 1990. Family factors related to adolescent autonomy. *Adolescence* 25. Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Patton, M. Q. 1990. Qualitative evaluation and research methods. 2. painos. London: Sage.
- Preto, N. G. 1989. Transformation of the family system in adolescence. Teoksessa B. Carter & M. McGoldrick (toim.) The changing family life cycle: a framework for family therapy. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon, 255-284.
- Pulkkinen, L. 1989. Transition to adulthood. Teoksessa M. A. Luszcz & T. Nettelbeck (toim.) Psychological development: perspectives across the life-span. Amsterdam: North-Holland, 321-333.
- Raitanen, M. 2001. Itsenäistyminen tietää köyhtymistä. Teoksessa T. Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 16, 97-108.
- Rubin, H. J. & Rubin, I. S. 1995. Qualitative interviewing: the art of hearing data. London: Sage.
- Rueter, M. & Conger, R. D. 1995. Antecedents of parent-adolescent disagreements. *Journal of Marriage & the Family* 57 (2). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Rönkä, A. 1992. Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen: katsaus kirjallisuuteen. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisu 319.
- Sabatelli, R. M. & Bartle, S. E. 1995. Survey approaches to the assessment of family functioning: conceptual, operational, and analytical issues. *Journal of Marriage & the Family* 57 (4). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Sameroff, A. 1994. Developmental systems and family functioning. Teoksessa R. D. Parke & S. G. Kellam (toim.) Exploring family relationships with other social contexts. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 199-214.
- Sameroff, A. J. & Fiese, B. H. 1990. Transactional regulation and early intervention. Teoksessa S. J. Meisels & J. P. Shonkoff (toim.) Handbook of early childhood intervention. Cambridge: Cambridge University Press, 119-149.

- Schuck, L. A. & Bucy, J. E. 1997. Family rituals. Implications for early intervention. *Topics in Early Childhood Special Education* 17 (4). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Seiffge-Krenke, I. 1999. Families with daughters, families with sons: different challenges for family relationships and marital satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence* 28 (3), 325-342.
- Settersten, R. A. 1998. A time to leave home and a time never to return? Age constraints on the living arrangements of young adults. *Social Forces* 76 (4). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Shapiro, E. R. 1988. Individual change and family development: individuation as a family process. Teoksessa C. J. Falicov (toim.) *Family transitions: continuity and change over the life cycle*. New York: Guilford Press, 159-180.
- Silvonen, J., Häyrynen, Y.-P., Perho, H. & Kuittinen, M. 1990. Opintoilmapiirien muutoksesta suomalaisissa korkeakouluissa. Teoksessa H. Jalkanen & R. Mäkinen (toim.) *Korkeakouluopintojen kulku ja opintoilmapiirit*. Jyväskylän yliopisto. *Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä* 59, 25-45.
- Smetana, J. G. 1989. Adolescents' and parents' reasoning about actual family conflict. *Child Development* 60, 1052-1067.
- Steinberg, L. 1989. *Adolescence*. 2. painos. New York: Alfred A. Knopf.
- Steinberg, L. 1990. Autonomy, conflict and harmony in the family relationship. Teoksessa S. S. Feldman & G. R. Elliott (toim.) *At the threshold: the developing adolescent*. London: Harvard University Press, 255-276.
- Syrjäläinen, E. 1994. Etnografisen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä, 67-112.
- Terkelsen, K. G. 1980. Toward a theory of the family life cycle. Teoksessa E. A. Carter & M. McGoldrick (toim.) *The family life cycle: a framework for family therapy*. New York: Gardner Press, 21-53.
- Thornton, A. & Orbuch, T. L. 1995. Parent-child relationships during the transition to adulthood. *Journal of Family Issues* 16 (5). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Tucker, C. J., Barber, B. L. & Eccles, J. S. 1997. Advice about life plans and personal problems in late adolescent sibling relationships. *Journal of Youth and Adolescence* 26 (1), 63-76.
- Uusitalo, R. 1985. Aikuistumisprosessi sosiaalisena tapahtumana. Teoksessa T.-B. Hägglund, G. Amnell, V. Aalberg & K. Pylkkänen (toim.) *Kasvu ja kehitys*.

- Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen vuosikirja 1985. Jyväskylä: Gummerus, 79-94.
- Valery, J. H. & O'Connor, P. 1997. The nature and amount of support college-age adolescents request and receive from parents. *Adolescence* 32. Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Veevers, J. E., Gee, E. M. & Wister, A. V. 1996. Homeleaving age norms: conflict or consensus? *International Journal of Aging and Human Development* 43 (4), 277-295.
- Waterman, A. S. 1982. Identity development from adolescence to adulthood: an extension of theory and a review of research. *Developmental Psychology* 18 (3), 341-358.
- Wolin, S. J. & Bennett, L. A. 1984. Family rituals. *Family Process* 23, 401-420.
- Young, M. H. & Miller, B. C. 1995. The effect of parental supportive behaviors on life satisfaction of adolescent offspring. *Journal of Marriage & the Family* 57 (3). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html<](http://www.epnet.com/ehost/finland/login.html)
- Youniss, J. & Smollar, J. 1985. *Adolescent relationships with mothers, fathers and friends*. Chigago: University of Chigago Press.

LIITE

HAASTATTELURUNKO

Millainen perhe?

Keitä perheeseen kuuluu?

Minkälaisia persoonia perheenjäsenet ovat?

Suhteet perheenjäsenten välillä?

Roolit perheessä?

Perheen ilmapiiri?

Vuorovaikutus ja kommunikointi perheessä?

Millaisista asioista perheessä puhutaan ja millaisista ei?

Oma rooli perheessä

Monesko lapsi? Miten sen on vaikuttanut omaan rooliin perheessä?

Millaiset suhteet muihin perheenjäseniin? Ovatko ne muuttuneet nuoruusiän aikana?

Oma rooli: onko se muuttunut nuoruusiän aikana?

Miten tärkeäksi kokee perheen ja kuulumisen perheeseen? Miten se ilmenee?

Miten kokee itse vaikuttaneensa perheen "toimintaan"?

Perheen rituaalit ja tavat

Minkälaisia? Miten itse suhtautuu?

Miten joustavia perheessä ollaan rituaalien ja tapojen suhteen?

Päätöksenteko ja ristiriitatilanteet perheessä

Miten perheessä tehdään yhteisiä päätöksiä?

Minkälaisia ristiriitatilanteita on ollut? Mistä ne ovat johtuneet? Miten ne on ratkaistu?

Oma rooli päätöksenteossa ja ristiriitatilanteissa?

Millaisina itse on kokenut ristiriitatilanteet?

Aikuisuus

Mitä on aikuisuus? Kuka on aikuinen? Omasta mielestä ja perheen(jäsenten) mielestä?

Itsenäistyminen

Millä tavalla itsenäistyminen tapahtui?

Miten perhe on suhtautunut itsenäistymiseen?

Taloudellinen riippuvuus vanhemmista? Minkälaista? Miten on kokenut?

Minkälaisia "elämän eväitä" kokee saaneensa perheeltään? Mitä asioita perheessä arvostetaan?

Millaisissa asioissa saanut perheeltä tukea, millaisissa ei?

Avun pyytäminen perheeltä?

Identiteetti ja erilaiset valinnat

Onko ollut vapaus tehdä itsenäisiä valintoja vai onko perhe tarjonnut "valmiita vaihtoehtoja"?

Miten perheen toiveet ja odotukset ovat vaikuttaneet valintojen tekemiseen?

Onko mielestään tehnyt jo tärkeitä valintoja elämässään ja sitoutunut tekemiinsä ratkaisuihin vai onko päätökset vielä tekemättä?

Vanhempien kasvatustyyli

Miten vanhemmat ovat kasvattaneet? Miten paljon ja minkälaisia rajoja on ollut?

Mitä mieltä itse on vanhempiensa kasvatuskäytännöistä?